ΟΛΛΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΔΥΣΦΟΡΙΑΣ

ΜΕΧΡΙ

ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

Μετ' εἰκόνων

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ἐγκριθεῖσα κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 44272 τῆς 19 Ἰουλίου [illegible]
ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου [illegible]

ΧΑΡ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ
ΦΙΛ. ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ
ΕΝ ΒΟΛΟ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΥΠΟΙΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΣΛΗΓΙΑΔΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χ.Χ
ΒΡΑ
ΕΛΛ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ

ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΑΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΙΨΩι ΜΑΧΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΦΙΛΟΠΟΙΜΕΝΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΤΑ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗι ΑΣΙΑι ΚΑΙ ΑΦΡΙΚΗι ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΖΟΝΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ Γ΄ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

---

1. *Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. — Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη καὶ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς.*

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὡς γνωρίζομεν, ἐξερράγησαν μακροὶ καὶ αἱματηροὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Αἰτία τῶν πολέμων τούτων ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀμοιβαία ἀντιζηλία τῶν διαδόχων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μεγάλη αὐτῶν φιλοδοξία. Ἕκαστος ὠνειροπόλει νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ὅλην κληρονομίαν τοῦ Μακεδόνος κατακτητοῦ. Διαρκούντων τῶν ἐμφυλίων τούτων πολέμων ἐφονεύθη ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Ὀλυμπιάς, ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ῥωξάνη καὶ ὁ μικρὸς υἱός του Ἀλέξανδρος καὶ τοιουτοτρόπως ἐξέλιπεν ὁ βασιλικὸς οἶκος.

Ἐκ τῶν διαδόχων ἐφαίνετο παντοδύναμος ὁ Ἀντίγονος καταλαβὼν πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ὁ Ἀντίγονος διενοεῖτο νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του πάσας τὰς χώρας τὰς ἀποτελούσας τὸ ἀχανὲς κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, εἶχε δὲ ἄριστον βοηθὸν τὸν υἱόν του, τὸν περιώνυμον Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου συνεμάχησαν ὁ Σέλευκος, ὁ Λυσίμαχος, ὁ Κάσσανδρος καὶ ὁ Πτολεμαῖος καὶ εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μεγάλην μάχην (301 π.Χ.) ἐκρίθη ὁ ἀγών. Ὁ Ἀντίγονος ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἐσώθη εἰς τὴν Ἔφεσον, καὶ οἱ νικηταὶ Σέλευκος, Λυσίμαχος καὶ Κάσσανδρος διένειμαν τὰς χώρας τοῦ Ἀντιγόνου. Ὁ Πτολεμαῖος μὴ λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην οὐδὲν ἔλαβεν ἐκ τῆς διανομῆς.

Διὰ τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης ἀποσυνετέθη καὶ διεμελίσθη ὁριστικῶς τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ μεταξὺ τῶν διαδόχων ἀγῶνες, ὡς προείπομεν, ἀπέβλεπον κυρίως εἰς ἕνα σκοπόν, εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ εἷς ἐκ τῶν διαδόχων τὴν ὅλην κληρονομίαν τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ. Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη ἐπέφερε τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἰδέας ἑνὸς ἑνιαίου μακεδονικοῦ καὶ ἀσιατικοῦ κράτους. Τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου διῃρέθη πλέον ὁριστικῶς εἰς τέσσαρα βασίλεια α') εἰς τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Πτολεμαῖος, β') εἰς τὸ βασίλειον τῆς Συρίας, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Σέλευκος, γ') εἰς τὸ βασίλειον τῆς Θρᾴκης. τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Λυσίμαχος, καὶ δ') εἰς τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Κάσσανδρος. Τὰ βασίλεια ταῦτα ἄλλοτε μὲν διέκειντο πολεμίως ἀναμεταξύ των, ἄλλοτε δὲ συνεδέοντο διὰ κοινῶν συμφερόντων.

2. *Τὰ βασίλειον τῆς Μακεδονίας.*

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσάνδρου ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος. Τοῦτον ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ θρόνου ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς καὶ ἀνηγορεύθη οὗτος ὑπὸ τῶν Μακεδόνων βασιλεύς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἐξεβλήθη ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ Σελεύκου καὶ τοῦ Λυσιμάχου, ἡ δὲ Μακεδονία διενεμήθη μεταξὺ τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου, ὅστις ἐβοηθησε τοὺς εἰρημένους τρεῖς συμμάχους εἰς τὴν κατὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἐκστρατείαν των.

Μετ' ὀλίγον ὁ Λυσίμαχος περιελθὼν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Σέλευκον ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη, ὁ δὲ βασι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λείου του προσηρτήθησαν εἰς τὸ Συριακὸν κράτος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σέλευκος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Α'. Ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνὸς ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Θράκης, ἐπελθὼν δὲ μετὰ στρατοῦ κατὰ τῆς Μακεδονίας ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων βασιλεύς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ ἔγινε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς. Καὶ ἐξεβλήθη μὲν καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου· ἀλλὰ μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Πύρρου (272) ἀνέκτησε καὶ αὖθις τὸν θρόνον, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ, Ἀντιγονίδαι, ἐβασίλευσαν ἔκτοτε ἐν Μακεδονίᾳ μέχρι τοῦ 148 ἐν συχνοῖς καὶ φονικοῖς πολέμοις πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

3. *Τὰ ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνικὰ καὶ ἑλληνίζοντα κράτη*

α') *Τὸ βασίλειον τῆς Συρίας.* — Ὁ ἔνδοξος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στρατηγὸς Σέλευκος ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τῆς ἐν Συρίᾳ δυναστείας τῶν Σελευκιδῶν. Οὗτος ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ Συριακοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ἰαξάρτου. Διέδωκεν εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος του τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ πρὸς τοῦτο ἔκτισε πολλὰς πόλεις, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφερον τὰ ὀνόματα τοῦ πατρός, τῆς μητρὸς καὶ τῶν συζύγων τοῦ Σελεύκου, Ἀντιόχειαι, Λαοδίκειαι, Στρατονίκειαι, Ἀπάμειαι. Ἐπιφανέσταται ἐκ τῶν πόλεων τούτων ἀπέβησαν ἡ παρὰ τὸν Τίγρητα πλησίον τῆς Βαβυλῶνος Σελεύκεια καὶ ἡ παρὰ τὴν Ὀρόντην Ἀντιόχεια. Πωωτεύουσα τοῦ βασιλείου κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡ Σελεύκεια. Ὁ Σέλευκος ἔπραξε πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου, ἰδίως δὲ ἐπεμελήθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοί του τὴν μεγάλην ἐμπορικὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ τῆς βορείου Ἰνδικῆς εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ Σελεύκεια κατέστη σημαντικώτατον κέντρον ἐμπορίου.

Τὸ βασίλειον τοῦ Σελεύκου εἶχε τεραστίαν ἔκτασιν καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ χωρῶν καὶ λαῶν ἀνομοίων. Οἱ λαοὶ οὗτοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγχωνευθοῦν εἰς ἓν ἔθνος. Διὰ τοῦτο αἱ δυσκολίαι εἰς τὴν διοίκησιν ἦσαν μεγάλαι. Ἑκάστη ἐπαρχία ἔζη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χωριστὰ ἀπὸ τῆς ἄλλης. Ὁ μόνος δεσμὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἦτο ὁ στρατός, ὅστις ἀπετελεῖτο ἐκ Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων καὶ ἐκ πολλῶν ἐπίσης Ἀσιανῶν, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπήρκουν διὰ τὴν στρατολογίαν.

Ὁ Σέλευκος διετήρησε τὸ κυβερνητικὸν σύστημα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας. Ἑκάστη ἐπαρχία διῳκεῖτο ὑπὸ σατράπου· ἀλλ' αἱ σατραπεῖαι τοῦ Συριακοῦ βασιλείου ἦσαν πολὺ μικρότεραι τῶν σατραπειῶν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἀνήρχοντο εἰς 72. Μόνη ἡ Συρία ἀπετέλει 8 σατραπείας.

Ζῶν ἀκόμη ὁ Σέλευκος παρεχώρησεν εἰς τὸν υἱόν του Ἀντίοχον τὰς πρὸς δυσμὰς τοῦ Τίγρητος σατραπείας. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ὡμίλουν σχεδὸν πάντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν καλουμένην *συριακήν*. Μεταξὺ τῶν κατοίκων ἦσαν καὶ πλεῖστοι Ἕλληνες. Ὁ Ἀντίοχος γενόμενος βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του κατέστησε τὰς χώρας ταύτας κέντρον τοῦ βασιλείου του. Ἐγκατέλιπε τὴν Σελεύκειαν καὶ μετέφερε τὴν ἕδραν του εἰς τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀρόντην *Ἀντιόχειαν*, ἥτις ἔκτοτε παρέμεινεν ὡς πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

Οἱ Σελευκίδαι ἐβασίλευσαν δύο καὶ ἥμισυ αἰῶνας. Ἀλλὰ τὸ μέγα Συριακὸν κράτος ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ του. Πᾶσαι αἱ ἐπαρχίαι, αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τίγρητος, κατοικούμεναι ὑπὸ λαῶν οἵτινες διετήρησαν τὴν περσικὴν θρησκείαν, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοῦ συριακοῦ κράτους καὶ ἀπετέλεσαν ἀνεξάρτητα βασίλεια, τὸ τῆς Βακτριακῆς καὶ τὸ τῆς Παρθίας. Ὡσαύτως καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπεσπάσθησαν αἱ χῶραι τῆς Καππαδοκίας, τῆς Βιθυνίας καὶ τοῦ Περγάμου καὶ ἀπετέλεσαν ἴδια βασίλεια.

Καὶ προσεπάθησε μὲν ὁ Ἀντίοχος Γ' (222—157) ν' ἀνορθώσῃ τὸ Συριακὸν κράτος, ἀλλὰ περιπλακεὶς εἰς πολέμους πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς πάσας τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐντεῦθεν τοῦ Ταύρου χώρας του. Ἐπὶ τέλους τὸ Συριακὸν κράτος περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν Συρίαν καὶ τὸ 64 π. Χ. περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν.

β') *Τὸ βασίλειον τοῦ Περγάμου.*—Τὸ κράτος τοῦ Περγάμου ἱδρύθη τὸ 281 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Φιλεταίρου, στρατηγοῦ τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου. Καθ' ὃν χρόνον ἐπολέμει πρὸς τὸν Σέλευκον ὁ Λυσίμαχος μετέφερε τὸ βασιλικὸν ταμεῖον εἰς τὸ Πέργαμον, φρούριον ἰσχυρὸν τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μυσίας, φύλακα δὲ τοῦ ταμείου καὶ φρούραρχον τοῦ Περγάμου ἐγκατέστησε τὸν στρατηγὸν Φιλέταιρον. Ἀλλ' ὅταν ὁ Φιλέταιρος εἶδεν ὅτι ἡ νίκη ἔκλινε πρὸς τὸν Σέλευκον, ἀπεστάτησε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας· ἔπειτα δὲ ὠφελούμενος ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες ἐπῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελεύκου, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον, συνάμα δὲ κατέλαβε πολλὰς παραλίους πόλεις. Τὰς κτήσεις ταύτας ἐπεξέτεινεν ἀκόμη περισσότερον ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Εὐμένης Α'.

Τὸν Εὐμένην Α' διεδέχθη ὁ ἐξάδελφός του Ἄτταλος Α' (241—197), ὅστις πρῶτος ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν βασιλέως. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Εὐμένης Β', Ἄτταλος Β' καὶ Ἄτταλος Γ' ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολέμους αὐτῶν, τὸ Περγαμηνὸν βασίλειον ἐπροστατεύθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τόσον πολύ, ὥστε ἔγινε τὸ ἰσχυρότερον τῶν ἐν Ἀσίᾳ κρατῶν, περιλαβὸν πλὴν τῆς Μυσίας τὴν Φρυγίαν, τὴν Λυδίαν καὶ ἄλλας χώρας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττάλου Γ' περιῆλθεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους κληροδοτηθὲν εἰς αὐτοὺς διὰ διαθήκης ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου βασιλέως.

γ') *Τὸ βασίλειον τῆς Βακτριανῆς.*—Τὸ κράτος τοῦ Σελεύκου, ὡς γνωρίζομεν, κατ' ἀρχὰς περιελάμβανεν ὅλον τὸ ἀχανὲς ὀροπέδιον τοῦ Ἰρὰν μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν ἐρήμων τῆς λίμνης Ἀράλης. Ἀλλ' εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πολλοὶ καὶ ὀλίγαι πόλεις εἶχον ἱδρυθῆ ἐκεῖ. Οἱ ἐκεῖ τοῦ Ἰράν, Πέρσαι, Μῆδοι, Βάκτριοι, διετήρησαν τὴν παλαιὰν αὐτῶν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ οἱ σατράπαι ἐπωφελήθησαν ἐκ τῶν περισπασμῶν τῶν Σελευκιδῶν, ἵνα καταστοῦν ἀνεξάρτητοι. Ἐπὶ Ἀντιόχου Β', ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς Ἕλλην Διόδοτος ἀποστατήσας ἵδρυσεν ἴδιον ἀνεξάρτητον βασίλειον (254), τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἀπέβη ἰσχυρότατον καὶ ἀνῆλθεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς αὐτοῦ ἐξέτειναν τὰ ὅρια μέχρι τῆς Ἰνδικῆς καὶ αὐτῆς τῆς Σινικῆς καὶ προήγαγον εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ χώρας τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ ἑλληνική. Ἀπὸ τῆς 2ας π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ Βακτριανοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον κατὰ μικρὸν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Σάκκας, φυλὴν τουρανικήν.

δ'.) *Τὸ βασίλειον τῆς Παρθίας.*—Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βακτριανῆς, περὶ τὸ 250, εἷς Σκύθης, ὀνόματι Ἀρσάκης, ἔφθασε μετὰ στίφους νομάδων ἱππέων, πιθανῶς ἐκ τῶν ἐρήμων τοῦ Τουρκεστάν, καὶ ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τὴν Παρθίαν, κειμένην πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης· ἵδρυσε δὲ βασίλειον, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡ Ἑκατόμπυλος ἐν Παρθίᾳ. Εἰς τὸ παρθικὸν βασίλειον περιελήφθησαν μετ' ὀλίγον οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι καὶ κατόπιν ἡ Ἀσσυρία καὶ ἡ Βαβυλωνία. Οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ μετέφερον τότε τὴν ἕδραν των εἰς τὴν Κτησιφῶντα, πλησίον τῆς Βαβυλῶνος. Τὸ βασίλειον ὅμως διετήρησε τὸ ὄνομα «βασίλειον τῶν Πάρθων». Καὶ παρέμειναν μὲν οἱ Πάρθοι νομάδες ὡς ἦσαν καὶ πρότερον, ἀλλ' οἱ Ἀρσακίδαι βασιλεῖς ὑπεστήριξαν πολὺ τὸν ἑλληνισμὸν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Περσίᾳ.

Οἱ Πάρθοι ὑπῆρξαν λαὸς πολεμικός, διεξήγαγον μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐμάχοντο δὲ ἔφιπποι ῥίπτοντες βέλη καὶ φεύγοντες ἐν καλπασμῷ εὐθὺς ὡς ὑπεχώρουν. Τὸ *πάρθιον βέλος* κατέστη παροιμιῶδες.

ε'.) *Τὰ κράτη τῆς Βιθυνίας καὶ τοῦ Πόντου.*— Ἡ Βιθυνία εἶχε κατακτηθῆ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἐγχώριος κληρονομικὸς αὐτῆς σατράπης, ὀνόματι Βίας, ἀντεστάθη καταφυγὼν εἰς τὰ ὄρη. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ζιποίτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέλαβεν ἐκ νέου τὴν χώραν καὶ διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὅταν δὲ ὁ Λυσίμαχος κατέστρεψε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βιθυνίας Ἄστακον, ὁ Ζιποίτης ἔκτισεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς νέαν πρωτεύουσαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ἐκ τοῦ υἱοῦ του Νικομήδους Νικομήδειαν καὶ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου κατῴκισε δι' Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν αὐλὴ καὶ κυβέρνησις τῶν βασιλέων τῆς Βιθυνίας ἀπέβησαν ὅλως ἑλληνικά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἤδη ἐπὶ τῆς περσικῆς κυριαρχίας ὑφίστατο κατὰ τὸν Πόντον ἀνεξάρτητον βασίλειον ὑπὸ ἐγχωρίους κληρονομικοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὁποῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἐκ τοῦ Κύρου, τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἡ δυναστεία αὕτη τοῦ Πόντου ἀνέλαβε νέαν ζωὴν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μετὰ δὲ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ὁ Μιθραδάτης Γ' ἀνεγνωρίσθη ὡς βασιλεὺς τοῦ Πόντου ὑπὸ τῶν νικητῶν τοῦ Ἀντιγόνου. Οἱ βασιλεῖς τοῦ Πόντου μετεφύτευσαν εἰς τὸ κράτος των τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τοῦ ζῆν. Πολὺ ὅμως συνετέλεσαν εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ Ποντικοῦ βασιλείου αἱ ἀρχαιόταται καὶ ἀξιολογώταται ἑλληνικαὶ πόλεις Ἡράκλεια, Σινώπη, Ἀμισός, Τραπεζοῦς καὶ Κερασοῦς, αἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπετάχθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων τοῦ Πόντου. Ἀφ' ἧς δὲ ἐποχῆς ὁ Φαρνάκης Α' κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν ἑλληνικὴν πόλιν Σινώπην (183) ἀντὶ τῆς πρώην μεσογείου Ἀμασείας, τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου προήχθη εἰς ἰσχυρὰν ναυτικὴν δύναμιν καὶ ἐθαλασσοκράτει ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ.

4. *Τὸ βασίλειον τῶν Λαγιδῶν ἐν Αἰγύπτῳ.*

Ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρξεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ υἱός του Λάγου, εἷς ἐκ τῶν στρατηγῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Πτολεμαῖος Α' διεκρίνετο διὰ τὴν λεπτότητα τῶν τρόπων καὶ τὴν σύνεσιν. Διωργάνωσε τὰς πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις καὶ ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Κυρηναϊκῆς, τῆς Κοίλας Συρίας καὶ τῆς Κύπρου. Ἐπροστάτευσε καὶ προήγαγε τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἵδρυσε τὴν περιώνυμον βιβλιοθήκην καὶ τὸ Μουσεῖον, καὶ καθ' ὅλου ἐπεμελήθη νὰ ἐξελληνίσῃ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου, ἥτις συνεδέετο μετὰ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ προχώματος 130θ μέτρων καὶ ἐσχημάτιζε τὸν λιμένα, ἀνήγειρε πύργον ἐκ μαρμάρου φέροντα τὸ ὄνομα τῆς νήσου. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πύργου ὑπῆρχε λαμπτὴρ ἀνημμένος διὰ νὰ φωτίζῃ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ προφυλάσσῃ τοὺς ναυτιλλομένους ἀπὸ τοῦ κινδύνου κατὰ τὰς θυελλώδεις καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀφεγγεῖς νύκτας. Ὁ Πτολεμαῖος Α΄ ἀποθανὼν ἀφῆκεν εἰς τὸν υἱόν του καὶ διάδοχον Πτολεμαῖον Β΄ τὸν Φιλάδελφον τὸ κράτος πλουσιώτατον καὶ ἰσχυρότατον.

Ὁ Πτολεμαῖος Β΄ (285 247) ἐκλήθη Φιλάδελφος ἕνεκα τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἀρσινόης. Καὶ δὲν ἦτο μὲν ὁ Φιλάδελφος στρατηγὸς οἷος ὁ πατήρ του, εἶχεν ὅμως πολιτικὴν σύνεσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν γοητείαν τοῦ κράτους καὶ νὰ προαγάγῃ αὐτὸ ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Διὰ τῶν στρατηγῶν του διεξήγαγεν ἐπιτυχεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Σελευκίδας.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Φιλαδέλφου Πτολεμαῖος Γ΄ ὑπῆρξε βασιλεὺς πολεμικός. Ἐπεχείρησεν οὗτος μακρὰν καὶ τολμηρὰν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Σελεύκου Β΄ τῆς Συρίας, κατέκτησε πλείστας αὐτοῦ χώρας καὶ σχεδὸν κατέλυσε τὸ Συριακὸν κράτος.

Τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῶν τριῶν πρώτων Πτολεμαῖον ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμήν. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ λαμπρότης αὐτοῦ ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων καὶ πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. Ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῆς Αἰγύπτου ἀνήρχοντο εἰς 200,000 πεζούς, 40,000 ἱππεῖς, 300 πολεμικοὺς ἐλέφαντας, 3,500 πολεμικὰ πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα. Εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον ὑπῆρχεν ἀποταμίευμα 740,000 αἰγυπτιακῶν ταλάντων ἤτοι 29 δισεκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο τὸ μέγιστον ἐμπορεῖον τοῦ κόσμου.

Τὸ πολίτευμα τῶν Πτολεμαίων ἦτο τελείως μοναρχικόν. Πᾶσα ἐξουσία ἀπέρρεεν ἐκ τοῦ βασιλέως. Ὁ διοικητικὸς καὶ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τοῦ κράτους ἦτο σοφώτατος. Οἱ ἰθαγενεῖς δὲν ἐπιέζοντο διόλου. Οἱ Πτολεμαῖοι δὲν ἐπεδίωξαν τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς Αἰγύπτου διὰ τῆς ἱδρύσεως πόλεων, ὡς ἔπραξαν οἱ Σελευκίδαι εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς μίξεως καὶ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὰς ἕξεις καὶ τὰς παραδόσεις τῶν ἰθαγενῶν. Διὰ τοῦτο ἐσέβοντο τὰ ἔθιμα καὶ τὴν θρησκείαν αὐτῶν, ἔλαβον τοὺς τίτλους τῶν ἀρχαίων Φαραώ, διετήρησαν τοὺς ἀρχαίους νόμους, τὰς ἱεροτελεστίας καὶ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διαίρεσιν τῆς χώρας εἰς νομούς. Ὁ στρατὸς ἀποτελούμενος ἐξ Ἑλλήνων παρέμενεν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ὡς φρουρὰ καὶ εἰς τὰς παραμεθορίους φυλακάς. Ἕλληνες ὑπῆρχον μόνον εἰς τὰς πόλεις, εἰς δὲ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ χωρία οἱ κάτοικοι ἦσαν ὅλοι Αἰγύπτιοι. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ δύο λαοὶ ἤρχισαν νὰ συμφιλιώνωνται. Ἕλληνές τινες ἔμαθον τὴν αἰγυπτιακὴν γλῶσσαν. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἤρχισαν νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ οὕτω ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν δημοσίαν ὑπερεσίαν. Ὁ Πτολεμαῖος Α' ἐπεδίωξε πρὸ πάντων τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο θρησκειῶν. Δι' ὃ καὶ ἀνήγειρε μεγαλοπρεπέστατον ναὸν εἰς τὸν Αἰγύπτιον θεὸν Σέραπιν ἢ Ὄσιριν, τὸ καλούμενον Σεράπειον. Εἰς τὸ Σεράπειον ἀπὸ κοινοῦ ἐλατρεύοντο ὁ Σέραπις μετὰ τῆς συζύγου του Ἴσιδος καὶ ὁ Ἕλλην θεὸς Ζεὺς Ἅδης, ὅστις ἐταυτίσθη μὲ τὸν Σέραπιν. Ἀπὸ τοῦ Πτολεμαίου Δ' ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους ἐν ἔτει 30 π. Χ. ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

5. *Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι κατὰ τὸν τρίτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα.*

Διὰ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ διὰ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία διεδόθη εἰς τὰς ἀπεράντους χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατέστη τὸ ὄργανον πάσης διανοητικῆς ἐνεργείας καὶ ἀναπτύξεως καὶ τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των. Ἀλλὰ ὁμοῦ μὲ τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν καὶ τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατέπεσαν ἐκ τοῦ ὕψους, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον ἀνυψωθῆ κατὰ τὸ[illegible]ῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάν-[illegible] χρόνους. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἔχασε τὴν προτέραν δημι-[illegible]ουργικὴν δύναμιν καὶ περιωρίσθη ἤδη εἰς τὸ νὰ μιμῆται ἁπλῶς καὶ νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ ἐγνωσμένα καὶ εἰς τὸ νὰ μανθάνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα. Ὅθεν ἡ πολυμάθεια ἐνομίσθη ὁ πρῶτος σκοπὸς τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἕδρα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν μετετέθη εἰς τὴν Αλεξάνδρειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅλη ἡ φιλολογικὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περίοδος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου μέχρι τῶν μέσων τοῦ δευτέρου αἰῶνος π. Χ. ὠνομάσθη *Ἀλεξανδρινὴ φιλολογία*. Οἱ τρεῖς πρῶτοι βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος Α΄, Πτολεμαῖος Β΄ καὶ Πτολεμαῖος Γ΄, ὡς προείπομεν, ἐπροστάτευσαν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ Πτολεμαῖος Α΄ ἵδρυσε πλησίον τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀνακτόρων του περικαλλὲς καὶ ἀπέραντον οἰκοδόμημα, καλούμενον Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ τὸ ὄνομά του δηλοῖ, ἦτο ἱερὸν ἀφιερωμένον εἰς τὰς Μούσας, θεὰς τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ Μουσεῖον ἦτο τεράστιον οἰκοδόμημα ἐκ μαρμάρου, περιέχον πολλὰς εὐρυχώρους αἰθούσας, μακρὰς στοὰς καὶ ἐξέδρας. Τὸ Μουσεῖον περιλάμβανε καὶ παρατήματα ἐπιστημονικά, οἷον βοτανικὸν κῆπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπῆρχον τὰ φυτὰ ὅλων τῶν χωρῶν, ζωολογικὸν κῆπον, ἀστεροσκοπεῖον, ἀνατομεῖον.

Μετὰ τοῦ Μουσείου συνείχετο ἡ περιώνυμος βιβλιοθήκη. Ταύτης τὰς ἀρχὰς ἔθεσεν ὁ Πτολεμαῖος Α΄, συνεπλήρωσε δὲ καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ Πτολεμαῖος Β΄. Περιελάμβανε δὲ αὕτη ἐπὶ Πτολεμαίου Β΄ πεντακοσίας χιλιάδας χειρογράφων βιβλίων. Τὰ βιβλία ἦσαν γεγραμμένα εἰς παπύρους, οἱ ὁποῖοι τυλισσόμενοι εἰς κυλίνδρους ἐφυλάσσοντο ἐντὸς θηκῶν.

Εἰς τὸ Μουσεῖον κατῴκουν καὶ συνέτρωγον φιλόλογοι ἄνδρες, λαμβάνοντες παρὰ τοῦ βασιλέως ἀξίαν λόγου ἀντιμισθίαν. Ἐνίοτε ὁ βασιλεὺς ἤρχετο καὶ συνέτρωγε μὲ αὐτούς. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔργον εἶχον νὰ συζητοῦν περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, συνάμα δὲ νὰ διωρθώνουν, ἑρμηνεύουν καὶ σχολιάζουν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Ὡσαύτως οἱ ἄνδρες οὗτοι μετέφραζον εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ξένα συγγράμματα. Τότε κατ' ἐντολὴν τοῦ Πτολαιμαίου Β΄ ἐν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἐν μνον διαλέξεις καὶ ἐδίδασκον. Οἱ νέοι ἤρχοντο παρ' αὐτοῖς καὶ ἐδιδάσκοντο. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρχον περίπου 14000 σπουδασταί. Τὸ Μουσεῖον ὑπῆρξεν τὸ πρῶτον ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐπιστιμονικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἡ πόλις τῶν λογίων καὶ τῶν σοφῶν.

Ἐπὶ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων ἔλαβον μεγάλην ἐπίδοσιν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἱ καλούμεναι πραγματικαὶ ἐπιστῆμαι. Τώρα διὰ πρώτην φορὰν διεμορφώθη ἡ γραμματικὴ τέχνη καὶ εἰσήχθησαν ἡ στιγμὴ καὶ ἡ ἄνω στιγμή, τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι. Αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι προήχθησαν πολύ, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ἀστρονομία.

Πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἡμιλλᾶτο ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν τὸ Πέργαμον, πρωτεύουσα τοῦ Περγαμηνοῦ βασιλείου. Οἱ φιλόμουσοι καὶ φιλόκαλοι βασιλεῖς αὐτοῦ Ἄτταλος Α΄, Εὐμένης Β΄, καὶ Ἄτταλος Β΄, ἐπροστάτευσαν παρὰ πολὺ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας καὶ ἵδρυσαν ἐν Περγάμῳ σχολὰς καὶ βιβλιοθήκην, ἥτις περιελάμβανε διακοσίας χιλιάδας βιβλία. Ὅταν δὲ οἱ Πτολεμαῖοι ἐξ ἀντιζηλίας, ὡς λέγεται, ἀπηγόρευσαν τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου ἐκ τῆς Αἰγύπτου, οἱ Περγαμηνοὶ ἐτελειοποίησαν πρὸς γραφὴν τὴν κατασκευὴν τῶν διφθερῶν, δερμάτων κατειργασμένων. Ὠνομάσθησαν δὲ αἱ διφθέραι αὗται ἀπὸ τῆς πόλεως Περγάμου *περγαμηναί*.

Αἱ καλαὶ τέχναι κατὰ τοὺς ἀλεξανδρίνους χρόνους ἠσκοῦντο καὶ εἰς ἄλλας μὲν πόλεις, πρὸ πάντων δὲ ἐν Πέργαμῳ καὶ ἐν Ῥόδῳ. Ἐν Ῥόδῳ ἐποιήθη τὸ περιώνυμον *Σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος* καὶ ὁ *Κολοσσός*, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς ἕν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου. Ἦτο δὲ ὁ Κολοσσὸς χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἡλίου ἑβδομήκοντα ποδῶν τὸ ὕψος, τὸ ὁποῖον ἐστόλιζε τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ τὸ ὁποῖον κατέπεσε τὸ 227 π.Χ. ὑπὸ σεισμοῦ καὶ συνετρίβη.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Β΄

ΤΕΥΕΥΤΑΙΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

6. *Κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον χρόνους.*

Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον χρόνους εὑρίσκετο εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχε καταστῆ αὐτὴ διηνεκὲς θέατρον ὅλων τῶν πολέμων τῶν ἀνταγωνιζομέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νων περὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, οὖσα καὶ αὐτὴ διῃρημένη εἰς δύο ἀντιμαχόμενα μέρη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς μεγάλης ταύτης ἀνωμαλίας εἰς τὰς περισσοτέρας πόλεις εἶχον ἐγκαθιδρυθῆ τύραννοι. Οἱ τύραννοι οὗτοι ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας κατεπίεζον δεινῶς τοὺς ἀρχομένους, ἕνεκα δὲ τούτου πολλοὶ ἔφευγον τὰς πατρίδας των. Ὅλη δὲ ἡ Ἑλλὰς τότε ἦτο πλήρης φυγάδων. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν φυγάδων μὴ ἔχοντες πόρον ζωῆς ἐγίνοντο μισθοφόροι στρατιῶται· ἄλλοι δὲ ἑνούμενοι μὲ τοὺς ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἀπολυομένους μισθοφόρους ἀπετέλουν λῃστρικὰς συμμορίας καὶ περιήρχοντο τὴν χώραν χλευάζοντες πᾶσαν τάξιν καὶ πάντα νόμον. Αὐτὴν τὴν εἰκόνα παρουσιάζει ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, εἰκόνα γενικῆς παραλυσίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος ὁ Γοναταῖος, ἀφοῦ ἐξηοφάλισε τὴν ἀρχήν του, ἐπεχείρησε νὰ κυριαρχήσῃ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐνεφανίσθησαν δύο συμπολιτεῖαι, ἡ Ἀχαϊκὴ καὶ ἡ Αἰτωλική, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη ἐξέβαλε τὸν Ἀντίγονον ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἡ δὲ δευτέρα ἀπέκρουσε πᾶσαν ἐπέμβασιν αὐτοῦ εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδος. Ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαικὴ συμπολιτεία ἦσαν ὁ τελευταῖος σπινθὴρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας. Ὡς βάσιν αἱ συμπολιτεῖαι αὗται εἶχον τὴν ἰσοπολιτείαν καὶ ὡς σκοπὸν τὴν διατήρησιν τῆς αὐτονομίας των. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς αὐτῶν δὲν ἐπετεύχθη, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

7. *Αἰτωλικὴ συμπολιτεία.*

Οἱ Αἰτωλοὶ ἀνέκαθεν ἦσαν τραχεῖς κατὰ τὰ ἤθη καὶ σχεδὸν βάρβαροι, μὴ παρακολουθήσαντες τοὺς ἄλλους Ἕλληνας εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἔζων κατὰ κώμας ἀτειχίστους ὁπλοφοροῦντες καὶ ἐκτρεπόμενοι εἰς λῃστείας. Ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων ὑπῆρξαν ὀνομαστοί· ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἀφανεῖς. Ἀνεφάνησαν δὲ πάλιν ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων καὶ εἰς τὸν Λαμιακὸν πόλεμον συνεπολέμησαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τῶν Μακεδόνων. Καὶ εἶχον μὲν ἀνέκαθεν οἱ Αἰτωλοὶ συμπολιτείαν τινά,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀλλ' ἡ συμπολιτεία αὕτη ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ κανονικώτερον τύπον περὶ τὸ 280 π. Χ.

Κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς συμπολιτείας ταύτης ἅπαντες οἱ Αἰτωλοὶ πολῖται συνήρχοντο κατ' ἔτος πανηγυρικῶς ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας εἰς κοινὴν σύνοδον, καλουμένην *Πανοιτώλιον*. Ἡ σύνοδος αὕτη συνεσκέπτετο καὶ ἀπεφάσιζε περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων τῆς συμπολιτείας, ἤτοι περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης, περὶ συμμαχιῶν καὶ τῶν τοιούτων, καὶ ἐξέλεγε τὰς ἐνιαυσίους ἀρχάς, αἵτινες διῴκουν τὰ τῆς συμπολιτείας. Ἦσαν δὲ αἱ ἀρχαὶ αὗται ὁ *στρατηγός*, ὁ *ἵππαρχος*, ὁ *δημόσιος γραμματεύς*, ὁ *ταμίας* καὶ τὸ *συμβούλιον*, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἐκαλοῦντο *ἀπόκλητοι*. Ἐνίοτε συνήρχοντο καὶ ἔκτακτοι σύνοδοι ἐν Ναυπάκτῳ ἢ ἐν Ὑπάτῃ ἢ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία διὰ τῆς πειθοῦς ἢ διὰ τῆς βίας περιέλαβε καὶ ἄλλας πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ χώρας, ἐπεκταθεῖσα ἀνὰ τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Φθιώτιδα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Λοκρίδα, καὶ μέχρι Θεσσαλίας καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι Κεφαλληνίας. Ἀλλὰ τὴν μεγάλην δύναμίν της μετεχειρίσθη μᾶλλον πρὸς βλάβην τῆς Ἑλλάδος· διότι ἀντὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Μακεδόνων ἔστρεψεν αὐτὰ ἐξ ἀντιζηλίας κατὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, συμπράττουσα ἄλλοτε μὲν μετὰ τῶν Μακεδόνων ἄλλοτε δὲ μετὰ τῆς Σπάρτης.

8. *Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.*

Οἱ Ἀχαιοὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῶν βασιλείας ἀπετέλεσαν χαλαράν τινα συμπολιτείαν, ἡ ὁποία συνέκειτο ἐκ δώδεκα αὐτονόμων πόλεων. Ἀλλ' ἡ συμπολιτεία αὕτη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἦτο ἀσθενεστάτη, κατελύθη δὲ ἐντελῶς κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους καὶ ἰδίως μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον καί τινες ἐκ τῶν πόλεων αὐτῆς κατελήφθησαν ὑπὸ μακεδονικῶν φρουρῶν. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης συμπολιτείας προέκυψεν ἀπὸ τοῦ 281 νέα συμπολιτεία, τῆς ὁποίας τὸ πολίτευμα εἶχε κατὰ τύπους ὁμοιότητα πρὸς τὸ τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας. Πρῶται αἱ πόλεις Δύμη, Πάτραι, Τρίταια καὶ φαραὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκδιώξασαι τὰς μακεδονικὰς φρουρὰς καὶ ἀνακτήσασαι τὴν ἐλευθερίαν των ἵδρυσαν νέαν συμπολιτείαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ μικρὸν προσῆλθον καὶ ἄλλαι ἓξ ἀχαϊκαὶ πόλεις, τὸ Αἴγιον, ἡ Βοῦρα, ἡ Κερύνεια, ἡ Πελλήνη, ἡ Αἴγειρα καὶ τὸ Λεόντιον.

Τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας προΐσταντο κατ' ἀρχὰς δύο στρατηγοὶ καὶ εἷς γραμματεύς, ἀπὸ δὲ τοῦ 253 εἷς μόνον στρατηγός· παρὰ δὲ τῷ στρατηγῷ ὑπῆρχε καὶ εἷς ἵππαρχος, εἷς ναύαρχος καὶ συμβούλιον ἐκ δέκα ἀνδρῶν, οἵτινες ἐξεπροσώπουν τὰς δέκα ὁμοσπόνδους πόλεις καὶ ἐκαλοῦντο *δημιουργοὶ ἢ πρόβουλοι*. Τὸ δεκατριμελὲς τοῦτο συνέδριον συνεσκέπτετο καὶ ἀπεφάσιζε περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων τῆς συμπολιτείας. Ἀλλ' οὐδεμία ἀπόφασις αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐνεκρίνετο ὑπὸ τῆς κοινῆς συνόδου τῶν Ἀχαιῶν.

Ἡ κοινὴ σύνοδος τῶν Ἀχαιῶν συνήρχετο δὶς τοῦ ἔτους ἐν Αἰγίῳ, ἐκτάκτως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἀπεφάσιζε περὶ ὅλων τῶν μεγάλων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα τὸ δεκατριμελὲς συνέδριον ὑπέβαλλεν εἰς αὐτὴν καὶ τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς συμπολιτείας, οἷον περὶ πολέμου, εἰρήνης, συμμαχιῶν καὶ τῶν τοιούτων. Προσέτι δὲ ἡ σύνοδος ἐξέλεγε καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς συμπολιτείας, οἵτινες ἦσαν ἐνιαύσιοι.

Ψυχὴ καὶ δεξιὸς βραχίων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἦτο ὁ Ἄρατος, ὅστις ἐλευθερώσας τὴν πατρίδα του Σικυῶνα ἀπὸ τοῦ τυράννου Νικοκλέους προσέθηκεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ὁ Ἄρατος διεκρίνετο διὰ τὰς πολιτικὰς ἀρετάς του καὶ διὰ τὴν μεγάλην του δραστηριότητα· ἐκλεγόμενος δὲ ἐπὶ τριακονταετίαν κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας κατώρθωσε νὰ ἑνώσῃ μετ' αὐτῆς τὸ Ἄργος, τὴν Κόρινθον, τὰ Μέγαρα, τὴν Ἐπίδαυρον καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις. Ὁ μέγας σκοπὸς τοῦ Ἀράτου ἦτο νὰ ἐλευθερώσῃ ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῶν τυράννων καὶ ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς ἐπιρροῆς καὶ νὰ ἑνώσῃ τοὺς Πελοποννησίους εἰς ἓν σταθερὸν καὶ συμπαγὲς πολιτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ ταὐτὰ νόμιμα, ταὐτὰ ἤθη καὶ ταὐτὰ συμφέροντα. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος τοῦ Ἀράτου δὲν ἐπραγματοποιήθη διὰ τοὺς κατωτέρω λόγους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9. Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἄγις Δ' καὶ Κλεομένης Γ'.— Κλεομενικὸς πόλεμος.

Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος τὰ πράγματα ἐν Σπάρτῃ ἤρχισαν νὰ φέρωνται εἰς τὸ χειρότερον. Ἡ κυριαρχία αὐτῆς εἶχε περιορισθῆ εἰς μόνην τὴν Λακωνικήν. Τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μόνον τοὺς τύπους διετήρησε, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα παρεβιάσθη ἐντελῶς. Ἡ διαίρεσις τῆς γῆς εἰς κλήρους ἀνετράπη, πᾶσαι δὲ αἱ γαῖαι περιῆλθον εἰς ὀλίγους, οἱ δὲ περισσότεροι κατετρύχοντο ὑπὸ τῆς πενίας καὶ τῶν χρεῶν. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἠλαττώθη εἰς ἑπτακοσίους καὶ ἐκ τούτων μόνον ἑκατὸν κατεῖχον τὰς γαίας. Οἱ ἑκατὸν οὗτοι ἐκυβέρνων τὴν πόλιν καὶ παρ' αὐτοῖς ἐπεκράτει μεγάλη τρυφηλότης καὶ ἠθικὴ ἐξαχρείωσις.

Ἐν ἔτει 244 ἔγινε βασιλεὺς ὁ μόλις εἰκοσαετὴς Ἄγις Δ'. Ὁ Ἄγις λυπούμενος διὰ τὴν νοσηρὰν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Σπάρτης διενοήθη ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσότητα τῶν περιουσιῶν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἀρχαῖα καὶ αὐστηρὰ ἤθη. Ἐπρότεινε λοιπὸν τὴν ἄφεσιν ὅλων τῶν χρεῶν καὶ τὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς, πρῶτος δὲ ἔθηκεν εἰς τὸ μέσον τὴν περιουσίαν του ἀνερχομένην εἰς ἑξακόσια τάλαντα. Ἀλλ' οἱ πλούσιοι ἔχοντες ὑποστηρικτὴν τὸν ἕτερον βασιλέα Λεωνίδαν ἠναντιώθησαν. Ὁ Ἄγις συλλαμβάνεται καὶ ἀπάγεται εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐκεῖ ἀπαγχονίζεται, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀπαγχονίζεται ἡ μήτηρ του καὶ ἡ μάμμη του, αἵτινες προθυμότατα εἶχον συνδράμει τὸν Ἄγιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βουλευμάτων του.

Ὁ Λεωνίδας ἐβασίλευεν ἤδη μόνος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐνάρετος χήρα τοῦ Ἄγιδος Ἀγιᾶτις ἦτο νέα καὶ πλουσιωτάτη, ὁ Λεωνίδας ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ συζευχθῇ τὸν μόλις ἔφηβον υἱόν του Κλεομένην. Ἀλλ' ὁ Κλεομένης, ἀκούων τὴν μεγαλόφρονα σύζυγόν του ὁμιλοῦσαν συνεχῶς περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐγενῶν σχεδίων τοῦ Ἄγιδος, τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθη, ὥστε, ὅταν παρέλαβε τὴν βασιλείαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του τὸ 235, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸς τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια τοῦ Ἄγιδος. Βλέπων δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐν Σπάρτῃ ἦτο ἁπλῆ σκιά,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅλη δὲ ἡ δύναμις ἦτο εἰς χεῖρας τῶν ἐφόρων, κατενόησεν ὅτι πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ βίαν. Καὶ πρῶτον ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀρκαδίαν καὶ ἐκυρίευσε τὸ Ἀθήναιον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεγαλοπόλεως. Ὁ Ἄρατος ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ αὐτό, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Κλεομένους. Ἐντεῦθεν ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, πόλεμος ὀλέθριος δι' ἀμφότερα τὰ μέρη, ὅστις ὠνομάσθη *Κλεομενικὸς πόλεμος*.

Ἀφοῦ ὁ Κλεομένης ἐκυρίευσε καὶ ἄλλας τινὰς ἀρκαδικὰς πόλεις καὶ ἔγινεν οὕτω πολὺ δημοτικώτερος τῶν ἐφόρων, ἐπιστρέφει εἰς τὴν Σπάρτην καὶ διατάσσει νὰ συλλάβουν ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ φονεύσουν αὐτούς. Τὴν πρωΐαν συγκαλεῖ τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν, δικαιολογεῖ τὴν διαγωγήν του καὶ ἐξηγεῖ τοὺς σκοπούς του. Ἀμέσως λοιπὸν πρῶτος αὐτὸς καὶ ἔπειτα οἱ ὁμοφρονοῦντες φίλοι του παραχωροῦν τὰς γαίας των. Ἡ χώρα διενεμήθη εἰς κλήρους, τὰ χρέη ἐθεωρήθησαν ὡς ἀποσβεσθέντα, καὶ τὰ συσσίτια ἐπανελήφθησαν, ηὐξήθη δὲ καὶ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν διὰ τῆς εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν παραδοχῆς τῶν χρηστοτέρων Περιοίκων.

Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ὁ Κλεομένης, θέλων ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Σπάρτην τὴν ἡγεμονίαν ὅλης τῆς Πελοποννήσου, εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Τότε ὁ Ἄρατος κινούμενος ὑπὸ φθόνου πρὸς τὸν Κλεομένην ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα, προτιμήσας νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον του καὶ νὰ ὑποβάλῃ πάλιν τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν μακεδονικὸν ζυγόν. Ὁ Ἀντίγονος εἰσέβαλε τότε εἰς Πελοπόννησον μετὰ εἴκοσι χιλιάδων πεζῶν καὶ χιλίων τριακοσίων ἱππέων καὶ νικᾷ τὸν Κλεομένην εἰς τὰ στενὰ τῆς Σελλασίας τὸ 222.

Ὁ Κλεομένης μετὰ τὴν ἧτταν ἔφυγεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Γ' ἐλπίζων παρ' αὐτοῦ βοήθειαν. Ἀλλ' ὁ τὸν Πτολεμαῖον Γ' διαδεχθεὶς μετ' ὀλίγον Πτολεμαῖος Δ' ἔφερε τὸν Κλεομένην εἰς τοιαύτην ἀπόγνωσιν, ὥστε ηὐτοκιόνησεν οὗτος. Ὁ νικητὴς Ἀντίγονος ὁ Δώσων εἰσελθὼν εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρεψε τὸ ἔργον τοῦ Κλεομένους, ἐγκαταστήσας δὲ ἐν αὐτῇ μακεδονικὴν φρουρὰν ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν.

10. *Συμμαχικὸς πόλεμος*

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ μάχην ὁ Ἀντίγονος ὁ Δώσων ἀπέθανε, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του Φίλιππος Ε', ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ στρατηγικός. Ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐξερράγη καταστρεπτικώτατος πόλεμος μεταξὺ τῆς Ἀχαϊκῆς καὶ τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας, ὅστις ὠνομάσθη σ υ μ μ α χ ι κ ὸ ς (220-217). Ὁ Φίλιππος Ε' προσκληθεὶς εἰς βοήθειαν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις καὶ κατέστρεψε τὸ Θέρμον. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ὁλοσχερῆ ὑποταγὴν τῶν Αἰτωλῶν, συνωμολόγησε εἰρήνην, διότι ἐν τῷ μεταξὺ συνεμάχησε πρὸς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τῶν Ῥωμαίων πολεμοῦντα στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων Ἀννίβαν. Εἰς τὴν εἰρήνην ταύτην ἠναντιώθη ὁ Ἄρατος. Ἕνεκα τούτου ὀργισθεὶς ὁ Φίλιππος διέταξε νὰ δηλητηριάσουν αὐτόν.

Διάδοχος τοῦ Ἀράτου ἐξελέχθη ὁ ἐκ τῆς Μεγαλοπόλεως ἀνδρεῖος καὶ μεγαλόφρων Φιλοποίμην, ὅστις ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὠνομάσθη ὁ *ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων*, διότι μετ' αὐτὸν οὐδένα μέγαν ἄνδρα ἀνέδειξεν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς.

Ὁ Φιλοποίμην ὀλτάκις ἐξελέχθη στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἀναμιγνύονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοὶ σχεδὸν διευθύνουν αὐτά. Διὰ τοῦτο τὴν περαιτέρω ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους θέλομεν διηγηθῆ κατωτέρω ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

1. *Σύντομος χωρογραφία τῆς Ἰταλίας.—Ἀρχαιότατοι κάτοικοι αὐτῆς.*

Ἡ Ἰταλία εἶνε ἐπιμήκης χερσόνησος ἐν σχήματι ὑποδήματος καὶ περιβρέχεται ἀνατολικῶς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, δυτικῶς ὑπὸ τοῦ Τυρρηνικοῦ καὶ νοτίως ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους· πρὸς βορρᾶν δὲ ἐκτείνεται εἰς ἡμικύκλιον, τοῦ ὁποίου τὴν περιφέρειαν ἀποτελεῖ ἡ ὀροσειρὰ τῶν Ἄλπεων.

Τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον διασχίζουν κατὰ μῆκος τὰ Ἀπέννινα ὄρη, τὰ ὁποῖα καὶ τὸ κέντρον ἀποκλίνουν πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος.

Ἡ Ἰταλία τὸ πάλαι διῃρεῖτο εἰς τρία μέρη α') *τὴν ἄνω ἢ βόρειον Ἰταλίαν*, β') *τὴν μέσην Ἰταλίαν*, καὶ γ') *τὴν κάτω ἢ νότιον Ἰταλίαν*, ἡ ὁποία μετὸ τῆς Σικελίας ὠνομάζοντο καὶ *Μεγάλη Ἑλλὰς* ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐταῖς ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

Ἡ μέση Ἰταλία περιελάμβανεν ἐπὶ μὲν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν Ἀπεννίνων τὴν *Ἐτρουρίαν ἢ Τυρρηνίαν*, τὸ *Λάτιον* καὶ τὴν *Καμπανίαν*, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τὴν *Ὀμβρικήν*, τὴν *Πικεντίνην* καὶ τὴν *Σαυνῖτιν*.

Ἡ κάτω Ἰταλία περιελάμβανε ἐπὶ μὲν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν Ἀπεννίνων τὴν *Ἀπουλίαν* καὶ τὴν *Καλαβρίαν*, ἐπὶ δὲ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τὴν *Λευκανίαν* καὶ τὴν *Βρετίαν*.

Πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ἢ ἐμφανισθῇ τὸ ῥωμαϊκὸν ἔθνος ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος καὶ διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεώς της καὶ διὰ τὴν πλουσίαν φύσιν της κατῳκήθη ὑπὸ διαφόρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἦλθον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἄλλοι μὲν ἐξ ἀνατολῶν, ἄλλοι δὲ ἀπὸ βορρᾶ διὰ τῶν παρόδων τῶν Ἄλπεων. Πλὴν τῶν ξένων τούτων λαῶν ἦσαν καὶ οἱ αὐτόχθονες τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ ἦσαν ἀγόμιροι κατὰ τὴν καταγωγήν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὸν χαρακτῆρα, καὶ ἀπετέλουν πολλὰς πολιτείας ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν λαῶν τούτων ἀνεφάνη ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος π.Χ. λαὸς ἄλλος, ὁ ῥωμαϊκός, ὁ ὁποῖος ὁρμώμενος ἐκ τῆς μικρᾶς καὶ ἀσημάντου κατ' ἀρχὰς παρὰ τὸν Τίβεριν ποταμὸν πόλεως, τῆς Ῥώμης, κατέβαλε διαδοχικῶς πάντας τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὑπήγαγε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

2. *Τὸ Λάτιον.—Ἀρχὴ τῆς Ῥώμης.*

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐξ ὅλων τῶν Ἰταλικῶν χωρῶν ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν ὑπερεῖχε τὸ Λάτιον. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν ἐκτίσθη ἡ πόλις Ῥώμη. Ἡ πόλις αὕτη διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως ὑπὸ ἐμπορικὴν μὲν ἔποψιν ὑπῆρξε τὸ κέντρον τοῦ Λατίου, ὑπὸ στρατηγικὴν δὲ ἔποψιν ὑπῆρξε τὸ προπύργιον τῶν λατιτικῶν πόλεων κατὰ τῆς γειτονικῆς Ἐτρουρίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως. Ὡς τοιαύτη ἡ Ῥώμη εἴλκυσεν εὐκόλως ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν της τὰς λατινικὰς πόλεις καὶ ἀπετέλεσεν ἐξ αὐτῶν τὸν πυρῆνα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔμελλε ν' ἀναπτυχθῇ εἰς κράτος παγκόσμιον.

Ἡ Ῥώμη ἀνῆλθε λίαν ἐνωρὶς διὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ λαοῦ της εἰς μέγαν βαθμὸν δυνάμεως. Ὅταν δὲ ἔγινε κυρία ὅλης τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ἀνέλαβεν ἔπειτα πρὸς τὴν Καρχηδόνα, τὴν βασίλισσαν τῆς Μεσογείου, μέγαν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἔμελλε ν' ἀνοίξῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς κοσμοκρατορίας, δὲ ἠδύνατο ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ταπεινὴν καταγωγήν της, τῆς ὁποίας ἀβεβαίας μόνον καὶ πενιχρὰς ἀναμνήσεις διέσωζε. Τότε λοιπὸν οἱ Ῥωμαῖοι, θέλοντες νὰ δώσουν εἰς τὴν πόλιν των ἀρχὴν ἐπιφανῆ, ἀνήγαγον τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸ περιφανὲς γένος τοῦ ἐκ θεῶν καταγομένου Αἰνείου, καὶ ἔπλασαν τὸν περὶ Ῥωμύλου μῦθον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΡΩΜΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

3. Παραδόσεις περὶ Λατίου καὶ περὶ κτίσεως τῆς Ῥώμης

Τὰ περὶ κτίσεως τῆς Ῥώμης εἶνε ὅλως μυθώδη. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Αἰνείας, διασωθεὶς ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς Τροίας, μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ κινδύνους ἦλθε μετὰ πολλῶν φυγάδων εἰς τὸ Λάτιον τῆς Ἰταλίας, ἔλαβε δὲ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Λατίου καὶ διεδέχθη τὸν πενθερόν του μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Τὸν Αἰνείαν διεδέχθη ὁ υἱός του Ἀσκάνιος ἢ Ἴουλος, ὅστις ἔκτισε νέαν πρωτεύουσαν τοῦ Λατίου, τὴν Ἄλβαν Λόγγαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ασκανίου ἐβασίλευσαν 12 βασιλεῖς ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Αἰνείου. Τούτων τελευταῖος ἦτο ὁ Νουμίτωρ, ὅστις εἶχεν ἀδελφὸν καλούμενον Ἀμούλιον. Ὁ Ἀμούλιος, φιλόδοξος ὤν, ἐξεθρόνισε τὸν Νουμίτωρα καὶ ἥρπασεν αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἵνα δὲ ἐξασφαλισθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τὸν μὲν υἱὸν τοῦ Νουμίτωρος ἐφόνευσε, τὴν δὲ θυγατέρα αὐτοῦ Ῥέαν Σιλβίαν κατέστησεν ἱέρειαν τῆς Ἑστίας διὰ νὰ μείνῃ κατὰ τὸν νόμον ἄγαμος.

Ἀλλ' ἡ Ῥέα Σιλβία ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Ἄρεως δίδυμα ἄρρενα τέκνα. Ὁ Ἀμούλιος, ἅμα ἔμαθε τοῦτο, τὴν μὲν Ῥέαν Σιλβίαν ἐφόνευσε, τὰ δὲ παιδία διέταξε νὰ ῥίψουν εἰς τὸν Τίβεριν ποταμόν. Ἀλλὰ ποιμήν τις, Φαυστύλος ὀνόματι, διερχόμενος ἐκεῖθεν καὶ ἰδὼν τὰ παιδία ἐντὸς σκάφης ἔλαβεν αὐτὰ καὶ τὰ ἀνέθρεψεν· τὰ ὠνόμασε δὲ Ῥωμύλον καὶ Ῥέμον.

Ὁ Ῥωμύλος καὶ ὁ Ῥέμος, ἡλικιωθέντες καὶ μαθόντες ἐκ τύχης τὴν ἀληθῆ καταγωγήν των, τὸν μὲν Ἀμούλιον ἐφόνευσαν, τὸν δὲ πάππον των Νουμίτωρα ἀποκατέστησαν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἔπειτα δὲ ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ πάππου των τὴν ἄδειαν νὰ κτίσουν πόλιν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐσώθησαν, ἤτοι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατίνου λόφου.

Ὅταν ἐκτίζετο ἡ πόλις, ὁ Ῥωμύλος ἐφιλονίκησε πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ῥέμον καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἡ πόλις ὠνομάσθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου Ῥώμη, ἐκτίσθη δέ, ὡς ὥρισαν οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι, τὸ 754 π.Χ. Ὀλίγαι λοιπὸν καλύβαι καὶ εἰς τόπον ἕως τότε ἔρημον ὑπῆρξεν ἡ ταπεινὴ ἀρχὴ τῆς Ῥώμης.

4. Ῥωμύλος.

Ἐπειδὴ ἡ Ῥώμη ἐστερεῖτο κατοίκων, ὁ Ῥωμύλος ἐκήρυξεν αὐτὴν ἄσυλον εἰς πάντας τοὺς φυγάδας καὶ τοὺς κακούργους πάσης πόλεως. Διὰ τοῦ μέτρου δὲ τούτου ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ηὐξήθη. Ἀλλὰ δὲν εἶχον γυναῖκας ἐκτὸς ὀλίγων. Ἐζήτησαν λοιπὸν τοιαύτας παρὰ τῶν γειτονικῶν λαῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἠρνήθησαν νὰ δώσουν τὰς θυγατέρας των εἰς ληστὰς καὶ κακούργους. Τότε διὰ πανουργίας τοῦ Ῥωμύλου ἥρπασαν οἱ Ῥωμαῖοι τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων τῆς γειτονικῆς πόλεως Κύρεως. Ἀλλ' ἐκ τούτου ἐξήφθη πόλεμος μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Σαβίνων. Ὁ Ῥωμύλος εἶχεν ὀχυρώσει τὸν πρὸ τοῦ Παλατίνου λόφον, τὸν καλούμενον Καπιτώλιον, καὶ εἶχε θέσει φρουρὰν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῶν Σαβίνων Τίτος Τάτιος ἐκυρίευσε τὸ Καπιτώλιον διὰ προδοσίας κόρης τινός, ὀνόματι Ταρπηΐας. Διὰ τῆς παρεμβάσεως ὅμως τῶν ἁρπαγεισῶν θυγατέρων τῶν Σαβίνων οἱ δύο λαοὶ συνεφιλιώθησαν.

Οἱ Σαβῖνοι τότε κατέλιπον τὴν πόλιν των Κύριν καὶ μετενάστευσαν εἰς Ῥώμην, κατῴκησαν δὲ ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου. Οἱ δύο λαοὶ ἀπετέλεσαν συμπολιτείαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεβασίλευον ὁ Τάτιος καὶ ὁ Ῥωμύλος. Σύγκλητος δὲ ἤτοι βουλὴ ἐξ 100 Ῥωμαίων καὶ 100 Σαβίνων συνεσκέπτετο περὶ τῶν κοινῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων. Μετά τινα ἔτη ἀπέθανεν ὁ Τάτιος. Τότε αἱ δύο κοινότητες ἀνεγνώρισαν ὡς μόνον βασιλέα τὸν Ῥωμύλον.

Ὁ Ῥωμύλος ἐκυβέρνησε συνετῶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφέρετο δεσποτικῶς πρὸς τοὺς συγκλητικούς, οὗτοι ἐδολοφόνησαν αὐτόν. Ἵνα δὲ καθησυχάσουν τὸν λαόν, διέδωκαν ὅτι, ἐνῷ ἐπεθεώρει τὸν στρατὸν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, ἐγερθείσης φοβερᾶς θυέλλης ἀνηρπάγη εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὑπὸ τοῦ πατρός του Ἄ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρεως. Ὁ δεισιδαίμων ῥωμαϊκὸς λαὸς ἐπίστευσε τοῦτο καὶ ἐλάτρευσε τὸν Ῥωμύλον ὡς θεὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυρῖνον:

5. *Νουμᾶς Πομπίλιος.*

Ἀποθανόντος τοῦ Ῥωμύλου, ἡ Σύγκλητος διεχειρίσθη τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἔπειτα δ' ἐξελέχθη βασιλεὺς ὁ δίκαιος καὶ εὐσεβὴς Νουμᾶς Πομπίλιος, Σαβῖνος τὴν καταγωγήν. Ὁ Νουμᾶς ἦτο εἰρηνικὸς βασιλεύς. Ἅπασαν τὴν προσοχήν του ἐπέστησεν εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα, ἐπιθυμῶν διὰ τῆς θρησκείας νὰ πραΰνῃ τὰ ἄγρια ἤθη τῶν Ῥωμαίων. Ἐκανόνισε λοιπὸν τὰ τῆς λατρείας τῶν θεῶν, διαιρέσας τοὺς ἱερεῖς εἰς διαφόρους τάξεις, τῶν ὁποίων ἀνωτέρα ἦτο ἡ τῶν *ποντιφήκων* ἤτοι ἀρχιερέων. Ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑστιάδων παρθένων, αἵτινες ἔργον εἶχον νὰ διατηροῦν ἄσβεστον τὸ πῦρ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑστίας καὶ προσέτι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ διαμένουν ἄγαμοι. Ἵδρυσε ναὸν δίπυλον εἰς τὸν ἀμφιπρόσωπον Ἰανόν, τοῦ ὁποίου αἱ θύραι ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ἦσαν κλεισταί, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἀνοικταί.

Ἵνα δὲ δώσῃ μεγαλειτέραν σημασίαν εἰς τοὺς νόμους του καὶ καταστήσῃ αὐτοὺς μᾶλλον σεβαστοὺς παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, διέδωκεν ὅτι ὑπηγόρευεν εἰς αὐτὸν τούτους ἡ νύμφη Ἠγερία, μετὰ τῆς ὁποίας δῆθεν ἐλάμβανε συχνὰς συνεντεύξεις εἴς τι πλησίον τῆς Ῥώμης ἄλσος.

6. *Τύλλος Ὁστίλιος.—Ἄγκος Μάρκιος.*

Τὸν Νουμᾶν Πομπίλιον διεδέχθη ὁ Λατῖνος Τύλλος Ὀστίλιος, ὅστις ἦτο λίαν φιλοπόλεμος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐξερράγη ἔνεκεν ἀντιζηλίας πόλεμος μεταξὺ Ῥώμης καὶ Ἄλβας Λόγγας. Ἡ Ἄλβα Λόγγα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ κατεσκάφη, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἦλθον καὶ κατῴκησαν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τοῦ Καιλίου λόφου.

Τέταρτος βασιλεὺς τῆς Ῥώμης ἦτο ὁ Ἄγκος Μάρκιος, ἔγγονος τοῦ Νουμᾶ. Οὗτος ἐνεψύχωσε τὴν γεωργίαν καὶ ἔκτισεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Τιβέρεως τὸ ἐπίνειον τῆς Ῥώμης Ὠστίαν. Καίτοι δὲ ἦτο εἰρηνικὸς βασιλεύς, ὅμως ἐπολέμησε πρὸς τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Λατίνους καὶ κατέστρεψε τέσσαρας πόλεις αὐτῶν, τοὺς δὲ κατοίκους μετέφερεν εἰς Ῥώμην καὶ ἐγκατέστησεν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου. Οἱ νέοι οὗτοι κάτοικοι ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τῶν πληβείων.

7. *Ταρκύνιος ὁ Πρεσβύτερος.*

Μετὰ τὸν Ἄγκον Μάρκιον βασιλεὺς τῆς Ῥώμης ἔγινεν ὁ Ταρκύνιος ὁ Πρεσβύτερος, Ἐτροῦσκος τὴν καταγωγήν. Ὁ Ταρκύνιος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐτρουσκικὰς συνηθείας καὶ ἐξωράϊσεν αὐτὴν μὲ μεγαλοπρεπῆ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα. Κατεσκεύασε τὴν μέχρι σήμερον σῳζομένην μεγίστην ὑπόνομον, διὰ τῆς ὁποίας διωχετεύοντο εἰς τὸν Τίβεριν τὰ λιμνάζοντα ὕδατα καὶ αἱ ἀκαθαρσίαι τῆς πόλεως. Ἀπεξήρανε τὸ μεταξὺ Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου λόφου ἑλῶδες μέρος καὶ κατεσκεύασε τὴν Ἀγοράν, εἰς τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἐγίνοντο αἱ συνελεύσεις τοῦ λαοῦ. Ἀνέγειρεν ἐπὶ τῆς βορείας κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου ἀκρόπολιν. Κατεσκεύασε τὸν μέγιστον Ἱππόδρομον, ὅστις εἶχε σχῆμα ἀμφιθεατρικὸν καὶ περιελάμβανεν πολλὰς χιλιάδας θεατῶν, ἐτελοῦντο δὲ εἰς αὐτὸν οἱ δημόσιοι ἀγῶνες. Ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν συγκλητικῶν προσθέσας ἑκατὸν νέα μέλη ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λουκέρων.

8. *Κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ συγκρότησις τῆς Ῥώμης.*

Οἱ Ῥωμαῖοι διῃροῦντο εἰς 3 φυλάς, 30 φράτρας καὶ 300 γένη. Αἱ φράτραι ἦσαν συμπλέγματα γενῶν, τὰ ὁποῖα συνεδέοντο διὰ συγγενικῶν δεσμῶν. Τὰ δὲ γένη ἦσαν οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι κατήγοντο ἐξ ἑνὸς γενάρχου.

Πάτρωνες—πελάται.—Μόνοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς τὰ 300 γένη, ἦσαν τέλειοι πολῖται, ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι *πατρίκιοι*, ἤτοι γόνοι κοινοῦ πατρός, καὶ ἀπήλαυον ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἐκτὸς τῶν πατρικίων ἀρχικῶς ὑπῆρχον καὶ οἱ καλούμενοι *πελάται*. Οἱ πελάται ἦσαν προσωπικῶς ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἕνεκα τῆς πενίας των ἐξηρτῶντο ἐκ τῶν πατρικίων καὶ διετέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν. Πᾶς οἰκογενειάρχης πατρίκιος εἶχεν ἀριθμόν τινα πελατῶν καὶ ἐν τῇ ἰδιότητι τοῦ προστάτου ὠνομάζετο *πάτρων*. Οἱ πελάται ἀπετέλουν τρόπον τινὰ μέρος τῆς οἰκο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γενείας τοῦ πάτρωνος καὶ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ καὶ τὸν συνώδευον εἰς τὸν πόλεμον. Ἐξ ἄλλου μέρους ὁ πάτρων διέτρεφε τοὺς πελάτας του καὶ τοὺς ἐξεπροσώπει ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

Πληβεῖοι.—Βραδύτερον, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ Ἄγκου Μαρκίου, παρήχθη ἐν Ῥώμῃ καὶ τρίτη τάξις πολιτῶν, ἡ τάξις τῶν πληβείων. Οἱ πληβεῖοι ἀπετελοῦντο ἐκ κατοίκων πόλεων κυριευθεισῶν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, μετῴκησαν δὲ εἰς Ῥώμην εἴτε διὰ τῆς βίας εἴτε θελληματικῶς. Ἦσαν ἐλεύθεροι· εἶχον μικρὰς ἰδιοκτησίας· ἤσκουν διαφόρους τέχνας καὶ μικρὸν ἐμπόριον· ἐπολέμουν ὑπὲρ τῆς πόλεως· ἦσαν ὅμως ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα, οὔτε ἐπετρέπετο νὰ συνδεθοῦν μὲ τοὺς πατρικίους δι' ἐπιγαμίας. Σχεδὸν ὅλη ἡ ἐσωτερικὴ ἱστορία τῆς Ρώμης ἀναφέρεται εἰς τὰς προσπαθείας τῶν πληβείων ὅπως ἐξισωθοῦν πολιτικῶς μὲ τοὺς πατρικίους.

Πολιτικὰ καθεστῶτα.—Τρία ἦσαν τὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ῥωμαϊκὴ πολιτεία ἤσκει τὴν ἐκτελεστικήν, τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ὁ βασιλεύς, ἡ φρατρικὴ ἐκκλησία, καὶ ἡ σύγκλητος.

Ὁ βασιλεὺς ἦτο α') ὁ ἀνώτατος δικαστὴς τῆς πολιτείας· β') ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἐν πολέμῳ καὶ γ') εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς λατρείας. Ὁσάκις ἤθελε συνεκάλει τὴν σύγκλητον καὶ ἐζήτει τὴν συμβουλὴν αὐτῆς.

Ἡ φρατρικὴ ἐκκλησία συνερχομένη ἤκουε τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως περὶ παραδοχῆς νόμων ἢ περὶ συνομολογήσεως εἰρήνης καὶ ἢ παρεδέχετο ἢ ἀπέρριπτε τὰ προτεινόμενα.

Ἡ σύγκλητος ἀπετελεῖτο ἐκ 300 μελῶν. Ἦσαν δὲ οἱ 300 συγκλητικοὶ οἱ ἀρχηγέται τῶν 300 γενῶν, εἰς τὰ ὁποῖοι διηροῦντο οἱ Ῥωμαῖοι.

Ἡ σύγκλητος εἶχε τρία ἔργα· α) παρεῖχεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν συμβουλήν της περὶ τῶν σπουδαιοτάτων πραγμάτων τῆς πολιτείας, β) ἐπεκύρωνε τὰ ψηφίσματα τῆς ἐκκλησίας καὶ γ) διῴκει τὴν πολιτείαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς μεσοβασιλείας.

Ἀρχαῖα ἤθη τῶν Ῥωμαίων.—Πατρικὴ ἐξουσία.—Κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐποχὴν οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν γενναῖοι εἰς τοὺς κινδύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νους, καρτερικοὶ εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ὑπομονητικοὶ εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἐσέβοντο τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς προγόνους, ἠγάπων τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένειαν, καὶ ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς νόμους. Ὁ βίος των ἦτο σκληρὸς καὶ τραχύς. Ὁ οἰκοδεσπότης ἐκαλλιέργει τοὺς ἀγροὺς μὲ τοὺς πελάτας του. Ἡ οἰκοδέσποινα ἐξετέλει τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας μὲ τὰς θεραπαινίδας της. Εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν οἰκογένειαν ὁ πατὴρ μόνος εἶχε πᾶσαν ἐξουσίαν. Γυνή, τέκνα, πελάται, δοῦλοι, ἦσαν ὅλοι ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριότητά του, εἶχε δὲ ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου.

9. *Σέρβιος Τύλλιος.*

Τὸν Ταρκύνιον τὸν Πρεσβύτερον διεδέχθη ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός του Σέρβιος Τύλλιος. Οὗτος ἐπεράτωσε τὸν περιτειχισμὸν τῆς πόλεως, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὁ Ταρκύνιος ὁ Πρεσβύτερος, καὶ εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε κατῳκημένους πέντε λόφους (Παλατῖνον, Καπιτωλῖνον, Κοιλιον, Ἀβεντῖνον) περιέλαβε καὶ τὸν Ἡσκυλῖνον καὶ τὸν Οὐϊμινάλιον καὶ τοιουτοτρόπως κατέστησε τὴν Ῥώμην ἑπτάλοφον. Τὴν βασιλείαν τοῦ Σερβίου Τυλλίου ἐλάμπρυναν αἱ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἔγινεν ὁ κατ' ἐξοχὴν ἱδρυτὴς τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτείας.

Ὁ Σερβιος παρετήρησεν ὅτι ἡ πολιτεία δὲν ἠδύνατο νὰ προαχθῇ ἐν ὅσῳ οἱ πληβεῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν πολυαριθμοτέραν τάξιν, ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Διὰ τοῦτο ἐλεδιωξε τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο τάξεων, πατρικίων καὶ πληβείων. Πρὸς τοῦτο κατὰ πρῶτον διῃρεσε τὸ ἄστυ εἰς 4 μοίρας ἢ φυλάς, τὴν δὲ πέριξ τοῦ ἄστεως χώραν εἰς 26 διαμερίσματα οὕτως ὥστε οἱ κατοικοῦντες εἰς ἑκάστην μοῖραν ἢ εἰς ἕκαστον διαμέρισμα πατρίκιοι, πελάται καὶ πληβεῖοι ἀπετέλουν μίαν *κοινότητα* ἢ *τοπικὴν φυλήν*. Ἔπειτα προέβη εἰς ἀπογραφὴν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶς Ῥωμαῖος πολίτης ὤφειλε νὰ δηλώσῃ ἐνόρκως τὸ ὄνομά του, τὴν ἡλικίαν του, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, τὸν ἀριθμὸν τῶν δούλων καὶ τὴν περιουσίαν. Ἐπὶ τῇ βασει τῆς οὕτω γενομένης ἀπογραφῆς ἀναλόγως τῆς περιουσίας καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς κα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταγωγῆς διῄρεσεν ὅλον τὸν ῥωμαϊκὸν λαὸν εἰς 6 κλάσεις, τὰς δὲ κλάσεις ὑποδιῄρεσεν εἰς 193 λόχους. Διὰ τῆς διαιρέσεως ταύτης ἐκανονίσθησαν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἑκάστου πολίτου, ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καὶ αἱ φορολογικαὶ ὑποχρεώσεις. Ἡ τελευταία κλάσις, ἡ ὁποία περιελάμβανε τοὺς ἀκτήμονας (προλεταρίους) ἦτο ἀπηλλαγμένη παντὸς φόρου, μολονότι δὲ ἦτο ἡ πολυπληθεστέρα ἀπετέλει ἕνα λόχον.

Συντεταγμένοι οὕτω πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς οἱ Ῥωμαῖοι συνήρχοντο εἰς τὴν λοχίτιδα ἐκκλησίαν καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐψήφιζον δὲ κατὰ λόχους καὶ ὄχι κατὰ κεφαλήν. Ὁ Σέρβιος ὥρισε διὰ νόμου νὰ γίνεται ἀπογραφὴ τῶν πολιτῶν ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἔτος.

10. *Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος.*

Τὸ Σέρβιον Τύλλιον ἐφόνευσεν ὁ ἄθλιος αὐτοῦ γαμβρὸς Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος καὶ ἥρπασεν αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ τόσον αὐθαίρετος καὶ τόσον τυραννικὴ ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει, ὥστε παρ' ὅλους τοὺς ἐπιτυχεῖς πολέμους τοῦ βασιλέως τούτου ὁ λαὸς ἐπανεστάτησεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰουνίου Βρούτου, ἐξώρισε τὸν Ταρκύνιον, καὶ κατέλυσε τὴν βασιλείαν τὸ 510 π.Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΡΩΜΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΚΙΩΝ ΥΠΑΤΩΝ

11. *Ἵδρυσις τῆς Ἐλευθέρας Πολιτείας.—Ὑπατεία.*

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας ἱδρύθη ἐν Ῥώμῃ *Ἐλευθέρα Πολιτεία.* Ἀντὶ ἑνὸς ἰσοβίου βασιλέως ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας δύο ἄρχοντες ἐνιαύσιοι, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *ὕπατοι.* Οὗτοι συνεκάλουν τὴν σύγκλητον καὶ τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν καὶ προήδρευον αὐτῶν· προΐσταντο τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων· εἶχον τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν, συλλαμβάνοντες, φυλακίζοντες, καταδικάζοντες εἰς πρόστιμον, εἰς μαστίγωσιν καὶ εἰς θάνατον. Ἐν καιρῷ πολέμου ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Σύμβολον τῶν ὑπάτων ἦσαν δώδεκα ῥαβδοῦ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χοι, οἱ ὁποῖοι προεπορεύοντο αὐτῶν φέροντες ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου δέσμην ῥάβδων μετὰ πελέκεως ἐν τῷ μέσῳ εἰς ἔνδειξιν ὅτι ὁ ὕπατος δύναται νὰ τύπτῃ καὶ νὰ φονεύῃ πάντα πολίτην.

Οἱ ὕπατοι ἐξήλεγχον καὶ συνεκράτουν ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς καὶ τὸ ἐνιαύσιον τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας διέσωσε τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῆς τυρανίδος καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἐλευθερίαν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των ἔδιδον εὐθύνας.

Πρῶτοι ὕπατοι ἐξελέχθησαν ὁ Ἰούνιος Βροῦτος καὶ ὁ Κολατῖνος. Ἀλλὰ μόλις ἱδρύθη τὸ νέον πολίτευμα νεαροί τινες πατρίκιοι ἐξύφανον συνωμοσίαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἔκπτωτον Ταρκύνιον. Ἡ συνωμοσία ἀνεκαλύφθη καὶ οἱ συνωμόται ἐτιμωρήθησαν αὐστηρότατα. Μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν ἦσαν καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Βρούτου. Ὁ Βροῦτος παρέχων μοναδικὸν παράδειγμα ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν πατρίδα ἀπέπνιξε πᾶν αἴσθημα φιλοστοργίας καὶ ὡς ἀνώτατος δικαστὴς διέταξε νὰ φονευθοῦν καὶ οἱ δύο υἱοί του. Εὐθὺς κατόπιν ἐξωρίσθη ὅλον τὸ γένος τῶν Ταρκυνίων. Ἕνεκα τούτου ὁ Κολλατῖνος ὡς συγγενὴς τοῦ Ταρκυνίου ἐκρεμάσθη καὶ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ῥώμης, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐξελέχθη ὁ Βαλέριος.

Ὁ Βαλέριος ἐπρότεινεν πρὸς ἐπιψήφισιν τοὺς ἑξῆς δύο νόμους, α) κατεδικάζετο εἰς θάνατον ὅστις ἤθελεν ἐπιδιώξει τὴν βασιλικὴν ἀρχήν· β) πᾶς πολίτης καταδικαζόμενος ὑπὸ τῶν ὑπάτων εἰς θάνατον ἢ εἰς μαστίγωσιν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκκαλῇ τὴν ἀπόφασιν ἐνώπιον τῆς λοχιτίδος ἐκκλησίας. Ὁ λαὸς εὐγνωμονῶν ἀνεκήρυξε τὸν Βαλέριον *προστάτην τοῦ λαοῦ.*

12. Πόλεμοι τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Πορσήνα καὶ πρὸς τοὺς Λατίνους.—Δικτατωρία.—Θάνατος τοῦ Ταρκυνίου.

Ὁ ἔκπτωτος Ταρκύνιος κατέφυγε πρὸς τὸν Πορσήναν, βασιλέα τῆς ἐτρουσκικῆς πολεως Κλουσίου, καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν αὐτοῦ. Ὁ Πορσήνας ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ῥωμαίων μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς παρὰ τὸν Τίβεριν καὶ ἐπολιόρκησε στενῶς τὴν Ῥώμην. Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ ἡρωϊκοὶ νεανίαι Ὁράτιος Κόκλης καὶ Μούκιος Σκαιόλας διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων των τόσον πολὺ κατέπληξαν τὸν Πορσήναν, ὥστε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οὗτος ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπῆλθε. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶνε ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνομολογήσουν πρὸς τὸν Πορσήναν ταπεινωτικὴν εἰρήνην.

Ὁ Ταρκύνιος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ Πορσίνα κατέφυγε πρὸς τὸν γαμβρόν του Μαμίλιον, ἡγεμόνα τῆς λατινικῆς πόλεως Τούσκλου, καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μαμιλίου ἡνώθησαν ὅλαι αἱ λατινικαὶ πόλεις καὶ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ῥώμης πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ Τυρκυνίου.

Οἱ πληβεῖοι, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως βασανιζόμενοι ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἠρνήθησαν νὰ λάβουν τὰ ὅπλα καὶ ν' ἀντεπεξέλθουν κατὰ τῶν Λατίνων, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐλάμβανον ἄφεσιν χρεῶν. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Τότε οἱ πατρίκιοι ἵδρυσαν τὴν ἀρχὴν τοῦ δικτάτωρος καὶ διὰ μέσου τούτου ἠνάγκασαν τοὺς πληβείους νὰ λάβουν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Λατίνων. Ἦτο δὲ ὁ δικτάτωρ ἀνώτατος ἄρχων, ἔχων ἀπεριόριστον καὶ ἀνεύθυνον ἐξουσίαν καὶ ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ Εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ πάντων τῶν πολιτῶν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ δικτάτωρος δὲν διήρκει πλέον τῶν ἓξ μηνῶν. Ἐξελέγετο δὲ δικτάτωρ ἐν καιρῷ μεγάλου κινδύνου εἴτε ἐξωτερικοῦ εἴτε ἐσωτερικοῦ

Οἱ Λατῖνοι ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ δικτάτωρος Ποστουμίου παρὰ τὴν Ῥηγίλλην λίμνην (496). Ὁ Ταρκύνιος ἀπελπισθεὶς ἔφυγεν εἰς τὴν Κύμην τῆς Καμπανίας, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, οἱ δὲ Λατῖνοι προσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ῥωμαίων.

13. Ἵδρυσις τῆς δημαρχίας ἐν Ῥώμῃ (494 π. Χ.)

Ἐκ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας ἐν Ῥώμῃ ὠφελήθησαν μόνοι οἱ πατρίκιοι. Αὐτοὶ κατεῖχον πάσας τὰς δημοσίας ἀρχάς, αὐτοὶ κατεῖχον καὶ τοὺς δημοσίους ἀγρούς, διὰ τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὡρισμένον τινὰ φόρον.

Τοὐναντίον ἡ κατάστασις τῶν πληβείων ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιοθρήνητος. Οἱ συνεχεῖς πόλεμοι, οἵτινες ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ταρκυνίου, ἐξήντλησαν τοὺς μικροὺς πόρους των· διότι ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐκστρατείας ἦσαν ἠναγκασμένοι οἱ πληβεῖοι νὰ συντηρῶνται δι' ἰδίων ἐξόδων, ἀλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μικροὶ ἀγροί, τοὺς ὁποίους κατεῖχον, ἔμενον ἀκαλλιέργητοι. Καὶ τὸ χείριστον, οὐδὲ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων. Πρὸς συντήρησιν λοιπὸν ἑαυτῶν καὶ τῶν πενομένων οἰκογενειῶν των οἱ πληβεῖοι ἠναγκάζοντο νὰ δανείζωνται παρὰ τῶν πλουσίων ἐπὶ βαρυτάτῳ τόκῳ. Ἀλλ' ἡ ὀφειλὴ χρέους ἐν Ῥώμῃ ἦτο μέγα δυστύχημα, διότι σκληρός τις νόμος ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν δανειστὴν τὸ δικαίωμα νὰ καθιστᾷ δοῦλόν του τὸν ἀναξιόχρεων ὀφειλέτην του.

Ἀφοῦ ἀπέτυχον πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῶν πληβείων ὅπως ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο ἐκ μέρους τῶν πατρικίων, ἀνεχώρησαν ἔνοπλοι εἰς τὴν ἀκρώρειαν τῶν κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀνίωνος ποταμοῦ κειμένων λόφων ἐξ ὥρας μακρὰν τῆς Ῥώμης, καὶ ἐσκόπουν νὰ ἱδρύσουν ἐκεῖ ἰδίαν πόλιν, προσέτι δὲ νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Ῥώμης. Οἱ πατρίκιοι ἐταράχθησαν ἐκ τούτου καὶ προσεπάθησαν διὰ πρεσβειῶν νὰ πείσουν τοὺς πληβείους νὰ ἐπανέλθουν εἰς Ῥώμην, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον. Ἐπὶ τέλους ἔπεμψαν τὸν Μενήνιον Ἀγρίππαν, ὅστις ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τοὺς πληβείους. Ὁ Μενήνιος μεταχειρισθεὶς εὐστόχως τὸν μῦθον τῶν κατὰ τῆς κοιλίας στασιασάντων μελῶν τοῦ σώματος καὶ ὑποσχεθεὶς πολλὰς παραχωρήσεις κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς πληβείους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀλλὰ πρὸ τούτου οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν α') ν' ἀπαλλαγοῦν τῶν χρεῶν ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν αὐτά· καὶ β') νὰ ἐλευθερωθοῦν ὅσοι εἶχον γίνει δοῦλοι ἕνεκα χρεῶν. Τὰ αἰτήματα ταῦτα τῶν πληβείων ἔγιναν δεκτὰ καὶ συνωμολογήθη συνθήκη ἐπὶ τούτῳ. Καὶ ἡ μὲν συνθήκη ὠνομάσθη *Ἱερὸς νόμος*, ὁ δὲ τόπος, ὅπου συνωμολογήθη ἡ συνθήκη, *Ἱερὸν ὄρος*.

Ἀλλὰ πρὶν ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ῥώμην οἱ πληβεῖοι ἀπῄτησαν καὶ ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν ἰδίους ἄρχοντας, οἵτινες ἐκαλοῦντο *δήμαρχοι* (494 π. Χ.). Οἱ δήμαρχοι, κατ' ἀρχὰς δύο, ἔπειτα πέντε καὶ τελευταῖον δέκα, ἐξελέγοντο κατ' ἔτος καὶ ἐκ τῆς τάξεως μόνον τῶν πληβείων. Δὲν εἶχον κανὲν διακριτικὸν σημεῖον. Μόνον εἷς κλητὴρ προηγεῖτο αὐτῶν.

Κύριον ἔργον τῶν δημάρχων ἦτο νὰ προστατεύουν τοὺς πλη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βείους κατὰ τῶν καταχρήσεων τῶν ὑπάτων καὶ ἐν γένει κατὰ πάσης ἀδικίας καὶ βιαιοπραγίας τῶν πατρικίων. Ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν οἱ δήμαρχοι νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς πᾶσαν διοικητικὴν ἐνέργειαν τείνουσαν νὰ βλάψῃ τοὺς πληβείους, προβάλλοντες τὸ veto (=φέρω ἔνστασιν). Διὰ τοῦ veto οἱ δήμαρχοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστέλλουν ἢ νὰ ἀκυρώνουν πᾶσαν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ὑπάτων. Εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀκυρώνουν καὶ ματαιώνουν οἱουδήποτε ἄρχοντος τὴν διαταγήν, διὰ τῆς ὁποίας τυχὸν προσεβάλλετο οἱοσδήποτε πολίτης. Ἡ μεγίστη δύναμις τῶν δημάρχων ἀπέρρεεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπαραβιάστου τοῦ προσώπου αὐτῶν, τὸ ὁποῖον διὰ νόμου καθιερώθη. Πᾶς ὅστις ἐτόλμα νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὸν δήμαρχον κάμνοντα χρῆσιν τοῦ δικαιώματός του ἢ ἤθελε τολμήσει νὰ ἐπιθέσῃ χεῖρα κατ' αὐτοῦ ἐκηρύσσετο παραβάτης τοῦ ἱεροῦ νόμου καὶ ἐθανατώνετο. Ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν πτωχῶν οἱ δήμαρχοι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῆς πόλεως διαρκοῦντος τοῦ ἔτους τῆς ἀρχῆς των, αἱ δὲ οἰκίαι των ἦσαν ἀνοικταὶ ἡμέραν καὶ νύκτα διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς ἄσυλον εἰς τοὺς καταδιωκομένους.

Ταὐτοχρόνως μὲ τὴν δημαρχίαν ἱδρύθη καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν *ἀγορανόμων*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν βοηθοὶ τῶν δημάρχων καὶ εἶχον καθήκοντα ἀστυνομικά.

14. *Κοριολανός*.

Ἀφοῦ διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν δημάρχων ἐπῆλθε προσωρινὴ ἡσυχία εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ῥώμης, οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Οὐόλσκων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν μητρόπολιν αὐτῶν Κοριόλην. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κοριόλης διεκρίθη ὁ νεαρὸς πατρίκιος Γάϊος Μάρκιος ὅστις καὶ *Κοριολανὸς* ἐπωνομάσθη.

Μετά τινα χρόνον συνέβη σιτοδεία ἐν Ῥώμῃ ἡ δὲ Σύγκλητος διὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἐκ τοῦ λιμοῦ κίνδυνον ἔφερε σῖτον ἐκ Σικελίας καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν. Ὁ Κοριολανὸς ἑνωθεὶς μὲ τὴν μερίδα ἐκείνην τῶν πατρικίων, ἡ ὁποία ἐπεδίωκε τὴν κατάργησεν τῆς δημαρχίας, ἐπρότεινεν εἰς τὴν Σύγκλητον νὰ μὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διανείμη σῖτον εἰς τοὺς πληβείους, ἐὰν οὗτοι πρότερον δὲν συγκατατεθοῦν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν δημάρχων. Ὁ λαὸς ἐξωργίσθη, οἱ δὲ δήμαρχοι ἐκάλεσαν τὸν Κοριολανὸν νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπολογηθῇ ὡς παραβάτης τοῦ Ἱεροῦ νόμου. Ὁ Κοριολανὸς καταφρονῶν τὴν πρόσκλησιν δὲν προσῆλθεν, ὁ δὲ λαὸς τὸν κατεδίκασεν εἰς ἐξορίαν.

Ὁ Κοριολανὸς πνέων ἐκδίκησιν κατέφυγεν εἰς τοὺς Οὐόλσκους καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ῥώμης καὶ ἔφθασε πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι καταληφθέντες ὑπὸ φόβου ἔπεμψαν πρὸς τὸν Κοριολανὸν δύο πρεσβείας, ἵνα παρακαλέσουν αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Ἀλλ' οἱ πρέσβεις ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Τέλος μετέβη ἡ μήτηρ του καὶ ἡ σύζυγός του μετ' ἄλλων εὐγενῶν γυναικῶν. Ὁ Κοριολανὸς πρὸ τῶν δακρύων καὶ τῶν παρακλήσεων τῆς γηραιᾶς μητρός του ἐκάμφθη καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν «Ὦ μῆτερ, ἔσωσας μὲν τὴν πατρίδα, ἀπώλεσας ὅμως τὸν υἱόν σου». Λύσας δὲ τὴν πολιορκίαν ἀπῆλθεν. Οἱ Οὐόλσκοι ἐφόνευσαν αὐτὸν ὡς μὴ ἐκτελέσαντα τὴν ὑπόσχεσίν του.

15. Κιγκινᾶτος

Ἐν ἔτει 458 π. Χ. ὁ ὕπατος Μινούκιος ἐπῆλθε μετὰ στρατοῦ ἐναντίον τῶν Αἰκούων, οἵτινες ἔκαμνον συχνὸς λῃστρικὸς ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας. Ἀλλ' οἱ Αἴκουοι, ἐγκλείσαντες τὸν στρατὸν τοῦ Μινουκίου εἴς τι στενὸν παρὰ τὸ ὄρος Ἄλγιδον, ἔφεραν αὐτὸν εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν, ὥστε δὲν ὑπελείπετο ἄλλο παρὰ νὰ παραδοθῇ.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἡ Σύγκλητος ἔστρεψε τὰ βλέμματά της πρὸς τὸν γηραιὸν Κόιντον Κιγκινᾶτον, παρὰ τοῦ ὁποίου μόνου ἤλπιζε σωτηρίαν. Ὁ Κιγκινᾶτος, ἀναγκασθεὶς νὰ πληρώσῃ μέγα χρηματικὸν πρόστιμον διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν υἱόν του ἀπὸ φυλακίσεως, περιῆλθεν εἰς μεγάλην πενίαν. Ἕνεκα τούτου ἀπεσύρθη εἰς μικρόν τινα ἀγρόν, ὅστις τῷ ἀπέμεινε, καὶ καλλιεργῶν αὐτὸν διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν ἐπορίζετο τὰ πρὸς συντήρησιν. Τὸν Κιγκινᾶτον τοῦτον ἡ Σύγκλητος ἐξέλεξε δικτάτωρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅταν οἱ πρέσβεις ἦλθον διὰ νὰ τῷ ἀναγγείλουν τὴν ἐκλογήν του, εὗρον αὐτὸν ἀροτριῶντα τὸν ἀγρόν του. Ὁ Κιγκινᾶτος εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν καλύβην του, ἀποθέτει τὸν γεωργικὸν χιτῶνα καὶ περιβάλλεται τὴν τήβενον τοῦ πολίτου. Ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν ἐπέρχεται αὐθημερὸν κατὰ τῶν Αἰκούων, νικᾷ αὐτοὺς καὶ ἀπελευθερώνει τὸν πολιορκούμενον ῥωμαϊκὸν στρατόν· ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἐν θριάμβῳ κατέθεσε τὸ δικτατωρικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον διετήρησε 16 μόνον ἡμέρας, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν ἀγρόν του.

16. Ἡ φυλετικὴ ἐκκλησία.

Οἱ πληβεῖοι ὅταν συνήρχοντο κατὰ φυλὰς τοπικάς, ὅπως τὰς εἶχεν ὁρίσει ὁ Σέρβιος Τύλλιος, πρὸς ἐκλογὴν τῶν δημάρχων καὶ τῶν ἀγορανόμων, δὲν ἀπετέλουν κατ' ἀρχὰς νόμιμον ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἕνα ἁπλοῦν ὅμιλον. Τὸ ἔτος ὅμως 477 ὁ δήμαρχος Βολέρων εἰσήγαγε νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ φυλετικὴ ἐκκλησία ἐλάμβανε τύπον νομίμου ἐκκλησίας καὶ καθωρίζοντο τὰ ἔργα αὐτῆς, ἔχουσης δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ ψηφίσματα. Παρ' ὅλην δὲ τὴν κραταιὰν ἀντίστασιν τῶν πατρικίων ὁ νόμος ἐψηφίσθη καὶ ἡ Σύγκλητος ἠνγκάσθη νὰ ἀποδεχθῇ αὐτόν. Τοιουτοτρόπως ἡ τάξις τῶν πληβείων ἀπέκτησε τὸν χαρακτῆρα πολιτικοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἀντεπάσσετο εἰς τὴν προνομιοῦχον τάξιν τῶν πατρικίων. Ἔχουν τώρα οἱ πληβεῖοι ἰδικήν των ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία πραγματεύεται τὰς ἰδικάς των ὑποθέσεις μὲ νόμιμον κῦρος καὶ ἐκδίδει ψηφίσματα. Τὰ ψηφίσματα ταῦτα ἀπὸ τοῦ 448 ἐξισώθησαν μὲ τὰ ψηφίσματα τῆς λυχίτιδος ἐκκλησίας καὶ ἑπομένως εἶχον ἰσχὺν καὶ διὰ τοὺς πατρικίους.

17. Δεκαρχία.—Κατάλυσις αὐτῆς.

Μέχρι τοῦδε ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων δικαστῶν ἐγίνετο οὐχὶ κατὰ γραπτοὺς καὶ γνωστοὺς τοῖς πᾶσι νόμους, ἀλλὰ κατ' ἄγραφα ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἑρμήνευον οἱ πατρίκιοι δικασταὶ πάντοτε κατὰ τὸ συμφέρον τῆς τάξεώς των. Ἕνεκα τούτου καὶ διὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ τέλους φραγμὸς εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τῶν δικαστῶν, ἐν ἔτει 462 ὁ δή-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαρχος Τερεντίλιος Ἄρσας ἐπρότεινεν εἰς τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν νὰ γραφοῦν καὶ δημοσιευθοῦν νόμοι καὶ συμφώνως πρὸς αὐτοὺς νὰ ἐκδικάζωνται αἱ διαφοραὶ τῶν πολιτῶν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Μετὰ δεκαετῆ λυσσώδη ἀντίστασιν οἱ πατρίκιοι ὑπεχώρησαν καὶ συνεφώνησαν καὶ τὰ δύο μέρη νὰ συνταχθῇ εἰς ἕνα κώδικα τὸ ὅλον δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον καὶ νὰ γίνῃ τοῦτο κοινὸν εἰς τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς πληβείους. Ὅθεν ἐστάλησαν τρεῖς συγκλητικοὶ εἰς τὰς ἀξιολογωτέρας πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ μελετήσουν τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους καὶ ἰδίως τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐξελέχθησαν ὑπὸ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας δέκα ἄνδρες ἐκ τῶν πατρικίων καὶ εἰς αὐτοὺς ἀνετέθη νὰ συγγράψουν τοὺς νόμους. Οἱ δέκα οὗτοι ἄνδρες ὠνομάσθησαν *δέκαρχοι*, προΐστατο δὲ αὐτῶν ὁ ἐπιφανὴς πατρίκιος Ἄππιος Κλαύδιος.

Διὰ νὰ μὴ παρεμβληθῇ καμμία δυσχέρεια εἰς τὸ ἔργον τῶν δεκάρχων ἀνεστάλη προσωρινῶς τὸ ἐν ἰσχύϊ πολίτευμα, ἀνετέθη δὲ ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας εἰς τοὺς δεκάρχους μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος οἱ δέκαρχοι ὄχι μόνον τὸ ἀνατεθὲν εἰς αὐτοὺς ἔργον ἐξετέλεσαν ἐν ἄκρᾳ ὁμοφωνίᾳ. ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν μετεχειρίσθησαν μετ' ἄκρας δικαιοσύνης. Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐχάραξαν ἐπὶ δέκα πλακῶν τοὺς συνταχθέντας νόμους, τοὺς ὁποίους ἐνέκρινε καὶ ἡ Σύγκλητος καὶ ὁ λαός.

Ἀλλ' ἡ νομοθεσία δὲν ἦτο πλήρης. Ὑπελείποντο διατάξεις τινές. Διὰ τοῦτο ἐνεκρίθη νὰ παραταθῇ ἡ ἀρχὴ τῶν δεκάρχων ἐπὶ ἓν ἔτος ἀκόμη. Ὁ ἐκ τῶν πρώτων δεκάρχων Ἄππιος Κλαύδιος, ὅστις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος εἶχεν ἀποκρύψει τὴν ἀλαζονείαν του διὰ προσπεποιημένης πραότητος καὶ ἀγάπης τοῦ λαοῦ, ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ ἐκλεχθῇ ἐκ νέου, ἀλλ' ἐνήργησε νὰ ἐκλεχθοῦν δέκαρχοι ἐννέα ἄνδρες ἄσημοι, ἀλλ' ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν, ἐκ τῶν ὁποίων τρεῖς ἦσαν πληβεῖοι. Οἱ νέοι δέκαρχοι συνεπλήρωσαν τὴν νομοθεσίαν δημοσιεύσαντες δύο ἀκόμη πίνακας. Τοιουτοτρόπως ἀπηρτίσθη ἡ καλουμένη *Δωδεκάδελτος*, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ ἀρχαιότατον ῥωμαϊκὸν δίκαιον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διὰ τῆς Δωδεκαδέλτου μετεβλήθησαν εἰς νόμους ἀρχαῖαι συνήθειαι. Διετηρήθη εἰς τὸν οἰκογενειάρχην ἡ ἀπόλυτος αὐτοῦ ἐξουσία ἐπὶ τῶν δούλων, τῶν τέκνων, τῆς συζύγου καὶ τῶν κτημάτων του. Ἡ κλοπὴ ἦτο ἀσέβεια. Ὁ βλάπτων τοὺς ἀσυγκομίστους καρποὺς ἄλλου τινὸς, ὁ εἰσάγων καὶ βόσκων τὰ ποίμνιά του εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ γείτονος, ὁ κλέπτων τὴν συγκομιδὴν αὐτοῦ κατωσιοῦτο (ἐφονεύετο δηλαδὴ καὶ προσεφέρετο ὡς θυσία) εἰς τὴν Δήμητρ αν. Τὴν νύκτα ἐπετρέπετο νὰ φονεύεται ὁ κλέπτης ἀτιμωρητί, τὴν δὲ ἡμέρ αν, ἐὰν ἠμύνετο. Ὁ πυροπλῶν θημωνίαν ἐδένετο, ἐμαστιγοῦτο καὶ ἐκαίετο. Ὁ μὴ πληρώνων ὀφειλέτης ἐδένετο ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ καὶ ἐπωλεῖτο πέραν τοῦ Τιβέρεως. Διὰ τὰς προξενουμένας σωματικὰς βλάβας καθιερώθη ἡ ἰσοτιμωρία ἢ ὁ συμβιβασμός. Λόγου χάριν, ἂν τις ἔθραυε μέλος τοῦ σώματός τινος, ὤφειλε νὰ πληρώσῃ 300 ἀσσάρια (ἓν ἀσσάριον = 1/10 τῆς δραχμῆς), ἄλλως ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ καὶ αὐτὸς τὴν ἰδίαν βλάβην.

Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις τῶν νέων δεκάρχων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἀπέβη τυραννική. Ἐξετράπησαν οὗτοι ἀσυστόλως εἰς πᾶσαν αὐθαιρεσίαν. Ἡ ζωή, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν ἦσαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν δεκάρχων. Οἱ δεκαρχοι διετήρησαν αὐθαιρέτως τὴν ἐξουσίαν καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ δευτέρου ἔτους. Ἄλλα μυσαρὸν ἔγκλημα τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησεν οὗτος κατὰ τῆς ἐναρέτου νεάνιδος Βιργινίας, ἐπροκάλεσε ἐπανάστασιν παρὰ τῷ λαῷ, ἥτις πάραυτα μετεδόθη καὶ εἰς τὸν στρατόν. Ἡ Σύγκλητος τότε ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς δεκαρχίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προτέρων ἀρχῶν. Ἐκ τῶν δεκάρχων ὁ μὲν Ἄππιος Κλαύδιος ηὐτοκτόνησεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξωρίσθησαν καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν ἐδημεύθη.

18. Ἐπιγαμία τῶν δύο τάξεων. — Χιλιαρχία. — Τιμητεία. — Ταμεῖα

Ἐν ἔτει 445 ὁ δήμαρχος Κανουλήϊος ἐπρότεινε νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐπιγαμία μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων, οἱ δὲ συνδήμαρχοι αὐτοῦ ἐπρότειναν νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι ἐκ τῶν πατρικίων καὶ ἐκ τῶν πληβείων. Ἡ πρότασις τοῦ Κανουληΐου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπολεμήθη ἰσχυρῶς, ἀλλ' ἐψηφίσθη ἐπὶ τέλους. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον τὰ τέκνα, τὰ ὁποῖα ἐγεννῶντο ἐκ μικτῶν γάμων, ἠκολούθουν τὴν κατάστασιν τοῦ πατρός. Ἡ ἄλλη ὅμως πρότασις τῶν συναδέλφων τοῦ Κονουληίου ἐπολεμήθη λυσσωδέστατα καὶ ἐπὶ τέλους ὑπεχώρησαν οἱ πατρίκιοι καὶ ἐδέχθησαν συμβιβασμόν, ἀντὶ ὑπάτων νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος ἀναμίξ ἐκ πατρικίων καὶ πληβείων χιλίαρχοι περιβεβλημένοι ὑπατικὴν ἐξουσίαν. Οἱ χιλίαρχοι ἦσαν τρεῖς, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ηὐξήθησαν εἰς ἕξ.

Οἱ πατρίκιοι βλέποντες ὅτι μίαν ἡμέραν τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα ἔμελλε νὰ περιέλθῃ καὶ εἰς τοὺς πληβείους, ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς ὑπατείας μέρος τι τῆς δυνάμεως αὐτῆς καὶ ἵδρυσαν διὰ τοῦτο νέαν ὅλως ἀρχήν, τὴν *τιμητείαν*. Ἡ τιμητεία κατέστη ταχέως ἡ πρώτη καὶ μεγίστη ἀρχὴ τῆς Ῥώμης, ἀνήρχοντο δὲ εἰς αὐτὴν οἱ ἐπιφανέστατοι ἐκ τῶν πατρικίων ὅσοι ἐχρημάτισαν ὕπατοι. Τιμηταὶ ἐξελέγοντο δύο καὶ ἡ διάρκεια τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἦτο πενταετής.

Οἱ τιμηταὶ α') διενήργουν ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἔτος τὴν ἀπογραφὴν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς περιουσίας αὐτῶν, ἀναλόγως δὲ τῆς περιουσίας κατέτασσον τοὺς πολίτας εἰς τὰς διαφόρους κλάσεις, β') ἐφύλαττον τοὺς καταλόγους, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν γεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν πατρικίων καὶ τῶν πληβείων καὶ ἐκανόνιζον τοὺς πληρωτέους φόρους, γ') συνέτασσον τὸν κατάλογον τῶν συγκλητικῶν καὶ ἀπήλειφον ἐξ αὐτοῦ ὅσους ἐθεώρουν ἀνικάνους, δ') εἶχον τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἱππέων καὶ ἠδύναντο νὰ διατηροῦν ἢ νὰ διαγράφουν αὐτοὺς ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἱππέων. Ἀπετέλουν δὲ οἱ ἱππεῖς ἐξαίρετον τάξιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, λαμβανόμενοι ἐκ τῶν διακρινομένων ἐπὶ γένει καὶ πλούτῳ.

Ἄλλο ἀξίωμα, τοῦ ὁποίου μετεῖχον καὶ οἱ πληβεῖοι ἀπὸ τοῦ 421, ἦτο ἡ *ταμεία*. Διὰ νὰ ἀνέλθῃ τις εἰς τὰ ἀνώτερα τῆς πολιτείας ἀξιώματα ἔπρεπε πρῶτον νὰ γίνῃ ταμίας. Οἱ ταμίαι εἶχον τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δημοσίων χρημάτων.

19. *Ἅλωσις τῶν Οὐηΐων*

Ἐν ἔτει 405 π. Χ. οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οὐηΐων, πόλεως τῆς Ἐτρουρίας, καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν. Ἐπειδὴ οἱ Οὐήϊοι ἔκειντο ἐπὶ λόφου ἀποκρήμνου καὶ ἐν μέσῳ δύο ποταμῶν, ἡ πολιορκία αὐτῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν, παρετάθη ἐπὶ δέκα ἔτη. Τὸ δέκατον ἔτος ἐκλεχθεὶς δικτάτωρ ὁ ἱκανώτατος Φούριος Κάμιλλος ἐκυρίευσε τὴν πόλιν ταύτην. Ἀλλ' ὁ Κάμιλλος ἕνεκα τοῦ ὑπερηφάνου χαρακτῆρός του κατέστη μισητὸς εἰς τὸν λαόν· κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν δημάρχων ὅτι ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν λαφύρων, δὲν κατεδέχθη νὰ προσέλθῃ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ ἀπολογηθῇ, ἀλλ' ἔφυγεν ἐκ τῆς Ῥώμης. Ὅταν δὲ ἀπήρχετο, λέγεται ὅτι ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ηὐχήθη εἰς τοὺς θεοὺς τάχιστα ἡ πατρίς του νὰ λάβῃ τὴν ἀνάγκην του.

20. *Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν. — Πυρπόλησις τῆς Ῥώμης.*

Οἱ Γαλάται, ἔθνος βάρβαρον, κατῴκουν πρότερον πέραν τῶν Ἄλπεων ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθη Γαλατία, εἶνε δὲ ἡ σημερινὴ Γαλλία. Ἔπειτα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεταξὺ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν καὶ εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν αὐτῇ. Ὠνομάζετο δὲ ἀπ' αὐτῶν ἡ ἄνω Ἰταλία «ἐνιεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατία».

Ἐν ἔτει 390 πολυάριθμα στίφη Γαλατῶν ὑπερβάντα τὰ Ἀπέννινα εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἐτρουρίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν αὐτῆς Κλούσιον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς Γαλάτας ὑβριστικῶς, οὗτοι ἀγανακτήσαντες ἐβάδισαν κατὰ τῆς Ῥώμης· συναντήσαντες δὲ τὸν ῥωμαϊκὸν στρατὸν παρὰ τὸν Ἀλλίαν ποταμὸν συνῆψαν σφοδρὰν μάχην (388). Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέστησαν πανωλεθρίαν. Ἐσώθη μόνον μία μοῖρα τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ, ἥτις ὑποχωρήσασα ἔφθασεν εἰς Ῥώμην καὶ κατέλαβε τὸ Καπιτώλιον. Εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐκλείσθη καὶ ἡ Σύγκλητος μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πάντων τῶν ἐν Ῥώμῃ μαχίμων ἀνδρῶν. Οἱ λοιποὶ κάτοικοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς γειτονικὰς πόλεις.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας οἱ Γαλάται εἰσῆλθον εἰς τὴν Ῥώμην, τὴν ὁποίαν εὗρον ἔρημον κατοίκων. Μόνον ἐνδοίκοντα γηραιοὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συγκλητικοί, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, δὲν ἠθέλησαν νὰ ζητήσουν ἄσυλον κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, ἀλλ' ἐνδυδυμένοι τὰς ἐπισήμους αὐτῶν στολὰς ἐκάθηντο ἀτάραχοι ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων ἑδρῶν των ἐν τῇ Ἀγορᾷ. Οἱ βάρβαροι ἐφόνευσαν καὶ τοὺς ὀγδοήκοντα συγκλητικούς, ἔπειτα δὲ ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν καὶ ἐπυρπόλησαν αὐτήν.

Μετὰ ταῦτα οἱ Γαλάται ἐπολιόρκησαν τὸ Καπιτώλιον. Κατά τινα σκοτεινὴν καὶ θυελλώδη νύκτα ἐπεχείρησαν ἔφοδον· καὶ θὰ ἐκυριεύετο τὸ Καπιτώλιον, ἐὰν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ῥωμαίων Μάνλιος ἐξυπνήσας ἐκ τῶν φωνῶν τῶν χηνῶν, ἱερῶν πτηνῶν τῆς Ἥρας, δὲν ἀπέκρουε τὴν ἔφοδον. Ὁ Μάνλιος διὰ τὴν σωτηρίαν ταύτην προσωνομάσθη *Καπιτωλῖνος*.

Οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ ἑπτάμηνον πολιορκίαν, ἐπειδὴ ἐκινδύνευον ν' ἀποθάνουν ἐκ τῆς πείνης, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν πρὸς τοὺς Γαλάτας πληρώσαντες εἰς αὐτοὺς χιλίας λίτρας χρυσίου. Ἦτο δὲ ἡ λίτρα περίπου ἰσοδύναμος πρὸς μίαν ὀκᾶν. Ὅταν ἐζυγίζετο τὸ χρυσίον, οἱ Ῥωμαῖοι παρεπονέθησαν διὰ τὴν ψευδῆ ζύγισιν. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν Βρέννος ῥίψας ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τὸ βαρὺ ξίφος του ἀνέκραξεν «Οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις».

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γαλατῶν οἱ Ῥωμαῖοι ἀνῳκοδόμησαν τὴν πόλιν των, προτραπέντες εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, ὅστις ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας.

21. *Πολιτικὴ ἰσότης πατρικίων καὶ πληβείων.*

Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐλευθέρας Πολιτείας ἐν Ῥώμῃ οἱ πληβεῖοι δὲν ἔπαυσαν ν' ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν πατρικίων ζητοῦντες καὶ αὐτοὶ δικαιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ. Καὶ πρῶτον, ὡς εἴδομεν, ἐπέτυχον τὴν δημαρχίαν. Βραδύτερον ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπιγαμία μετὰ τῶν πατρικίων. Τέλος τῷ 376 οἱ δήμαρχοι Λικίνιος Στόλων καὶ Λεύκιος Σέξτιος ἐπρότειναν τοὺς ἑξῆς τρεῖς νόμους, α') ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο ὑπάτων νὰ εἶνε πάντοτε πληβεῖος· β') κανεὶς Ῥωμαῖος πολίτης νὰ μὴ δύναται νὰ κατέχῃ πλείονα τῶν 500 πλέθρων δημοσίας γῆς, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διαιρούμενον εἰς ἑπταπλέθρους κλήρους νὰ διανεμηθῇ ὡς ἰδιοκτησία εἰς τοὺς πτωχοὺς πληβείους· γ') ἐκ τῶν ὀφειλομένων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κεφαλαίων ν' ἀφαιρεθοῦν οἱ πληρωθέντες τόκοι, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ποσὸν νὰ ἐξοφληθῇ ἐντὸς τριῶν ἐτῶν εἰς τρεῖς ἴσας δόσεις.

Οἱ πατρίκιοι, προεξαρχούσης τῆς Συγκλήτου, ἀντέστησαν πεισματωδέστατα ἐπὶ δέκα ἔτη. Ἀλλ' ὁ Λικίνιος Στόλων καὶ ὁ Λεύκιος Σέξτιος ἐκλεγόμενοι δήμαρχοι ἐπὶ δέκα ἔτη ἐξηκολούθησαν μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου καὶ ἀκλονήτου ἐπιμονῆς τὸν ἀγῶνα. Τέλος οἱ νόμοι οὗτοι ἐψηφίσθησαν, πρῶτος δὲ πληβεῖος ὕπατος ἐξελέχθη ὁ Λεύκιος Σέξτιος.

Πραιτωρία.—Οἱ πατρίκιοι ἀντὶ τῆς παραχωρηθείσης εἰς τοὺς πληβείους ὑπατείας, ὡς ἀντισήκωμα τρόπον τινά, ἵδρυσαν νέον ἀξίωμα τὸ τοῦ *πραίτωρος*, εἰς τὸν ἕποῖον ἀνέθεσαν τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ῥώμης δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἀποσπάσαντες αὐτὴν ἀπὸ τοὺς ὑπάτους. Ἐξελέγετο δὲ ὁ πραίτωρ ἐκ τῆς τάξεως τῶν πατρικίων. Βραδύτερον προσετέθη καὶ δεύτερος πραίτωρ, ὅστις ἐδίκαζε τὰς δίκας μεταξὺ τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπιδημούντων ξένων, ὡς καὶ τὰς δίκας μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ ξένων. Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ πραίτωρες ἐκτὸς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπέκτησαν καὶ ἄλλην, τοῦ νὰ διοικοῦν στρατιάν, ηὐξήθησαν δὲ εἰς 4, 6, 8 καὶ τέλος εἰς 16.

Μειζονες ἀγορανόμοι.—Οἱ πατρίκιοι ἵδρυσαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν *μειζόνων ἀγορανόμων*, οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν πατρικίων. Οἱ μείζονες ἀγορανόμοι μὲ τοὺς ἐλάσσονας ἢ δημοτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο πάντοτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληβείων, εἶχον τὴν ἐπιστασίαν τῶν διαφόρων ἀγώνων, τὴν ἐπιτήρησιν τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν, τῶν ὑδραγωγείων, τῶν λεωφόρων, καὶ τῆς ἀγορᾶς τῶν ὠνίων.

Οἱ πληβεῖοι, ἀφοῦ κατώρθωσαν νὰ λαμβανοῦν μέρος εἰς τὴν ὑπατείαν, εὐκόλως πλέον ἠδύναντο νὰ λάβουν μέρος καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα. Οὕτω τὸ 364 ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μείζονα ἀγορανομίαν. Τὸ 355 εἰς τὴν δικτατωρίαν, τὸ 351 εἰς τὴν τιμητείαν, καὶ τὸ 300 εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην. Οὕτω λοιπὸν μετὰ μακροὺς καὶ λυσσώδεις ἀγῶνας ἐπῆλθε πλήρης ἰσοπολιτεία μεταξὺ τῶν δύο ἐν Ῥώμῃ τάξεων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δέσπηνα Μάρ
Πόντιος Γυμνάσιο
Ρωμαϊκός Γυμν
Γορτυνάλος

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Γ'

Η ΡΩΜΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΥΠΑΤΩΝ ΕΞ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

22. *Σαυνιτικοὶ πόλεμοι.*

Ἡ πολιτικὴ ἰσότης ἐπέφερε τὴν ποθητὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων, ἥτις τόσον ἰσχυροὺς κατέστησεν αὐτούς, ὥστε ἠδυνήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ὑποτάξουν πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ γίνουν κύριοι αὐτῆς.

Ἐκ πάντων τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας ἐκεῖνοι, οἵτινες μακρότερον χρόνον ἀντέστησαν, ἦσαν οἱ Σαυνῖται. Οὗτοι κατοικοῦντες τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀποκρήμνους φάραγγας τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων ἦσαν πολεμικοὶ καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας των ἀκατάβλητοι. Κατὰ τὸν πληθυσμὸν ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Ῥωμαίων, κατὰ δὲ τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὴν τακτικὴν ἰσόπαλοι. Ἦσαν ὅμως κατώτεροι τῶν Ῥωμαίων, διότι ζῶντες εἰς πολλὰς κοινότητας ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων δὲν εἶχον τὴν ἑνιαίαν πολιτικὴν δύναμιν τῶν Ῥωμαίων.

Κατὰ τῶν Σαυνιτῶν τούτων οἱ Ῥωμαῖοι διεξήγαγον τρεῖς μακροὺς καὶ φοβεροὺς πολέμους. διαρκέσαντας ἀπὸ τοῦ 343 μέχρι τοῦ 290 μὲ μικρὰ ἐν τῷ μεταξὺ διαλείμματα Οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν ἐπὶ τέλους τοὺς Σαυνίτας καὶ κατέταξαν αὐτοὺς μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς Ῥώμης Λέγεται ὅτι οἱ πρέσβεις τῶν Σαυνιτῶν, οἵτινες ἦλθον ἵνα διαπραγματευθοῦν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ ὑπάτου Κουρίου Δεντάτου, εὗρον αὐτὸν ἐν πενιχρᾷ κατοικίᾳ καταγινόμενον εἰς τὸ νὰ παρασκευάσῃ μόνος εὐτελὲς φαγητὸν ἐντὸς πηλίνης χύτρας. Οἱ πρέσβεις ἰδόντες τὴν πενίαν τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ ἠθέλησαν νὰ δωροδοκήσουν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ χρηστὸς καὶ ἐνάρετος Δεντᾶτος ὑπερηφάνως εἶπεν εἰς τοὺς Σαυνίτας πρέσβεις, ὅτι προτιμᾷ νὰ διατάσσῃ τοὺς ἔχοντας τὸ χρυσίον παρὰ νὰ δέχεται αὐτὸ παρὰ τούτων.

Διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Σαυνιτῶν οἱ Ῥωμαῖοι ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς μέσης Ἰταλίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

23. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν Πύρρον τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς μέσης Ἰταλίας, ἔστρεψαν τὰ ὅπλα καὶ πρὸς τὴν νότιον ἢ κάτω Ἰταλίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἕνεκα τῶν πρὸς ἀλλήλας ἐρίδων εὑρίσκοντο εἰς κακὴν κατάστασιν. Καὶ πρῶτον ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Τάραντος, ὅστις ἦτο ἡ πλουσιωτάτη καὶ δυνατωτάτη ἐκ τῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ πόλεων, λαβόντες ἀφορμὴν ἐκ τῆς ὑβριστικῆς διαγωγῆς τῶν Ταραντίνων. Οἱ Ταραντῖνοι, μὴ δυνάμενοι μόνοι ν' ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Πύρρου, βασιλέως τῆς Ἠπείρου.

Ὁ φιλόδοξος Πύρρος, παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ συνετοῦ συμβούλου του καὶ ἐξόχου πολιτικοῦ Κινέα, ἐδέχθη προθύμως τὴν πρόσκλησιν τῶν Ταραντίνων. Ὅθεν τῷ 281 π. Χ. ἔπλευσεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ 20 ἐλεφάντων.

Ἡ πρώτη μάχη μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Πύρρου ἔγινεν εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Λευκανίας (280). Κατὰ ταύτην οἱ Ῥωμαῖοι ἐνικήθησαν, τρομάξαντες κυρίως ἐκ τῆς θέας τῶν ἐλεφάντων, τοὺς ὁποίους μὴ γνωρίζοντες ὠνόμαζον βοῦς τῆς Λευκανίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πύρρος ἔπαθεν ὄχι ὀλίγας ζημίας. Ἐννοήσας δὲ πόσον φοβερὸς ἐχθρὸς ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς εἰρήνην. Ἀλλ' ἡ Ῥωμαϊκὴ Σύγκλητος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ πᾶσαν περὶ εἰρήνης πρότασιν τοῦ Πύρρου, πρὶν οὗτος ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας. Τότε ὁ Πύρρος θέλων νὰ καταπλήξῃ τοὺς Ῥωμαίους ὥρμησε κατὰ τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἀπεκρούσθη καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸν Τάραντα, ὅπου διεχείμασε.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος (279) συνεκροτήθη δευτέρα μεγάλη μάχη παρὰ τὸ Ἄσκλον τῆς Ἀπουλίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ πάλιν ἐνίκησεν ὁ Πύρρος· ἀλλὰ τόσας ζημίας ὑπέστη, ὥστε εἰς τοὺς συγχαίροντας αὐτῷ εἶπεν «Ἐὰν ἀκόμη μίαν μάχην τοιαύτην νικήσωμεν, θὰ χαθῶμεν».

Ὁ Πύρρος ἐζήτει εὔσχημον διέξοδον, ἵνα ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ὅταν δὲ οἱ Συρακούσιοι, δεινῶς πιεζόμενοι ὑπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν Καρχηδονίων, ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ Πύρρου, οὗτος μετὰ μεγίστης προθυμίας ἔσπευσεν εἰς τὴν Σικελίαν.

Μετὰ τριετῆ ἐν Σικελίᾳ διαμονὴν ὁ Πύρρος ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Νικηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ Βενεβέντον τῆς Σαυνίτιδος (275) ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἤπειρον. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἠπείρῳ ἡ ἄμετρος φιλοδοξία του δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ. Περιεπλάκη εἰς νέους ἀγῶνας καὶ ὑπέταξε τὴν Μακεδονίαν. Θελήσας δὲ νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλὰ κατέστρεψεν ἐν Ἄργει οἰκτρῶς τὸν βίον, φονευθεὶς ὑπὸ γυναικὸς διὰ κεραμίδος (272).

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν τοῦ Πύρρου, ὑπέταξαν τοὺς Ταραντίνους καὶ κατόπιν τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τοιουτοτρόπως ἔγιναν κύριοι καὶ τῆς κάτω Ἰταλίας.

24 *Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι.*

Ἡ Καρχηδών, ἀποικία τῶν Φοινίκων, ἔκειτο εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ σημερινοῦ κόλπου τοῦ Τύνητος. Ἡ Καρχηδὼν ὑπῆρξεν ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διὰ τοῦ κραταιοῦ στόλου της ἦτο κυρίαρχος τῆς θαλάσσης. Ἐξέτεινε τὸ κράτος της ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ἐπὶ τῆς Κύρνου, τῆς Σαρδοῦς, τῶν Βαλεαρίδων νήσων, ἐπὶ τῶν δύο τρίτων τῆς Σικελίας, καὶ εἶχεν ἱδρύσει εἰς πολλὰ μέρη ἀποικίας καὶ ἐμπορικοὺς σταθμούς. Τὰ ἐμπορικά της πλοῖα διασχίζοντα τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν συνεσώρευσαν εἰς αὐτὴν ἀμύθητα πλούτη.

Ἡ Καρχηδὼν ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἀριστοκρατίας ἐμπόρων. Τῆς κυβερνήσεως προΐσταντο δύο ἐνιαύσιοι ἄρχοντες, καλούμενοι σουφέτι, καὶ γερουσία ἐξ 100 μελῶν λαμβανομένων ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἐμπόρων. Ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἀλλὰ τὸ κυρίαρχον σῶμα τῆς πολιτείας ἦτο ἡ γερουσία καὶ αὐτὴ ἐκυβέρνα ὄχι ὅπως ἀπῄτει τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς πατρίδος, ἀλλ' ὅπως ἀπῄτει τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον τῆς ἐμπορικῆς τάξεως. Ὁ λαὸς καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἰθαγενεῖς κατεπιέζοντο σκληρῶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Καρχηδὼν διέφερε τῆς Ῥώμης κατὰ τοῦτο. Ἡ πρώτη ὡς ἐμπορικὴ κατέκτα διὰ νὰ ἐκμεταλλεύεται, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὑπ' αὐτῆς ὑποτασσόμενοι παρέμενον πάντοτε ἐχθροί της. Ἡ δευτέρα κατέκτα ἐξ ὑπερηφανείας εἰς τὸ νὰ διοικῇ καὶ ἐγνώριζε νὰ διατηρῇ τὰ κεκτημένα, διότι εἰς τοὺς ἡττημένους παρεχώρει προνόμια περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατέστησεν αὐτοὺς κοινωνοὺς εἰς τὸ κυριαρχικόν της δικαίωμα καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνότητα. Ἡ Καρχηδὼν μετεχειρίζετο ξένους μισθοφόρους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐμάχοντο πάντοτε ἀδρανῶς, προέβαλλον συχνάκις ἐπικινδύνους ἀξιώσεις, καὶ διὰ τῆς ἀπειθείας των ἐξέθετον εἰς κίνδυνον καὶ ἀποτυχίαν ὁλόκληρον πόλεμον. Τοὐναντίον οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν αὐτοπροσώπως καὶ μετὰ φιλοπατρίας μοναδικῆς.

Οἱ Ῥωμαῖοι παρηκολούθουν μετὰ φθονεροῦ βλέμματος τὴν καταπληκτικὴν πρόοδον τῆς Καρχηδόνος. ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ παρεμβάλουν κανὲν πρόσκομμα, διότι ἦσαν ἀπησχολημένοι εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πολέμους. Ὅταν ὅμως ἔγιναν κύριοι τῆς μέσης καὶ κάτω Ἰταλίας, ἐσκέπτοντο πῶς νὰ ταπεινώσουν τοὺς ἀντιζήλους των Καρχηδονίους.

Ἡ σύγκρουσις τῶν Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων προεμηνύετο μοιραία καὶ φοβερά. Κατ' αὐτὴν ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ποῖος ἐκ τῶν δύο μεγάλων ἐκείνων λαῶν ἔμελλε νὰ κυριαρχήσῃ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Διεξήχθησαν δὲ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, φέροντες τὸ ὄνομα Καρχηδονιακοί.

25. *Πρῶτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος* (264—241 π. Χ.)

Ἀφορμὴν εἰς τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ἔδωκαν οἱ Μαμερτῖνοι, μισθοφόροι τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐκδιωχθέντες ἐκ τῶν Συρακουσῶν οἱ Μαμερτῖνοι κατέλαβον τὴν Μεσσήνην, ἐγκατασταθέντες δὲ ἐν αὐτῇ ἔκαμνον λῃστρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατέστρεφον τὰς πέριξ χώρας καὶ μάλιστα τὴν ἐπικράτειαν τῶν Συρακουσῶν. Τότε ὁ νέος τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἱέρων Β' ἐπελθὼν μετὰ στρατοῦ κατετρόπωσε τοὺς Μαμερτίνους καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Μεσσήνην, οἱ δὲ Μαμερτῖνοι φοβηθέντες ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μαγερίτου
Ἀγάθου Ἱέρων

Οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι συνεμάχησαν μετὰ τοῦ Ἱέρωνος καὶ κατέλαβον τὴν Μεσσήνην, ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθουν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς ἀντιζήλους των Καρχηδονίους. Τοιουτοτρόπως ἐξερράγη ὁ πρῶτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος (262—241).

Οἱ Ῥωμαῖοι ἔπεμψαν μετὰ στρατοῦ τὸν ὕπατον Ἄππιον Κλαύδιον. Οὗτος ἐνίκησεν εἰς δύο μάχας τοὺς πολεμίους καὶ ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Μεσσήνης τοὺς Καρχηδονίους, πολιορκήσας δ' ἔπειτα τὰς Συρακούσας ἠνάγκασε τὸν Ἱέρωνα ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Ῥωμαίων.

Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἔβλεπον ὅτι, ἐν ὅσῳ ἦσαν κατώτεροι τῶν ἀντιπάλων των κατὰ θάλασσαν, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταβάλουν αὐτούς, οὔτε ἐκ τῆς Σικελίας νὰ τοὺς ἐκδιώξουν. Ὅθεν ἐναυπήγησαν 120 τριήρεις καὶ τὸ 260 ὁ ὕπατος Δουίλιος συναντήσας παρὰ τὰς Μυλάς, βορειοδυτικῶς τῆς Μεσσήνης, τὸν ἀσυγκρίτως ὑπέρτερον καρχηδονιακὸν στόλον κατεναυμάχησεν αὐτὸν διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δουΐλίου ἐπινοηθέντος κόρακος. Ἦτο δὲ ὁ κόραξ σιδηροῦν μηχάνημα, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Ῥωμαῖοι ἥρπαζον τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, τὰ εἵλκυον πρὸς ἑαυτούς, καὶ τοιουτοτρόπως τὴν ναυμαχίαν μετέβαλον εἰς πεζομαχίαν.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἵνα δώσουν πέρας εἰς τὸν παρατεινόμενον πόλεμον, ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρουν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ὅθεν τὸ 256 ἔπεμψαν τὸν ὕπατον Ῥήγουλον εἰς Ἀφρικὴν μετὰ 40 πλοίων, 15,000 πεζῶν καὶ 500 ἱππέων, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ὁ Ῥήγουλος προβαίνων νικητὴς ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Καρχηδόνος. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐν ἀμηχανίᾳ εὑρισκόμενοι ἐδέχθησαν μετὰ προθυμίας πολλῆς τὸν Σπαρτιάτην Ξάνθιππον, ὅστις ἦλθεν εἰς Ἀφρικὴν μετὰ μισθοφόρων Ἑλλήνων, καὶ διώρισαν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον. Ὁ Ξάνθιππος συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις τῶν Καρχηδονίων συνάπτει μάχην μετὰ τοῦ Ῥηγούλου καὶ νικᾷ αὐτὸν ὁλοσχερῶς. Ἐκ τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐλάχιστοι ἐσώθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ Ῥήγουλος, ὅστις βραδύτερον ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε περιορισθεὶς ἐν Σικελίᾳ. Κατὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν περίοδον ταύτην διεκρίθη ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων Ἀμίλκας Βάρκας. Ἐν τούτοις μετὰ πολλὰς ἀγχιστρόφους τροπὰς τοῦ πολέμου οἱ Καρχηδόνιοι ἐνικήθησαν ὁλοσχερῶς ἐν μεγάλῃ ναυμαχίᾳ παρὰ τὰς Αἰγούσας νήσους καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συνομολογήσουν εἰρήνην πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μὲ ὅρους βαρυτάτους (241).

Οἱ Ῥωμαῖοι γενόμενοι κύριοι τῆς Σικελίας κατέστησαν αὐτὴν ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Μόνον ἡ μικρὰ ἐπικράτεια τῶν Συρακουσῶν ἔμεινεν ἐλευθέρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἦρχεν ὁ φίλος καὶ πιστὸς σύμμαχος τῶν Ῥωμαίων Ἱερέων Β'.

26. Δεύτερος Καρχηδονιακὸς πόλεμος (218—201 π. Χ)

Οἱ Καρχηδόνιοι βαρέως φέροντες τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, ἔστρεψαν τὰ ὅπλα των πρὸς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Ἀμίλκα Βάρκα, ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἀσδρούβα κατέκτησαν μέγα μέρος τῆς Ἱσπανίας. Δολοφονηθέντος τοῦ Ἀσδρούβα ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ καρχηδονιακοῦ στρατοῦ ὁ υἱός τοῦ Αμίλκα Βάρκα Ἀννίβας ἐν ἡλικίᾳ 26 ἐτῶν, τότε δὲ τὰ πράγματα ἔλαβον ἀλλοίαν τροπήν.

Ὁ Ἀννίβας ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγίστων στρατηγῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διηγοῦνται ὅτι ἐν ἡλικίᾳ ἐννέα ἐτῶν ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς βωμὸν καὶ θέσας ἐπ' αὐτοῦ τὴν χεῖρα ὡρκίσθη αἰώνιον μῖσος κατὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὸν ὅρκον του ἐτήρησεν ἀδυσωπήτως.

Ὁ Ἀννίβας ἀναλαβὼν τὴν στρατηγίαν προσέβαλε κατὰ πρῶτον τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ πόλιν Ζάκανθαν, ἥτις κατὰ τὰς συνθήκας ἦτο οὐδετέρα, καὶ μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν ἐκυρίευσεν αὐτήν. Ἕνεκα τῆς παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα ἐκηρύχθη ὁ δεύτερος Καρχηδονιακὸς πόλεμος (218-201).

Πορεία τοῦ Ἀννίβα.— Κηρυχθέντος ἐπισήμως τοῦ πολέμου, ὁ Ἀννίβας κατέλιπεν ἐν Ἱσπανίᾳ τὸν ἀδελφόν του Ἀσδρούβαν μετὰ 15,000 ἀνδρῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ 50,000 πεζῶν, 9,000 ἱππέων καὶ 37 ἐλεφάντων διαβαίνει τὰ Πυρηναῖα ὄρη καὶ τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ῥοδανὸν ποταμόν, ὑπερπηδᾷ μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος τὰς αἰωνίως χιονοσκεπεῖς Ἄλπεις ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων, καὶ εἰσβάλλει εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν, ἀφοῦ ἀπώλεσεν ἐκ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης, καὶ τῶν ἄλλων κακοπαθειῶν τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του.

Ἡ αἰφνιδία αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀννίβα ἐξέπληξε τοὺς Ῥωμαίους τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν ἐπερίμενον αὐτὸν διὰ ξηρᾶς· ἔσπευσαν δὲ νὰ πέμψουν κατ' αὐτοῦ στρατόν. Ὁ Ἀννίβας ἐνίκησε κατὰ πρῶτον παρὰ τὸν Τίκινον ποταμὸν τὸν ὕπατον Πόπλιον Σκιπίωνα. Εἰς βοήθειαν τοῦ Σκιπίωνος ἔρχεται ὁ ἕτερος ὕπατος Σεμπρώνιος· ἀλλ' ἀμφότεροι νικῶνται ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα παρὰ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν (218). Τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος (217) νικᾶται ὡσαύτως καὶ φονεύεται ὁ ὕπατος Γάϊος Φλαμινῖνος παρὰ τὴν Τρασιμένην λίμνην.

Οἱ Ῥωμαῖοι καταληφθέντες ὑπὸ τρόμου ἐξέλεξαν δικτάτωρα τὸν Φάβιον Μάξιμον, ὅστις διὰ τὴν βραδύτητα τῶν κινήσεών του ὠνομάσθη Μελλητής. Ὁ Φάβιος Μάξιμος ἀπέφευγε πᾶσαν ἐκ τοῦ πλησίον μάχην πρὸς τὸν Ἀννίβαν· παρακολουθῶν δὲ ἀδιακόπως τὰς κινήσεις τοῦ Καρχηδονίου στρατηλάτου καὶ ἐνοχλῶν αὐτὸν ἀπὸ ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων τόπων προσεπάθει νὰ καταπονῇ αὐτὸν καὶ νὰ ἐξαντλῇ τὰς δυνάμεις του.

Ἡ παρὰ τὰς Κάννας μάχη — Ἀλλὰ τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ συνετοῦ Φαβίου δὲν ηὐχαρίστησε τοὺς Ῥωμαίους. Ὅθεν ἀνεκλήθη ὁ Φάβιος μετὰ τὴν λῆξιν τῆς δικτατωρίας του καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐπέμφθησαν κατὰ τοῦ Ἀννίβα οἱ ὕπατοι Αἰμίλιος Παῦλος καὶ Οὐάρρων μετὰ 80 χιλιάδων πεζῶν καὶ 6 χιλιάδων ἱππέων. Γενομένης μάχης παρὰ τὰς Κάννας τῆς Ἀπουλίας (216), οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέστησαν τοιαύτην πανωλεθρίαν, ὥστε ἐκ τῆς μεγάλης ἐκείνης στρατιᾶς μόνον 4000 ἐσώθησαν. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Αἰμίλιος Παῦλος. Ὁ Ἀννίβας βλέπων τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῶν Ῥωμαίων ἀνέκραξε πολλάκις κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης «Στρατιῶται, φείσθητε τῶν ἡττημένων!»

Ὁ Ἀννίβας μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην ἦλθεν εἰς Καπύην, πρωτεύουσαν τῆς Καμπανίας, ἵνα ἀναπαύσῃ τὸν στρατόν του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐν τῇ μεγίστῃ ταύτῃ συμφορᾷ διετήρησαν τὸ ἀτάραχον καὶ γενναῖον αὐτῶν φρόνημα. Συνελθόντες ἐκ τῆς πρώτης καταπλήξεως διέταξαν γενικὴν στρατολογίαν. Τοὐναντίον δὲ ὁ ἀστὴρ τοῦ Ἀννίβα ἤρχισε νὰ κλίνῃ πρὸς τὴν δύσιν του. Ζητήσας οὗτος ἐπικουρίας παρὰ τῆς πατρίδος του δὲν ἔλαβεν. Οἱ Καρχηδόνιοι φθονοῦντες τὴν μεγάλην δόξαν τοῦ Ἀννίβα ἐγκατέλιπον αὐτόν. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ὁ ἀπομείνας στρατός του ἐξοκείλας εἰς σωματικὰς ἀπολαύσεις καὶ ἡδονὰς ἐν τῇ πλουσίᾳ Καπύῃ ἐξεθηλύνθη.

Ἅλωσις τῶν Συρακουσῶν.—Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱέρωνος Β' οἱ Συρακούσιοι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἡνώθησαν μετὰ τῶν Καρχηδονίων. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔπεμψαν κατ' αὐτῶν τὸν Μάρκελλον. Ὁ Μάρκελλος ἐπὶ τριετίαν ἐπολιόρκησε τὰς Συρακούσας, τὰς ὁποίας ὑπερήπιζεν ὁ μέγιστος τῶν μαθηματικῶν καὶ μηχανικῶν τῆς ἀρχαιότητος Ἀρχιμήδης. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐπενόησε πλεῖστα ὅσα μηχανήματα, διὰ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον τὰ πλοῖα τῶν Ῥωμαίων πολυειδῶς ἔβλαπτεν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ πολιορκητικὰ αὐτῶν μέσα ἐματαίωνε. Τέλος ὁ Μάρκελλος διὰ νυκτερινῆς ἐφόδου ἐκυρίευσε τὴν ὡραιοτάτην καὶ πλουσιωτάτην ἐκείνην πόλιν, τὴν ὁποίαν παρέδωκεν εἰς τὴν λύσσαν τῶν στρατιωτῶν (212). Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Ἀρχιμήδης. Ῥωμαῖος στρατιώτης εἰσελθὼν δρομαῖος εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦ Ἀρχιμήδους εὗρεν αὐτὸν χαράσσοντα ἐπὶ τοῦ δαπέδου κύκλους. Ὁ σοφὸς ἐπιστήμων προσηλωμένος εἰς τὴν λύσιν γεωμετρικῶν προβλημάτων ἀνεβόησε «*Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε*». Ἀλλ' ἀμέσως ἔπεσεν ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ ἀγροίκου στρατιώτου.

Ἅλωσις τῆς Καπύης.— Τὸ 212 οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν Καπύην. Ὁ Ἀννίβας, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὸν Τάραντα, ἵνα φέρῃ ἀντιπερασπισμὸν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας, ὥρμησε κατὰ τῆς Ῥώμης καὶ φθάσας ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς. Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς κατοίκους τῆς Ῥώμη, ἀπελπιστικαὶ δὲ κραυγαὶ ἀντήχουν καθ' ὅλην τὴν πόλιν. «Ὁ Ἀννίβας πρὸ τῶν πυλῶν!» Καὶ ὅμως ὁ Ἀννίβας ἀπέτυχεν εἰς τὸ τολμηρὸν διάβημά του καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ῥήγιον. Τοὐν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αντίον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Καπύην (211) καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐτιμώρησαν σκληρότατα.

Ἡ πτῶσις τῆς Καπύης ὑπῆρξε μέγα τραῦμα διὰ τὸν Ἀννίβαν. Ἅπαντες οἱ ἐν Ἰταλίᾳ σύμμαχοί του ἐγκατέλιπον αὐτόν. Τότε οὗτος ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν ἐξ Ἱσπανίας τὸν ἀδελφόν του Ἀσδρούβαν. Ἀλλὰ οἱ ὕπατοι Σαλινάτωρ καὶ Νέρων προσβαλόντες αὐτὸν παρὰ τὸν Μέταυρον, ποταμὸν τῆς Ὀμβρικῆς, ἐνίκησαν καὶ ἐφόνευσαν.

Ὁ Ἀννίβας

Ἡ ἐν Ζάμᾳ μάχη.—Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρουν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικήν, δι' οὗ καὶ μόνου θὰ ἠδύναντο ν' ἀποσπάσουν τὸν Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ὅθεν ὁ περίφημος ὕπατος Κορνήλιος Σκιπίων, ὅστις ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου εἶχεν ὑποτάξει πάσας τὰς ἐν Ἱσπανίᾳ καρχηδονιακὰς κτήσεις, ἐν ἔτει 204 διεπεραιώθη εἰς Ἀφρικὴν μετὰ 35,000 ἀνδρῶν καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς Καρχηδόνος. Οἱ Καρχηδόνιοι κινδυνεύοντες ἔσπευσαν ν' ἀνακαλέσουν ἐξ Ἰταλίας τὸν Ἀννίβαν, οὗτος δὲ ἀμέσως ἔσπευσεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατηγοὶ συνηντήθησαν ἐν Ζάμᾳ. Γενομένης μεγάλης μάχης τὸ 202, οἱ Καρχηδόνιοι ἐνικήθησαν, κατὰ συμβουλὴν δὲ τοῦ Ἀννίβα συνωμολόγησαν εἰρήνην μὲ βαρυτάτους ὅρους. Ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώσουν 10 χιλιάδας τάλαντα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ἐν διαστήματι 50 ἐτῶν καὶ νὰ μὴ κηρύττουν πόλεμον ἄνευ τῆς συναινέσεως τῶν Ῥωμαίων. Ὁ Σκιπίων ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔγινε δεκτὸς μετ' ὀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ, προσωνομάσθη δὲ *Ἀφρικανός*.

Θάνατος τοῦ Ἀννίβα. — Ὡς ἐν πολέμῳ ἀνεδείχθη μέγας στρατηγὸς ὁ Ἀννίβας, οὕτω καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀνεδείχθη μέγας πολιτικός. Ἐκλεχθεὶς ἄρχων τῆς Καρχηδόνος τοιαύτας πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις εἰσήγαγε καὶ τοιαύτας οἰκονομίας ἔκαμεν, ὥστε τὴν ἐκ 10,000 ταλάντων πολεμικὴν ἀποζημίωσιν κατώρθωσε νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐν διαστήματι μόνον 10 ἐτῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη οἰκονομία ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἀννίβα. Ὅθεν διέβαλον αὐτὸν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὅτι δῆθεν συνεννοεῖται μυστικῶς μὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Ὁ Ἀννίβας ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πατρίδος του καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατέφυγε πρῶτον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον Γ' καὶ ἔπειτα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Προυσίαν· κινδυνεύων δὲ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε τὸ 183 π. Χ.

27. *Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Ε' (200-197).*

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Φίλιππος Ε', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, συνεμάχησε μὲ τὸν Ἀννίβαν ὑπὸ τὸν ὅρον αὐτὸς μὲν νὰ βοηθήσῃ τὸν Καρχηδόνιον στρατηλάτην πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ Ἀννίβας κατόπιν νὰ ἔλθῃ καὶ ἐκδιώξῃ τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας, τῆς Ἐπιδάμνου καὶ τῆς Κερκύρας, τὰς ὁποίας οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον καταλάβει μετὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον. Οἱ Ῥωμαῖοι, ὅταν ἔμαθον τὴν συμμαχίαν ταύτην, διήγειραν ἐπιτηδείως ταραχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξήγειραν τοὺς Αἰτωλοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου εἰς τρόπον ὥστε οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὸν Ἀννίβαν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Φίλιππος δὲν ἔπαυε νὰ προσβάλλῃ ἀπερισκέπτως πολλὰς ἐν Ἑλλάδι πόλεις ἐλευθέρας. Ἐκ τῆς διαγωγῆς ταύτης τοῦ Φιλίππου ἔλαβον ἀφορμὴν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ στρέψουν τὰ κατακτητικά των ὅπλα καὶ πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Ἐκήρυξαν λοιπὸν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου.

[illegible] ἐξύχθη μετὰ χαλαρό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ψητος. Ἀλλὰ τὸ τρίτον ἔτος ἐξελέχθη ὕπατος ὁ μόλις τριακονταετὴς Φλαμινῖνος καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φλαμινῖνος ἐλθὼν καὶ διαχειμάσας ἐν τῇ Φωκίδι κατώρθωσε διὰ τῶν καλῶν του τρόπων καὶ διὰ τῆς εὐγλωττίας του νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ῥωμαίων τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν βόρειον Ἑλλάδα. Ἦτο δὲ ὁ Φλαμινῖνος στρατηγὸς δεξιὸς καὶ διπλωμάτης συνετὸς καὶ φιλέλλην ἔνθερμος, ὁμιλῶν ἀπταίστως τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ ἔαρ τοῦ 197 εἰσήλασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ 20,000 στρατοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων 8000 ἦσαν Ἕλληνες. Συναντήσας δὲ τὸν Φίλιππον παρὰ τὰς *Κυνὸς κεφαλὰς* ἄγοντα 25000 ἀνδρῶν ἐνίκησεν αὐτὸν κατὰ κράτος καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μὲ ὅρους βαρυτάτους.

Κατόπιν ὁ Φλαμινῖνος ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον καθ' ἣν ἐποχὴν ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια καὶ ὅλη ἡ Ἑλλὰς εἶχε συρρεύσει εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἑορτήν. Ἐκεῖ ὁ Φλαμινῖνος ἐξ ὀνόματος τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ἀνεκήρυξεν ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ὅλους τοὺς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ Ἕλληνας. Οἱ ἐν Κορίνθῳ συνηγμένοι Ἕλληνες ἐξαλλοι ἐκ τῆς χαρᾶς των ἐκάλυψαν τὸν Φλαμινῖνον δι' ἀνθέων, μὴ ἐννοοῦντες τὴν πολιτικὴν πανουργίαν τῆς Ῥώμης,

28. *Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Γ' (191—190 π. Χ.)*

Ὁ Ἀντίοχος Γ', βασιλεὺς τῆς Συρίας, ὑπέταξε τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὴν Θρᾳκικὴν χερσόνησον. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπῄτησαν παρ' αὐτοῦ ν' ἀφήσῃ ἐλευθέρας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας οὗτοι διὰ τοῦ Φλαμινίνου εἶχον ἀπονείμει τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀντίοχος ἀπέκρουσε τὴν ἀπάντησιν τῶν Ῥωμαίων, οὗτοι παρεσκευάζοντο νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ Ἀντιόχου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀντιόχου καὶ ὁ Ἀννίβας, ὅστις ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ὁ Ἀννίβας προσετάθη νὰ πείσῃ τὸν Ἀντίοχον ὄχι μόνον νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ῥω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαίων, ἀλλὰ καὶ θέατρον τοῦ πολέμου νὰ καταστήσῃ τὴν Ἰταλίαν. Ζηλότυποι ὅμως αὐλικοὶ ἔπεισαν τὸν Ἀντίοχον νὰ δυσπιστῇ πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἀννίβα. Ὁ Ἀντίοχος λοιπὸν δὲν ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀννίβα, ἀλλὰ παρεπείσθη ὑπὸ τῶν ψευδῶν ὑποσχέσεων τῶν Αἰτωλῶν ὅτι ἤθελον παραδώσει εἰς αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν μόνον ἐνεφανίζετο εἰς αὐτήν. Ὅθεν περὶ τὰ τέλη τοῦ 192 μετὰ 10,000 πεζῶν, 5000 ἱππέων καὶ 40 πλοίων ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ὀχυρὰ πόλις Χαλκὶς παρεδόθη εἰς αὐτόν. Ἐπίσης κατέλαβεν ὁ Ἀντίοχος καὶ πόλεις τινὰς τῆς Θεσσαλίας.

Οἱ Ῥωμαῖοι συμπληρώσαντες τὰς παρασκευὰς ἔπεμψαν κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τὸν ὕπατον Γλαυρίωνα. Ὁ Ἀντίοχος προυβληθεὶς εἰς τας Θερμοπύλας ὑπὸ τοῦ Γλαυρίωνος ἔπαθε πανωλεθρίαν. Ἡ μάχη ἀπέληξεν εἰς σφαγήν. Μόνον 500 ἄνδρες ἐσώθησαν ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀντιόχου. Ὁ Ἀντίοχος κατέφυγεν εἰς Χαλκίδα καὶ ἐκεῖθεν ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Λευκίου Σκιπίωνος, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀφρικανοῦ, καὶ νικηθεὶς ἐκ δευτέρου παρὰ τὸ Σίπυλον τῆς Μαγνησίας ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ ἐλεεινὴν εἰρήνην.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ Ἀντιόχου οἱ Ῥωμαῖοι ἐταπείνωσαν καὶ τοὺς Αἰτωλούς, ἀναγκάσαντες αὐτοὺς νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν καὶ νὰ πληρώσαν 500 τάλαντα ὡς πρόστιμον.

29. *Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως* (171—168 π. Χ.) — *Κατάλυσις τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου* (148 π. Χ.)

Τὸν Φίλιππον Ε' ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱός του Περσεύς, ὅστις ἔτρεφε τὸ αὐτὸ μῖσος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, τὸ ποῖον καὶ ὁ πατήρ του. Ὁ Περσεύς, θέλων νὰ καταστήσῃ τὴν Μακεδονίαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται εἰς πόλεμον κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος βασιλεὺς τοῦ Περγάμου Εὐμένης Β', φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ῥωμαίων, ἐχθρὸς δὲ τῶν Μακεδόνων, ἔστειλεν εἰς Ῥώμην καὶ κατήγγειλε τὰς πολεμικὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παρασκευὰς τοῦ Περσέως. Τότε οἱ Ῥωμαῖοι ἀγανακτήσαντες ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ.

Κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη ὁ Περσεύς, ἂν καὶ ἐστερεῖτο πολεμικῶν προτερημάτων, ἐνίκησε τοὺς Ῥωμαίους. Τέλος ὅμως ἐστάλη κατὰ τοῦ Περσέως ὁ ὕπατος Αἰμίλιος Παῦλος, τοῦ ὁποίου ὁ ὁμώνυμος πατὴρ εἶχε πέσει ἐν Κάναις. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος κατετρόπωσε τὸν Περσέα τῷ 168 π. Χ. παρὰ τὴν Πύδναν. Ὁ Περσεὺς ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἀπήχθη εἰς Ῥώμην, μετὰ πενταετίαν δὲ κατέστρεψεν οἰκτρῶς τὸν βίον ἐντὸς ὑγρᾶς φυλακῆς. Ἡ Μακεδονία διῃρέθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τετράδας ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων καὶ διοικουμένας ὑπὸ ἰδίων ἀρχόντων. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ ἡ Ἰλλυρία, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Γένθιος ἐν ἀρχῇ εἶχε συμμαχήσει μὲ τὸν Περσέα. Ἡ Ἰλλυρία ὑποταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀνικίου διῃρέθη εἰς τρία διαμερίσματα. Πρὸς δὲ τὴν Ἤπειρον, ἡ ὁποία τελευταῖον συνεμάχησε μετὰ τοῦ Περσέως, ὁ Αἰμίλιος Παῦλος προσηνέχθη ἀνανθρωπότατα. Ἑβδομήκοντα πόλεις αὐτῆς κατέστρεψε καὶ 150,000 ἐκ τῶν κατοίκων ἐξηνδραπόδισε.

Μετά τινα χρόνον παρουσιάσθη τυχοδιώκτης τις ἐκ Μυσίας, ὀνόματι Ἀνδρίσκος, ὅστις ὠνόμαζεν ἑαυτὸν Φίλιππον καὶ υἱὸν τοῦ Περσέως. Ὅθεν καὶ Ψευδοφίλιππος κοινῶς ἐλέγετο. Οὗτος ἐπεχείρησε δι' ἐπαναστάσεως νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπέτυχε τοῦτο. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀγανακτήσαντες ἔπεμψαν κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος τούτου τὸν Κοϊκίλιον Μέτελλον, ὅστις ἐνίκησε τὸν Ψευδοφίλιππον καὶ συλλαβὼν αὐτὸν αἰχμάλωτον ἀπέστειλε δέσμιον εἰς Ῥώμην. Τότε οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν τὴν Μακεδονίαν ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν διοικουμένην ὑπὸ ἀνθυπάτου (148 π. Χ.), μετ' αὐτῆς δὲ ἡνώθη καὶ ἡ Ἰλλυρία.

30 Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους (146 π. Χ.)

Τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἤτοι τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα π. Χ., εὑρίσκοντο ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει. Αἱ δύο συμπολιτεῖαι, ἡ Ἀχαϊκὴ καὶ ἡ Αἰτωλική, ἐξ ἀντιζηλίας ἀντενήργουν πρὸς ἀλλήλας, ἡ δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαγωγὴ τῶν Ῥωμαίων ἦτο καθ' ὅλα ἐπίβουλος. Διὰ τῆς προ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δοσίας καὶ τῆς συκοφαντίας κατώρθωσαν οὗτοι νὰ καταστήσουν ἐκποδὼν τοὺς διαπρεπεστέρους ἄνδρας, οἵτινες ἠδύναντο νὰ γίνουν πρόσκομμα εἰς τὰ κατακτητικὰ αὐτῶν σχέδια. Ὁ ἄθλιος Καλλικράτης, ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Ἑλλάδι ῥωμαϊκοῦ κόμματος καὶ ὑποψήφιος στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, κατηγόρησεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους χιλίους ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων Ἑλλήνων ὅτι δῆθεν εὑρίσκοντο εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις πρὸς τὸν Περσέα, τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Πάραυτα οὗτοι ἐκλήθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου, ἵνα μεταβοῦν εἰς Ῥώμην καὶ ἀπολογηθοῦν εἰς τὴν ἀποδιδομένην εἰς αὐτοὺς κατηγορίαν. Μετ' αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ διάσημος ἱστορικὸς Πολύβιος, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Λυκόρτα. Οἱ χίλιοι οὗτοι ἐκρατήθησαν ἐπὶ 17 ἔτη ἐν Ἰταλίᾳ ὡς ὅμηροι καὶ μόλις μετὰ ἐπανειλημμένας παρακλήσεις τῶν Ἀχαιῶν ἐπετράπη εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας τριακοσίους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των, τῶν λοιπῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ ἐξορίᾳ ταύτῃ ἐκ τῆς λύπης καὶ τῶν ταλαιπωριῶν.

Οἱ ἐπανελθόντες τριακόσιοι διηγοῦντο μετὰ ζοφερῶν χρωμάτων τὰς κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν κατὰ τὴν δεκαεπταετῆ ἐξορίαν των, καὶ προσεπάθουν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξεγείρουν τοὺς Ἕλληνας εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων.

Ἐν ἔτει 150 ἡ Σπάρτη ἐζήτησε ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὑπεβλήθη εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Σύγκλητον, ἥτις ἀπεφάνθη ὅτι θὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρέσβεις, ἵνα ἀποφασίσουν ἐπὶ τόπου. Μετὰ πολὺν χρόνον ἦλθεν ἡ ἀναμενομένη πρεσβεία, ἥτις παραστάθεῖσα εἰς τὴν ἐν Κορίνθῳ συνελθοῦσαν σύνοδον τῶν Ἀχαιῶν ἐδήλωσεν ὅτι ὄχι μόνον ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ καὶ ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος καὶ ὁ Ὀρχομενὸς δύνανται ν' ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ὡς μὴ ἀχαϊκαὶ πόλεις. Ἡ δήλωσις αὕτη σφόδρα ἐξηρέθισε τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ἥτις κατὰ προτροπὴν τοῦ τότε στρατηγοῦ αὐτῆς Κριτολάου ἐκήρυξε τὸν πόλεμον λόγῳ μὲν κατὰ τῆς Σπάρτης, πράγματι δὲ κατὰ τῶν Ῥωμαίων.

Τότε οἱ Ῥωμαῖοι διέταξαν τὸν ἐν Μακεδονίᾳ εὑρισκόμενον Μέτελλον νὰ ἔλθῃ ἐναντίον τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ Μέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τελλος συναντήσας τὸν Κριτόλαον παρὰ τὴν Σκάρφειαν τῆς Λοκρίδος ἐνίκησεν αὐτὸν ὁλοσχερῶς. Ὁ Κριτόλαος ἔγινεν ἄφαντος, φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ ἢ πιὼν φάρμακον, ἐν δὲ τῇ στρατηγίᾳ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Δίαιος. Ὁ Μέτελλος προχωρήσας ἦλθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς ἐκεῖ προσελθόντας πρέσβεις τῶν Ἀχαιῶν εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς κυρίως ἀχαϊκὰς πόλεις. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἀχαιῶν.

Μετ' ὀλίγον ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ εὐγενοῦς Μετέλλου ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος ὕπατος Μόμμιος. Ὁ Μόμμιος κατατροπώσας τὸν Δίαιον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου Λευκόπετραν ἐκυρίευσεν ἔπειτα ἀμαχητὶ τὴν Κόρινθον (146 π. Χ.)· ἐσύλησε δὲ τὰ πολυτιμότερα τῶν ἐν αὐτῇ μνημείων τῆς τέχνης καὶ τέλος παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας τὴν λαμπρὰν ἐκείνην πόλιν, ἥτις ὑπῆρξε τὸ κόσμημα τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ ταῦτα ἡ Ἑλλάς, κατεδαφισθέντων τῶν τειχῶν τῶν πόλεων αὐτῆς, ὅσαι μετέσχον τοῦ πολέμου, καὶ καταλυθέντων τῶν παλαιῶν πολιτευμάτων, ἔγινε ῥωμαϊκὴ κτῆσις, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Μακεδονίας.

31. Τρίτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος (149 – 146 π. Χ.)—***Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος.—Καθυπόταξις τῆς Ἱσπανίας.***

Οἱ Καρχηδόνιοι μετὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀναλαμβάνουν καὶ νὰ προάγωνται διὰ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν δραστηριότητος καὶ διὰ τῶν συνετῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Ἀννίβα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο διήγειραν ἐκ νέου τὸ μῖσος καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἔκτοτε ἐζήτουν ἀφορμὴν νὰ καταστρέψωσιν τὴν ἀντίζηλον αὐτῶν Καρχηδόνα. Καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ δοθῇ ἡ ἀφορμή.

Οἱ Καρχηδόνιοι παρηνωχλοῦντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας Μασσανάσσου. Ἀφοῦ δὲ μάτην ἐπεκαλέσθησαν τὴν παρέμβασιν τῶν Ῥωμαίων, ἠναγκάσθησαν νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μασσανάσσου, χωρὶς πρὸς τοῦτο νὰ ἐρωτήσουν αὐτούς. Οἱ Ῥωμαῖοι θεωρήσαντες τοῦτο ὡς παράβασιν τῶν συνθηκῶν ἐκήρυξαν ἀμέσως τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ διέταξαν τοὺς δύο ὑπάτους νὰ διαπεραιωθοῦν ἐκ τῆς Σικελίας εἰς τὴν Ἀφρικήν. Καίτοι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι διὰ δόλου ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους πάντα τὰ ὅπλα καὶ τὰς πολεμικὰς μηχανὰς καὶ τὰ πλοῖα, ἐν τούτοις οἱ Καρχηδόνιοι ἀντέστησαν ἡρωϊκώτατα ἐπὶ τρία ἔτη εἰς τὰς ἐφόδους τῶν Ῥωμαίων κατὰ τῆς πόλεώς των.

Ἄλλα τὸ τρίτον ἔτος (146 π. Χ.) ὁ ὕπατος Σκιπίων Αἰμιλιανὸς ἐκυρίευσε τὴν Καρχηδόνα ἐξ ἐφόδου. Ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ 17 ἡμέρας κατέκαιεν αὐτὴν καὶ μετέβαλεν εἰς σωρὸν ἐρειπίων. Ἐκ τῶν 700 χιλιάδων κατοίκων μόνον 50 χιλιάδες ἐσώθησαν, ἐπικαλεσθέντες τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Σκιπίωνος. Ὁ Σκιπίων ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ῥώμην ἐτέλεσε μεγαλοπρεπέστατον θρίαμβον καὶ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν «Ἀφρικανὸς ὁ νεώτερος».

Μετὰ τὴν ἐν Ζάμᾳ μάχην ἡ Ῥωμαϊκὴ Σύγκλητος διεκήρυξεν ὅτι ἡ Ἱσπανία ἦτο ῥωμαϊκὴ χώρα καὶ διῄρεσε μάλιστα αὐτὴν εἰς δύο ἐπαρχίας (ἐντεῦθεν τοῦ Ἴβηρος καὶ πέραν τοῦ Ἴβηρος). Τότε οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Ἱσπανίας, ζηλωταὶ τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Ῥωμαῖοι διεξήγαγον κατ' αὐτῶν μακροὺς καὶ ἐπιπόνους πολέμους. Ἐν τέλει δὲ κατώρθωσαν νὰ καταβάλουν ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ μετέβαλον ὁλόκληρον τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

32. *Ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τῶν Ῥωμαίων.*

Ἐπὶ πέντε αἰῶνας οἱ Ῥωμαῖοι, λαὸς κατ' ἐξοχὴν πρακτικός, δὲν εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς οὐδεμίαν πνευματικὴν ἐνασχόλησιν. Ὡς μόνην πνευματικὴν τροφὴν εἶχον θρησκευτικούς τινας μύθους καὶ χονδροειδῆ σκηνικὰ ποιήματα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου Καρχηδονιακοῦ πολέμου ἦλθον εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Σικελίᾳ Ἕλληνας καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἤρχισαν νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο λίαν διαδεδομένη. Ἀφοῦ δὲ τοιουτοτρόπως ἐγνώρισαν τοὺς μεγάλους θησαυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρούς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐπιδίδωνται εἰς πνευματικὰς ἐνασχολήσεις, ἔχοντες ὡς πρότυπα τὰ ἑλληνικὰ πνευματικὰ προϊόντα.

Συγχρόνως μὲ τὴν βραδύτερον γενομένην κατάκτησιν τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἤρχισε καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς νὰ εἰσδύῃ εἰς τὸ Λάτιον. Ἐνῷ οἱ ῥωμαϊκοὶ λεγεῶνες μετέβαινον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνικὰς χώρας καὶ τούτους ἠκολούθουν οἱ διοικηταί, ἀντιθέτως οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς καὶ μάλιστα οἱ τῆς κυρίως Ἑλλάδος μετὰ τὴν τελείαν κατάπτωσιν καὶ παρακμὴν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ἀθρόοι μετενάστευον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Χιλιάδες Ἑλλήνων (τεχνιτῶν παντὸς εἴδους, καπήλων, ἐμπόρων, ἰατρῶν, λογίων, φιλοσόφων, ῥητόρων), κατέφευγον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου, τὴν Ῥώμην, πρὸς εὕρεσιν τύχης. Πάντες οὗτοι διέδωκαν βραδέως μὲν ἀλλ' ἀποτελεσματικῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ γράμματα, τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὰ ἤθη. Ἐν Ῥώμῃ ἱδρύθησαν σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὰ λεπτὰ ἑλληνικὰ ἤθη, καὶ οἱ ἑλληνικοὶ τρόποι εἰσήχθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς ῥωμαϊκῆς κοινωνίας. Οἱ ἐπιφανεῖς οἶκοι τῆς Ῥώμης ἐπεμελοῦντο νὰ δώσουν εἰς τὰ τέκνα των δι' Ἑλλήνων παιδαγωγῶν καὶ διδασκάλων ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδευσιν. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος προσέλαβεν ὡς διδάσκαλον τῶν τέκνων του τὸν Ἕλληνα ἱστορικὸν Πολύβιον. Ὁ Φλαμινῖνος ἐνετρύφα εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Οἱ Μέτελλοι, οἱ Σκιπίωνες, οἱ Γκράκχοι, ἦσαν ἑλληνομαθεῖς. Ἡ Ἑλλὰς ἀπέβη τὸ μέγα σχολεῖον τῆς Ῥώμης. Οἱ εὐγενεῖς Ῥωμαῖοι ἔπεμπον τὰ τέκνα των εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν, τὴν Ῥόδον καὶ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ διδαχθοῦν τελειότερον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικήν. Ἰδίως αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν τὸ προσκύνημα παντὸς Ῥωμαίου εὐγενοῦς. Πλῆθος φιλομούσων Ῥωμαίων ἐσπούδαζεν εἰς τὰς ἐκεῖ σχολὰς καὶ ἐμελέτα τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ μόνη ἡ κυβέρνησις ἦτο λατινική,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐν τέλει ἐξηλληνίσθη. Οἱ Ῥωμαῖοι διοικηταὶ ἐδέχθησαν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν ἑλληνικήν, τὴν ὁποίαν ὡμίλουν καὶ αὐτοί. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων διὰ τῶν ὅπλων κατέκτησεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πνεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ.

33. *Ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ῥώμης πρὸ τῶν Γράκχων.*

Ἡ Ῥώμη ἐξέτεινε τὸ κράτος της εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Τὶ ὅμως ἐκέρδησεν ἐκ τῶν κατακτήσεων τούτων; Εἰς μὲν τὸ ἐξωτερικὸν δόξαν μεγάλην, ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κακοδαιμονίαν καὶ ἀθλιότητα. Ἐκ τῶν νικῶν εἰσέρρευσαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀμύθητα πλούτη, τὰ ὁποῖα ἐπεβλήθησαν ὡς πολεμικαὶ ἀποζημιώσεις εἰς τοὺς ἡττημένους ἢ ἐκομίσθησαν ὡς θησαυροὶ ὑπὸ τῶν νικητῶν στρατηγῶν. Ἀλλὰ τὰ ἀμύθητα ταῦτα πλούτη ἀνέτρεψαν ἐκ θεμελίων τὴν ἰσορροπίαν τῆς ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, ἡ δὲ συνάφεια καὶ ἐπιμιξία μὲ τὴν ἐξηχρειωμένην Ἀνατολὴν ἐπέφερε τὴν διαφθορὰν τῶν ἀρχαίων αὐστηρῶν ἠθῶν τῶν Ῥωμαίων. Τὴν προτέραν ἁπλότητα καὶ ἐγκράτειαν διεδέχθη ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ τρυφηλότης.

Ὁ πλοῦτος συνεκεντρώθη εἰς ὀλίγας μόνον οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι παρεδόθησαν εἰς τὰ νέα ἐκλελυμένα ἤθη, ἐφέρονιο δὲ μὲ βασιλικὴν ὑπεροψίαν πρὸς τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος τῶν πτωχῶν. Ἡ ἰσοπολιτεία, ἡ ὁποία ἐπῆλθε διὰ τῶν νόμων τοῦ Λικινίου Στόλωνος καὶ Λευκίου Σεξτίου κατελύθη. Ἀντὶ ἑνὸς λαοῦ ἡνωμένου παρήχθησαν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ πάλιν δύο τάξεις μισούμεναι ἀμοιβαίως, οἱ πλούσιοι καὶ τὸ πλῆθος τῶν πτωχῶν. Οἱ πλούσιοι ἀπετέλεσαν τὴν νέαν τῆς Ῥώμης ἀριστοκρατίαν, ἡ ὁποία μετήρχετο ὅλα τὰ ἀνώτερα τῆς πολιτείας ἀξιώματα καὶ ἐθεώρει ταῦτα ὡς πατρῴαν κληρονομίαν μεταβιβαζομένην διαδοχικῶς ἀπὸ οἰκογενείας εἰς οἰκογένειαν.

Οἱ πλούσιοι λόγῳ μισθώσεως ἐσφετερίσθησαν ὀλίγον κατ'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὀλίγον ὅλην σχεδὸν τὴν δημοσίαν γῆν. Οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν χωρικοὶ ἕνεκα χρηματικῆς ἀπορίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθον ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἠναγκάσθησαν νὰ πωλήσουν τὰ εὐτελῆ κτήματά των, τὰ ὁποῖα τοιουτοτρόπως περιῆλθον εἰς τοὺς πλουσίους. Οἱ χωρικοὶ οὗτοι καταστάντες ἀκτήμονες συνεσωρεύθησαν εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου ἔζων πωλοῦντες τὴν ψῆφόν των εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας, εἰς δὲ τὰ δικαστήρια τὴν μαρτυρίαν των. Ἐργασίαν δὲν εὕρισκον, διότι οἱ πλούσιοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων των καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἄλλας ἐργασίας των μετεχειρίζοντο δούλους, τοὺς ὁποίους κατὰ χιλιάδας εἶχον φέρει ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

34. Αἱ μεταρρυθμίσεις τῶν Γράκχων καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐπελθοῦσα στάσις ἐν Ῥώμῃ.

Τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τοῦ ἐν Ῥώμῃ πτωχοῦ λαοῦ ἀνέλαβον νὰ θεραπεύσουν δύο ἀδελφοί, ὁ Τιβέριος καὶ ὁ Γάϊος Γράκχος, υἱοὶ τοῦ Σεμπρωνίου Γράκχου καὶ τῆς ὡραίας Κορνηλίας, θυγατρὸς Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου. Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ἔμειναν ὀρφανοὶ πατρός. Ἡ μήτηρ των Κορνηλία, νεαρὰ χήρα, τῆς ὁποίας ἐφημίζετο τὸ κάλλος, ἀφωσιώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν ἐπὶ τὸ ἑλληνοπρεπέστερον ἀνατροφὴν τῶν προσφιλῶν της τέκνων, ἀπορρίψασα τὴν περὶ δευτέρου γάμου πρότασιν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Ζ'.

Πρῶτος ὁ Τιβέριος, γενόμενος δήμαρχος τῷ 133, παρ' ὅλην τὴν λυσσώδη ἀντίστασιν τῆς Συγκλήτου καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ μέ τινας τροποποιήσεις τὸν περὶ γαιῶν νόμον τοῦ Λικινίου Στόλωνος καὶ Λευκίου Σεξτίου «Πᾶς Ῥωμαῖος νὰ μὴ δύναται νὰ κατέχῃ περισσότερα τῶν 500 πλέθρων γῆς δημοσίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον νὰ διανεμηθῇ μεταξὺ τῶν πτωχῶν εἰς ἑπταπλέθρους κλήρους ὡς ἰδιοκτησία». Ἐτειδὴ δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ βασιλεὺς τοῦ Περγάμου Ἄττάλος Γ' ἀποθανὼν κατέλιπε διὰ διαθήκης κληρονόμον τοῦ κράτους του τὸν ῥωμαϊκὸν λαόν, ὁ Τιβέριος ἐπρότεινεν ἵνα οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀττάλου διανεμηθοῦν εἰς τοὺς πτωχοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διὰ ν' ἀγοράσουν ἐργαλεῖα πρὸς καλλιέργεισν τῶν κτημάτων τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ λάβουν. Καὶ ἡ πρότασις αὕτη ἐψηφίσθη. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐκτέλεσις τοῦ νόμου τούτου προσέκρουεν εἰς πλεῖστα ἐμπόδια, ὁ Τιβέριος ἐζήτησε νὰ ἐκλεχθῇ δήμαρχος καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν εἰς τὸ Καπιτώλιον μετὰ τριακοσίων ὀπαδῶν του.

Ἡ Κορνηλία

Δέκα ἔτη βραδύτερον ὁ Γάϊος Γράκχος, τολμηρότερος καὶ φιλοδοξότερος τοῦ Τιβερίου, ἐκλεχθεὶς δήμαρχος ἐπανέλαβε τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπὲρ τοῦ πτωχοῦ λαοῦ. Καὶ ὄχι μόνον τὸν περὶ γαιῶν νόμον τοῦ Λικινίου Στόλωνος καὶ Λευκίου Σεξτίου ἀνενέωσεν ἀμετάβλητον, ἀλλὰ καὶ σῖτον ἐχορήγησεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐκ τῶν δημοσίων ἀποθηκῶν ἐπὶ μετρίᾳ τιμῇ, καὶ ἄλλους νόμους εἰσήγαγεν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς βλάβην τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἰδίως δὲ συνέτριψε τὴν δύναμιν τῆς συγκλήτου διὰ τοῦ δικαστικοῦ νόμου, διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸ ἑξῆς οἱ δικασταὶ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ὄχι ἐκ τῆς συγκλήτου. Καὶ ὅμως ὁ Γάϊος Γράκχος ἐγκατελείφθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐξαπατηθέντος, καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἠναγκάσθη ν' αὐτοκτονήσῃ (121), ἐφονεύθησαν δὲ καὶ τρισχίλιοι ἐκ τῶν ὀπαδῶν του. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς ἐτιμωρήθη διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐργασθέντας καὶ θυσιασθέντας Γράκχους. Ἅπασαι αἱ διατάξεις τῶν Γράκχων κατηργήθησαν, ἐκτὸς τοῦ δικαστικοῦ νόμου, ὁ δὲ λαὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του ἀθλίαν κατάστασιν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

35. Μάριος καὶ Σύλλας.—Ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ αὐτῶν.—Πρῶτος Μιθραδατικὸς πόλεμος.

Ὀλίγα ἔτη μετὰ τοὺς Γράκχους ἀνεφάνησαν ἐν Ῥώμῃ δύο μεγάλοι ἄνδρες, ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας, ὅλως ἀντιθέτου χαρακτῆρος.

Ὁ Μάριος ἦτο υἱὸς χωρικοῦ, ἀγράμματος καὶ τραχύς· εἶχεν ὅμως ἔξοχα στρατιωτικὰ προτερήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεδείχθη εἰς διαφόρους πολέμους. Οὗτος ἐπεράτωσε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα, βασιλέως τῆς ἐν Ἀφρικῇ Νουμιδίας (112-106 π. Χ.), καὶ προσήρτησε τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς Νουμιδίας εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἀπήλλαξε δὲ τὴν Ῥώμην ἀπὸ μεγίστου κινδύνου, κατατροπώσας καὶ διασκορπίσας δύο βάρβαρα καὶ μάχιμα γερμανικὰ ἔθνη, τοὺς Κίμβρους καὶ τοὺς Τεύτονας (112-101 π.Χ.), οἵτινες καταλιπόντες τὰς παρὰ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν χώρας των διηυθύνθησαν πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἐπήρχοντο κατὰ τῆς Ῥώμης. Διὰ τὰ ἔκτακτα πολεμικὰ κατορθώματά του ὁ Μάριος κατέστη ἀγαπητότατος εἰς τὸν λαόν. Ἔγινεν ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος, ἐμίσει δὲ θανασίμως τοὺς ἀριστοκρατικούς.

Ἀντίπαλος τοῦ Μαρίου ἦτο ὁ Σύλλας. Οὗτος κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς γένους. Εἶχε λεπτὴν ἀνατροφὴν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν μεγάλην. Ἦτο εὐπροσήγορος καὶ ἐλευθέριος. Πρωΐστατο δὲ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος.

Τὸ μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα μῖσος ἦτο τόσον μέγα, ὥστε ἀπέληξεν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὀλέθριος εἰς τοὺς ὀπαδοὺς ἀμφοτέρων. Προεκλήθη δὲ ὁ ἐμφύλιος οὗτος πόλεμος ἐκ τῆς ἑξῆς ἀφορμῆς.

Ὁ Μιθραδάτης Ϛ', βασιλεὺς τοῦ Πόντου μετὰ τὸν Ἀννίβαν ἦτο ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων. Ὠφελούμενος οὗτος ἐκ τῶν διαφόρων πολέμων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν περιπεπλεγμένοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἔγινε κύριος ἁπάσης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· ἔπεμψε δὲ νὰ φονεύσουν τοὺς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Ῥωμαίους καὶ Ἰταλούς, καὶ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ἐσφάγησαν 80,000. Ἀμφοτέρωθεν δὲ ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἀρχέλαον μετὰ στρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ. Ὁ Ἀρχέλαος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξήγειρε τοὺς Ἀθηναίους διὰ τοῦ δημαγωγοῦ Ἀριστίωνος εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Ἐπίσης ἀπεστάτησεν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡ Βοιωτία καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀρχέλαος μετὰ τοῦ Ἀριστίωνος ὥρμησαν εἰς Βοιωτίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Θεσπιάς, αἱ ὁποῖαι ἔμειναν πισταὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθραδάτου καὶ ἀνέθηκαν τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Σύλλαν. Ἐνῷ δὲ οὗτος εὑρίσκετο ἐν Καμπανίᾳ παρασκευαζόμενος, ὁ Μάριος κατώρθωσεν ἐν Ῥώμῃ νὰ ἀφαιρεθῇ ἡ στρατηγία ἀπὸ τοῦ Σύλλα καὶ ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτόν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Σύλλας βαδίζει μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐναντίον τῆς Ῥώμης. Φοβερὰ ῥῆξις ἐπῆλθε μεταξὺ τῶν δύο μερίδων πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ ἄφθονον αἷμα ἔρρευσεν. Ὁ Σύλλας ὑπερισχύσας εἰσέρχεται νικητὴς εἰς τὴν πόλιν ἐνσπείρων τὸν τρόμον, ὁ δὲ Μάριος σώζεται διὰ τῆς φυγῆς εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Ἅλωσις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὑπὸ τοῦ Σύλλα. — Ὁ Σύλλας τακτοποιήσας τὰ ἐν Ῥώμῃ πράγματα κατὰ τὸ συμφέρον του καὶ ἀφήσας τὸν λαὸν ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ ὑπάτους τὸν Κίνναν καὶ τὸν Ὀκτάβιον, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Μιθραδάτου. Καὶ πρῶτον ἦλθε κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐχθρῶν. Διὰ τῆς Θεσσαλίας διηυθύνθη εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκδιώξας τοὺς ἐκεῖ ἐστρατοπεδευμένους Ἀρχέλαον καὶ Ἀριστίωνα, ἠνάγκασε τὸν μὲν Ἀρχέλαον νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Πειραιᾶ, τὸν δὲ Ἀριστίωνα εἰς Ἀθήνας, ἐνῷ συγχρόνως ἅπασαι αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ αὐταὶ αἱ Θῆβαι προσεχώρησαν πρὸς τὸν Σύλλαν. Ὁ Σύλλας ὥρμησε κατόπιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ διαιρέσας τὸν στρατόν του εἰς δύο μοίρας πολιορκεῖ διὰ τῆς μιᾶς τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὸν Πειραιᾶ.

Ἡ πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν παρετάθη ὀκτὼ μῆνας. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας ἡ Ἑλλὰς κατεπονεῖτο διαρκῶς μὲ τεραστίας εἰσφοράς. Ὅταν κατὰ μικρὸν ἐπῆλθεν ἔλλειψις ξυλείας πρὸς κατασκευὴν πολιορκητικῶν μηχανῶν, ὁ Σύλλας δὲν ἐδ[illegible] λεύθη νὰ κατακόψῃ τὰ ἀρχαῖα ἄλση τῆς Ἀκαδημίας κα[illegible] Λυκείου, ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῶν ὁποίων ἐδίδασκον [illegible] λοτε οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης. Ἔχων [illegible]

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνάγκην χρημάτων ἐσύλησε τοὺς θησαυροὺς τῶν ἱερῶν τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῶν Δελφῶν. Τέλος τὸν ὄγδοον μῆνα διὰ νυκτερινῆς ἐφόδου ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν (1 Μαρτίου 86 π.Χ.), μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἀγεία σφαγὴ τῶν κατοίκων.

Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Σύλλας ὥρμησε κατὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ κατέστησε στενωτέραν τὴν πολιορκίον αὐτοῦ. Ὁ Ἀρχέλαος μαθὼν ὅτι μεγάλη ἀσιατικὴ στρατιὰ ἤρχετο εἰς βοήθειάν του ὑπὸ τὸν Ταξίλην ἐξεκένωσε τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔσπευσε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Ταξίλην. Ὁ Σύλλας κυριεύσας καὶ τὸν Πειραιᾶ, κατηδάφισε τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ καὶ ἐπυρπόλησε τὰ κτίρια καὶ τὰ λοιπὰ οἰκοδομήματα τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς. Ἔπειτα διηυθύνθη εἰς Βοιωτίαν καὶ προσβαλὼν τὸν Ἀρχέλαον καὶ τὸν Ταξίλην παρὰ τὴν Χαιρώνειαν κατετρόπωσεν αὐτούς. Καὶ ἑτέραν μιθραδατικὴν στρατιάν, ἡ ὁποία ἦλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τὸν Δορύλαον καὶ μετὰ τῆς ὁποίας ἡνώθησαν καὶ τὰ λείψανα τοῦ Ἀρχελάου, κατετρόπωσεν ὁ Σύλλας παρὰ τὸν Ὀρχομενόν. Διαβὰς δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἀσίαν ἠνάγκασε τὸν Μιθραδάτην νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μὲ βαρυτάτους ὅρους.

Ἐπάνοδος τοῦ Μαρίου εἰς τὴν Ῥώμην. — Προγραφαὶ καὶ θάνατος αὐτοῦ. — Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σύλλας ἐπολέμει ἐν Ἀσίᾳ ἄγριαι σκηναὶ διεδραματίζοντο ἐν Ῥώμῃ. Ὁ Κίννας εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σύλλα θελήσας ν' ἀνατρέψῃ τὰς διατάξεις αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν συνύπατόν του Ὀκτάβιον. Ἕνεκα τούτου λυσσώδης ἀγὼν συνήφθη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ 10,000 ἐφονεύθησαν. Ὁ Κίννας νικηθεὶς κατέφυγεν εἰς Καμπανίαν καὶ προσεκάλεσεν ἐξ Ἀφρικῆς τὸν φυγάδα Μάριον. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι μετὰ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἐστρατολόγησαν, ὥρμησαν κατὰ τῆς Ῥώμης καὶ μετὰ στενὴν πολιορκίαν ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ παραδοθῇ.

Ἀμέσως τότε ὁ Μάριος προέβη εἰς φοβερὰς προγραφάς. Χιλιάδες ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σύλλα ἐφονεύθησαν. Ἐπὶ πέντε ἡμέρας καὶ πέντε νύκτας στίφη ἀγρίων στρατιωτῶν περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς τῆς Ῥώμης σφάζοντες καὶ τὸ πᾶν πληροῦντες φόβου καὶ τρόμου. Τὰ πτώματα κατὰ σωροὺς ἔκειντο εἰς τὰς ὁδοὺς ἄταφα καὶ ἐχρησίμευον ὡς βορὰ τῶν κυνῶν. Κατὰ τοῦ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τον τὸν τρόπον ἐκόρεσαν τὴν δίψαν των οἱ ἀπαίσιοι αὐτοὶ τύραννοι. Ἀλλὰ τὸ τέλος αὐτῶν ὑπῆρξεν οἰκτρόν. Ὁ Μάριος ταρασσόμενος ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως διὰ τὰ τόσα θύματά του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς τιμωρίας ἐκ μέρους τοῦ Σύλλα, τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἐμάνθανε, παρεδόθη εἰς ἀκόλαστον βίον καὶ εἰς κατάχρησιν πνευματωδῶν ποτῶν. Ἕνεκα τούτου ἀπέθανεν οἰκτρῶς ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν ἐπὶ τῆς ἑβδόμης ὑπατείας του. Ὁ δὲ Κίννας ἐκράτησεν αὐθαιρέτως τὴν ὑπατείαν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, διορίζων αὐτὸς τὸν συνύπατόν του ἄνευ ἐκλογῆς τοῦ δήμου· θελήσας δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ ἐπανερχομένου Σύλλα ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἰδίων του στρατιωτῶν.

Ἐπάνοδος τοῦ Σύλλα εἰς τὴν Ῥώμην. — Δικτατωρία καὶ θάνατος αὐτοῦ. — Ὁ Σύλλας, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὸν κατὰ τοῦ Μιθραδάτου πόλεμον, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώμην ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ πλουσίου ἐκ τῶν λαφύρων καὶ ἀφωσιωμένου εἰς αὐτὸν στρατοῦ του. Ἀφοῦ δ' ἐνίκησε πάντας τοὺς ἀντιστασθέντας κατ' αὐτοῦ, ὥρμησε θριαμβευτικῶς κατὰ τῆς Ῥώμης καὶ πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς λυσσώδης ἀγὼν συνήφθη. Νικήσας τοὺς ἀντιπάλους του ὁ Σύλλας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ προέβη εἰς φρικαλέας προγραφὰς κατὰ τῶν Μαριανῶν, διατάξας νὰ φονεύουν αὐτοὺς ὅπου καὶ ἂν τοὺς συναντοῦν, καὶ εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας. Ἀφοῦ δὲ κατὰ τοιοῦτον θηριώδη τρόπον ἐκόρεσε τὴν ἐκδίκησίν του ὁ Σύλλας, ἐξελέχθη δικτάτωρ διὰ βίου καὶ ὠνόμασεν ἑαυτὸν «Εὐτυχῆ». Μετὰ διετῆ δὲ κυβέρνησιν πρὸς ἔκπληξιν πάντων παρῃτήσε την δικτατωρίαν καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἐν Καμπανίᾳ λαμπρὰν ἔπαυλίν του, ὅπου μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανε (78 π. Χ.).

36. Πομπήϊος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος ἔγινεν ὁ Πομπήϊος, εἷς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων καὶ μεγαλειτέρων ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης. Νεώτατος εἰσέτι ὁ Πομπήϊος διεκρίθη κατὰ τοὺς τελευταίους ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καταδιώξας τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μαριανοὺς καὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Ἀφρικῇ, καὶ εἶχε προσελκύσει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου δικτάτωρος Ὁ Πομπήϊος διεξήγαγε πολλοὺς ἐνδόξους πολέμους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τὸν δεύτερον Μιθραδατικόν.

Πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν (67 π. Χ.). — Ἀνέκαθεν οἱ πειραταὶ ἐμάστιζον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, πολλαπλασιασθέντες καταπληκτικῶς, ἀφ' ὅτου ἰδίως ἐξέλιπον αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Κορίνθου. Καταρτίσαντες στόλον ἐκ χιλίων πλοίων καὶ ἔχοντες ὡς ὁρμητήρια τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κιλικίαν περιέπλεον κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, λεηλατοῦντες τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια καὶ ἐνσπείροντες παντοχοῦ τὸν τρόμον. Κατὰ τῶν πειρατῶν ἐστάλησαν πολλοὶ ὑπατικοὶ στρατοί, ἀλλὰ πάντες ἐνικήθησαν. Τέλος ἐστάλη καὶ ὁ Πομπήϊος, ὅστις μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος ἐνήργησεν, ὥστε ἐν διαστήματι τριῶν μηνῶν ἐκαθάρισε τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τῶν πειραιῶν, καταστρέψας τὸν στόλον αὐτῶν καὶ καταλαβὼν πάντα τὰ ὀχυρὰ μέρη, αἰχμαλωτίσας δὲ καὶ 20,000 ἐξ αὐτῶν, τοὺς ὁποίους μετῴκισεν εἰς διάφορα μέρη.

Δεύτερος Μιθραδατικὸς πόλεμος (74—64 π. Χ.) — Ὁ Μιθραδάτης ὠφελούμενος ἐκ τῶν διαφόρων πολέμων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν περιπεπλεγμένοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπανέλαβε τὰς ἐχθροπραξίας του. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔπεμψαν κατ' ἀρχὰς τὸν Λούκουλλον. Ὁ Λούκουλλος εἰσβαλὼν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου ἔγινε κύριος αὐτοῦ, τὸν δὲ Μιθραδάτην καταδιώκων ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν γαμβρόν του Τιγράνην, βασιλέα τῆς Ἀρμενίας. Ὁ Λούκουλλος διαβὰς τὸν Εὐφράτην ἐνίκησεν ὡσαύτως παρὰ τὰ Τιγρανόκερτα, πρωτεύουσαν τῆς Ἀρμενίας, τὸν εἰκοσαπλάσιον στρατὸν τοῦ Τιγράνου καὶ τοῦ Μιθραδάτου. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ὁδηγήσῃ τὰ νικηφόρα στρατεύματά του εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, οἱ στρατιῶται ἀποκαμόντες ἐκ τῶν [illegible]κρῶν ὁδοιπορι[illegible]ν, προσέτι δὲ καὶ δυσηρεστημένοι ὄντες κατὰ [illegible] στρατηγοῦ των ἕνεκα τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας, ἠρνήθησαν [illegible]τροχ[illegible]ρήσουν. Τότε ὁ Λούκουλλος ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ [illegible]πορείαν του. Ἀνακληθέντος δὲ τοῦ Λουκούλλου, ἀνετέθη ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου εἰς τὸν ἐν Κιλικίᾳ εἰσέτι εὑρισκόμενον Πομπήϊον.

Ὁ Πομπήϊος ἀναλαβὼν τὴν στρατηγίαν ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Μιθραδάτου, νικήσας δὲ αὐτὸν παρὰ τὸν Λύκον, ποταμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, ἠνάγκασε νὰ καταφύνῃ εἰς τὴν Κολχίδα. Ἔπειτα διηυθύνθη κατὰ τοῦ Τιγράνου, ἀλλ' οὗτος ἔσπευσε νὰ ὑποταχθῇ ἀμαχητί, ὑποχρεωθεὶς μόνον νὰ πληρώσῃ ἓξ χιλιάδας τάλαντα ὡς ἔξοδα τοῦ πολέμου. Ὁ Πομπήϊος μετὰ ταῦτα ὑπέταξε τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ὁ ἀκαταπόνητος Μιθραδάτης ἀναφαίνεται καὶ πάλιν εἰς τὸν Βόσπορον. Παρασκευάζει στρατὸν καὶ μελετᾷ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ συμπαρασύρων τοὺς βαρβάρους τῶν χωρῶν ἐκείνων νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ῥώμης ὡς ἄλλος Ἀννίβας. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται δειλιοῦν πρὸ τοῦ τολμηροῦ τούτου σχεδίου τοῦ βασιλέως των καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Φαρνάκου, υἱοῦ τοῦ Μιθραδάτου, στασιάζουν. Ὁ Μιθραδάτης τότε, ἵνα μὴ παραδοθῇ ζῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, ηὐτοκτόνησε.

Ὁ Πομπήϊος διέθεσε κατόπιν τὰ πράγματα τῆς Ἀσίας ὡς ἀπόλυτος κύριος. Τὸν μὲν Φαρνάκην κατέστησε βασιλέα τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Τὴν Βιθυνίαν, τὸν Πόντον, τὴν Κιλικίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην προσήρτησεν εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος· τὴν δὲ Παλαιστίνην κατέστησε φόρου ὑποτελῆ. Ἔπειτα δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην κομίζων ἄπειρα λάφυρα (61 π. Χ.).

37. *Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα* (63 π. Χ.).

Ἐνῷ ὁ Πομπήϊος νικητὴς περιῆγε τὰ ῥωμαϊκὰ ὅπλα ἀνὰ τὴν Ἀσίαν, ἡ Ῥώμη διέτρεξε μέγιστον κίνδυνον ἔκ τινος συγερᾶς συνωμοσίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κατιλίνας.

Ὁ Κατιλίνας κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς γένους. Εἶχε πολλὰ πνευματικὰ προτερήματα. Ἀλλ' ἦτο εἰς ἄκρον ἀκόλαστος κ[illegible] ἀνήθικος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα διέπραξε φοβερὰ κακου[illegible] γήματα κατὰ τῶν ξένων καὶ κατὰ τῶν συγγενῶν του. Κα[illegible] σπαταλήσας ἅπασαν τὴν περιουσίαν του εἰς ἀσωτείας καὶ π[illegible] πεσὼν εἰς χρέη μεγάλα ἐζήτει ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῶν διὰ τῆς [illegible]

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τροπῆς τῆς πολιτείας. Συναθροίσας λοιπὸν περὶ ἑαυτὸν πάντας τοὺς φαυλοβίους, τοὺς κακούργους καὶ τοὺς βυθισμένους εἰς χρέη, ἀπεφάσισε μετ' αὐτῶν νὰ πυρπολήσῃ τὴν Ῥώμην, νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπάτους καὶ τοὺς συγκλητικούς, νὰ ἐξαφανίσῃ πάντα τὰ χρεωστικὰ βιβλία, νὰ προβῇ εἰς ἁρπαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ ἐν τῇ γενικῇ συγχύσει νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν.

Ἀλλ' ὁ διάσημος ῥήτωρ Κικέρων, ἀνὴρ δραστηριώτατος καὶ φιλόπατρις, ἐκλεχθεὶς ὕπατος κατὰ τὸ ἔτος 63 ἀνεκάλυψε τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κατιλίνα καὶ κατήγγειλεν αὐτὴν διὰ κεραυνοβόλων λόγων εἰς τὴν Σύγκλητον καὶ εἰς τὸν δῆμον, ἐπέτυχε δὲ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν συνωμοτῶν. Ὁ Κατιλίνας σπεύδει εἰς τὸ ἐν Ἐτρουρίᾳ στρατόπεδον τῶν συνωμοτῶν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἀλλ' ὁ Κικέρων τοὺς μὲν ἐν Ῥώμῃ συνωμότας συνέλαβεν ἀμέσως καὶ ἐφόνευσε, κατὰ δὲ τοῦ Κατιλίνα ἔπεμψε στρατόν. Γενομένης μάχης, ὁ Κατιλίνας ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος. Τοιουτοτρόπως ἐσώθη ἡ Ῥώμη ἐκ βεβαιοτάτου κινδύνου, ὁ δὲ Κικέρων ὠνομάσθη «Πατὴρ τῆς πατρίδος».

38. *Ἰούλιος Καῖσαρ—Πρώτη τριαρχία.*

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἦτο προωρισμένος ὑπὸ τῆς τύχης νὰ διαδραματίσῃ τὸ σπουδαιότατον πρόσωπον τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Ὑπῆρξεν οὗτος ἐν ταυτῷ ῥήτωρ ἔξοχος, πολιτικὸς μέγας καὶ στρατηγὸς μεγαλοφυέστατος. Ἦτο ἀνεψιὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Μαρτίου καὶ γαμβρὸς τοῦ Κίννα. Ὅταν ὁ Σύλλας προέβη εἰς τὰς φοβερὰς ἐκείνας προγραφάς, ἀπῄτησε παρὰ τοῦ νεαροῦ Καίσαρος νὰ διαζευχθῇ τὴν γυναῖκά του, ἐὰν ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴν προγραφήν. Ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐπροτίμησε νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ῥώμης παρὰ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ φοβεροῦ δικτάτωρος. Εἰς τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ὁ Σύλλας εἶπεν «Ἐν τῷ νεανίᾳ τούτῳ διαβλέπω πολλοὺς Μαρίους».

Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διεφαίνετο ἡ ἀκράτητος φιλοδοξία τοῦ Καίσαρος. Ἰδών ποτε οὗτος ἔν τινι ναῷ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνέκραξεν «Οἴμοι! ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἰς τὴν ἡλικίαν μου εἶχε κατακτήσει ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀκόμη δὲν ἔπραξα τίποτε!» Ἄλλοτε πάλιν εἶπε «Προτιμῶ νὰ εἶμαι πρῶτος ἔν τινι χωρίῳ παρὰ δεύτερος ἐν Ῥώμῃ».

Πρώτη τριαρχία.— Ὅταν ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας ὁ Πομπήϊος, διέλυσε τὸν στρατόν του. Ἀλλὰ τοῦτο ὑπῆρξε μέγα πολιτικὸν σφάλμα τοῦ Πομπηΐου, διότι ὄχι μόνον ἡ Σύγκλητος ἠρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ πάσας τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις του, ἐνῷ πρότερον αὕτη ἐξηρτᾶτο ἐξ ἑνὸς βλεμματος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς καὶ δυνατοὺς ἀντιπάλους ἐν Ῥώμῃ εὗρεν ὁ Πομπήϊος, οἷον τὸν Μέτελλον, τὸν Κάτωνα, τὸν Κράσσον καὶ ἄλλους.

Ἰούλιος Καῖσαρ

Ὁ Πομπήϊος β ἔπων τὰ πράγματα οὐχὶ εὐχάριστα δι' ἑαυτόν, προσήγγισε πρὸς τὸν Ἰούλιον Καίσαρα καὶ πρὸς τὸν Κράσσον, ὅστις ἦτο πλουσιώτατος ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον φιλάργυρος καὶ πλεονέκτης. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες συνεκρότησαν μυστικὸν πολιτικὸν δεσμόν, τὴν καλουμένην *πρώτην τριαρχίαν* (60 π.Χ). Ὁ Καῖσαρ τότε ἐξελέχθη ὕπατος καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀντίπραξιν τῆς Συγκλήτου ἐπεκύρωσε διὰ τοῦ δήμου τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις τοῦ Πομπηΐου. Ἵνα δὲ συνδεθῇ στενώτερον μετὰ τοῦ Πομπηΐου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν θυγατέρα του Ἰουλίαν. Ὅταν ἔληξεν ἡ ὑπατεία τοῦ Καίσαρος, ὁ δῆμος παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἐπὶ πέντε ἔτη τὴν διοίκησιν τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας, ἡ δὲ Σύγκλητος φιλοτιμουμένη προσέθηκεν αὐθορμήτως καὶ τὴν πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν.

Ἀπὸ τοῦδε κυρίως ἄρχεται τὸ ἔνδοξον στάδιον τοῦ Καίσαρος. Πορευθεὶς κατὰ τὸν ἐν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν κα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τεπολέμησε τοὺς Ἑλβετούς, τοὺς Βέλγους, τοὺς Γερμανούς, καὶ ἄλλα ἔθνη καὶ ἐν διαστήματι ὀκτὼ ἐτῶν (58—50 π. Χ.) ὑπέταξεν ἅπασαν τὴν Γαλατίαν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος.

Ἐν ἔτει 56 π.Χ. οἱ τρίαρχοι συνελθόντες ἐν Λούκκᾳ τῆς Ἐτρουρίας ἀνενέωσαν τὴν τριαρχίαν καὶ συνεφώνησαν ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ νὰ παραταθῇ ἐπὶ πέντε ἔτη ἀκόμη, ὁ δὲ Πομπήϊος καὶ ὁ Κράσσος νὰ γίνουν ὕπατοι τὸ ἑπόμενον ἔτος (55 π.Χ), καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὑπατείας των ὁ μὲν Πομπήϊος ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ πέντε ἔτη. ὁ δὲ Κράσσος τὴν διοίκησιν τῆς Συρίας ἐπὶ ἴσον χρόνον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔγιναν ταῦτα, ὁ μὲν Κράσσος μεταβὰς εἰς Συρίαν ἐφονεύθη πολεμῶν πρὸς τοὺς Πάρθους, ὁ δὲ Πομπήϊος διαμένων ἐν Ῥώμῃ διῴκει τὴν Ἱσπανίαν διὰ τῶν ὑπάρχων του.

39. Μέγας ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου.—Πόλεμοι τοῦ Καίσαρος ἐν Αἰγύπτῳ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ

Τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ ἐκίνησαν τὸν φθόνον τοῦ Πομπηΐου. Διὰ τοῦτο πρὶν ἢ λήξῃ ὁ χρόνος τῆς ἀρχῆς τοῦ Καίσαρος, ἡ Σύγκλητος τῇ ὑποκινήσει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Πομπηΐου προσεκάλεσε τὸν Καίσαρα μέχρις ὡρισμένης ἡμέρας νὰ διαλύσῃ τὸν στρατόν του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώμην· ἄλλως θὰ ἐκήρυττεν αὐτὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος.

Τότε ὁ Καῖσαρ ἡγούμενος του στρατοῦ του βαδίζει κατὰ τῆς Ῥώμης. Φθάσας εἰς τὸν Ῥουβίκωνα ποταμόν, ὅστις ἦτο τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς ἐπαρχίας του, ἐστάθη ἐπὶ πολὺ διστάζων. Ἐσυλλογίζετο ὅτι, ἐὰν διέβαινε τὸν Ῥουβίκωνα ἔνοπλος καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Συγκλήτου, ἐκήρυττε πόλεμον κατὰ τῆς πατρίδος του· ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποχώρησις ἦτο ὀλεθρία δι' αὐτόν. Ἐπὶ τέλους ἀνέκραξεν· «Ἐρρίφθω ὁ κύβος», καὶ διαβὰς τὸν ποταμὸν ὥρμησε κατὰ τῆς Ῥώμης.

Ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Καῖσαρ βαδίζει κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπέφερεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐν αὐτῇ ἀναστάτωσιν. Ὁ Πομπήϊος καταληφθεὶς ἀνέτοιμος ἔσπευσε νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ῥώμης μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων συγκλητικῶν. Ἦλθεν εἰς τὸ Βρινδήσιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου συνεκρότησε στρατὸν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ Καῖσαρ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐνῷ πάντες ἐπερίμενον νὰ ἴδουν ἀνανεουμένας τὰς προγραφὰς τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα, ὁ Καῖσαρ προσηνέχθη πολὺ ἠπίως. Ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα ἐν Ῥώμῃ, κατεδίωξεν ἔπειτα τὸν Πομπήιον, συνάψας δὲ μάχην φονικωτάτην ἐν Φαρσάλοις τῆς Θεσσαλίας (48 π. Χ.) κατετρόπωσεν αὐτὸν ὁλοσχερῶς.

Ὁ Πομπήϊος ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῆς Πτολεμαῖον. Ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν συμβούλων τοῦ νεαροῦ ἐκείνου βασιλέως, νομιζόντων ὅτι διὰ τῆς πράξεώς των ταύτης ἤθελον ἐφελκύσει τὴν εὔνοιαν τοῦ ἰσχυροῦ Καίσαρος. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν φρικτὴν ταύτην τραγῳδίαν ἔφθασε καὶ ὁ Καῖσαρ, εἰς τοῦτον δὲ παρουσίασαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Πομπηΐου. Ὁ Καῖσαρ ἐδάκρυσε διὰ τὴν τύχην τοῦ ἀντιπάλου του. Ἐκθρονίσας δὲ τὸν Πτολεμαῖον, ὅστις νικηθεὶς ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν Νεῖλον καὶ ἐπνίγη, ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου τὴν ἀδελφὴν τοῦ Πτολεμαίου Κλεοπάτραν.

Ὁ Καῖσαρ ἐστράτευσε κατόπιν κατὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου Φαρνάκου· μετὰ τοσαύτης δὲ ταχύτητος καὶ εὐκολίας ἐνίκησεν αὐτόν, ὥστε ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν νίκην διὰ τῶν ἑξῆς τριῶν λέξεων. «Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα». Ἡ Σύγκλητος καὶ ὁ δῆμος ἔσπευσαν νὰ ἐπιδαψιλεύσουν τιμὰς εἰς τὸν νικητήν· ἐξέλεξαν αὐτὸν δικτάτωρα, ὕπατον διὰ μίαν πενταετίαν, καὶ δήμαρχον ἰσοβίως.

Ὁ Καῖσαρ, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα τῆς Ἀσίας, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Πομπηΐου συνεκεντρώθησαν ἐν Ἀφρικῇ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μετέλλου Σκιπίωνος, πενθεροῦ τοῦ Πομπηΐου ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου, βοηθούμενα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰόβα, βασιλέως τῆς Νουμιδίας, ὁ Καῖσαρ ἐστράτευσε κατ' αὐτῶν καὶ παρὰ τὴν Θάψον κατετρόπωσε καὶ διεσκόρπισεν αὐτὰ (46 π. Χ.)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

40. *Θρίαμβοι καὶ τιμαὶ τοῦ Καίσαρος.—Μάχη παρὰ τὴν Μοῦνδαν.—Ὁ Καῖσαρ ἐν τῷ μεγαλείῳ του καὶ θάνατος αὐτοῦ.*

Ἐπανελθὼν ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν Ῥώμην ἐτέλεσε τέσσαρας μεγαλοπρεπεστάτους θριάμβους διὰ τὰς ἐν Γαλατίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ, κατὰ τοῦ Φαρνάκου καὶ κατὰ τοῦ Ἰόβα νίκας του. Διένειμεν εἰς τοὺς στρατώτας του μεγάλας δωρεὰς εἰς χρήματα καὶ εἰς ἀγρούς, καὶ ἔτερψε τὸν λαὸν μὲ ἑστιάσεις καὶ μὲ διάφορα θεάματα. Ἀλλ' ὁ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του πόλεμος δὲν εἶχε λήξει. Τὰ πομπηϊανὰ λείψανα συνηθροίσθησαν καὶ πάλιν ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Πομπηίου Σέξτον καὶ Γναῖον. Ὁ Καῖσαρ ἐπελθὼν κατεκερμάτισεν αὐτὰ ἐν Μούνδᾳ (45 π. Χ.).

Ὅταν ἔφθασεν εἰς Ῥώμην τὸ ἄγγελμα τῆς ἐν Μούνδᾳ νίκης, ἡ Σύγκλητος εἴτε ἐκ φόβου εἴτε ἐξ ἰδιοτελείας ἐπεσώρευσεν εἰς τὸν Καίσαρα ὅλας τὰς τιμὰς καὶ ὅλα τὰ ἀξιώματα. Ἐψήφισε νὰ φέρῃ ὁ Καῖσαρ πάντοτε τὸν πορφυροῦν μανδύαν τῶν θριαμβευτῶν καὶ νὰ φορῇ στέφανον ἐκ δάφνης. Μετὰ τὴν ἐν Θάψῳ μάχην τὸν εἶχεν ἀνακηρύξει *ἡμίθεον*. Τώρα τὸν ἀνεκήρυξε *τέλειον θεὸν* καὶ τὸ ἄγαλμά του ἱδρύθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίνου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «*Τῷ ἀηττήτῳ θεῷ*». Τὸν ἀνεκήρυξε δικτάτωρα διὰ βίου, ὕπατον ἐπὶ δέκα ἔτη, στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Ἐκήρυξε τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του ἑορτάσιμον καὶ τὸν πέμπτον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μῆνα, καθ' ὃν ἐγεννήθη, ὠνόμασε πρὸς τιμήν του Ἰούλιον. Οὕτω λοιπὸν ἡ δημοκρατία ἐν Ῥώμῃ κατὰ τύπους μόνον ὑφίστατο, πράγματι δὲ ἦτο μοναρχία. Ἡ θέλησις τοῦ Καίσαρος ἦτο νόμος τῆς πολιτείας.

Ὁ Καῖσαρ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως θεραπεύσῃ πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς πολιτείας. Ἔθηκε νόμους πολλοὺς καὶ καλούς. Διὰ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἀστρονόμου Σωσιγένους διώρθωσε τὸ ἡμερολόγιον εἰσαγαγὼν ἀντὶ τοῦ σεληνιακοῦ τὸ ἡλιακὸν ἔτος. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ὀνομάζεται Ἰουλιανὸν καὶ εἶνε ἐν χρήσει ἀκόμη καὶ σήμερον παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς.

Ὁ Καῖσαρ ἦτο κατ' οὐσίαν βασιλεύς. Ὅταν ὅμως ἠθέλησε καὶ κατὰ τύπους νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν καὶ νὰ προσ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λάβῃ τὸν τίτλον βασιλέως, πολλοὶ νέοι ἐνθουσιῶντες ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας διωργάνωσαν συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Καίσαρος καὶ ἐδολοφόνησαν αὐτὸν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῇ 15 Μαρτίου τοῦ ἔτους 44. Ὁ Καῖσαρ διακρίνας μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν καὶ τὸν προσφιλῆ του Μᾶρκον Βροῦτον ἀνεφώνησε «Καὶ σὺ τέκνον Βροῦτε;» καὶ καλύψας τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς τηβέννου ἔπεσε νεκρός.

41. Ἀντώνιος καὶ Ὀκταβιανός. — Δευτέρα τριαρχία.

Ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος ἐπέφερε μεγίστην ταραχὴν ἐν Ῥώμῃ. Οἱ συνωμόται φεύγοντες τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἡ Σύγκλητος συνελθοῦσα ἐψήφισε, κατὰ πρότασιν τοῦ Κικέρωνος, ὁ μὲν νεκρὸς τοῦ Καίσαρος νὰ ταφῇ μεγαλοπρεπῶς καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ νὰ ἰσχύουν, εἰς δὲ τοὺς δολοφόνους νὰ δοθῇ ἀμνηστία. Οἱ δολοφόνοι τότε κατῆλθον ἐκ τοῦ Καπιτωλίου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔγινεν ἡ κηδεία τοῦ Καίσαρος. Κατ' αὐτὴν ὁ ὕπατος Ἀντώνιος διὰ λόγου τεχνικωτάτου ἀνέμνησε τὰ κατορθώματα τοῦ Καίσαρος καὶ ἀνέγνωσε τὴν διαθήκην, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος καθίστα ἐν μέρει κληρονόμον του τὸν ῥωμαϊκὸν λαόν. Ἡ ἐλευθεριότης αὕτη τοῦ Καίσαρος εἶχε συγκινήσει τὸν λαὸν μέχρι ἀλλοφροσύνης. Ὅταν δὲ εἰς τὸ τέλος ὁ Ἀντώνιος ἐπέδειξε τὴν διάτρητον καὶ αἱμόφυρτον χλαμύδα τοῦ Καίσαρος, ὑπὸ τοσαύτης ὀργῆς κατελήφθη ὁ λαός, ὥστε ὥρμησε καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα, ἵνα κατασπαράξῃ τοὺς δολοφόνους. Ἀλλ' οὗτοι προλαβόντες ἐδραπέτευσαν ἐκ τῆς Ῥώμης, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῶν μετέβησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ Καῖσαρ εἶχε παραχωρήσει εἰς αὐτούς, ἤτοι ὁ μὲν Δέκιμος Βροῦτος μετέβη εἰς τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν, ὁ Μᾶρκος Βροῦτος εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ὁ Κάσσιος Λογγῖνος εἰς τὴν Συρίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔρχεται ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας τῆς Ἰλλυρίας, ὅπου ἐσπούδαζεν, ὁ Ὀκταβιανός, ἀνεψιὸς καὶ θετὸς υἱὸς καὶ γενικὸς κληρονόμος τοῦ Καίσαρος. Ἐπειδὴ ὁ Ἀντώνιος ἠρνεῖτο νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν χρηματικὴν περιουσίαν τοῦ θείου του, τὴν ὁποίαν ἡ χήρα τοῦ Καίσαρος Καλπουρνία εἶχε παρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δώσει εἰς τὸν Ἀντώνιον, ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπώλησε πάσας τὰς γαίας τοῦ Καίσαρος καὶ τὰς ἰδικάς του, καὶ οὕτω διένειμε τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ θείου του ἀναφερόμενα κληροδοτήματα. Διὰ τῆς γενναιοδωρίας του ταύτης ἀπέκτησε πολλὴν δύναμιν παρὰ τῷ λαῷ. Ὅταν δὲ ὁ Ἀντώνιος ἐπεχείρησε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ Δεκίμου Βρούτου τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν, ὁ Κικέρων ὑποστηρίζων τὸν νεαρὸν Ὀκταβιανὸν ἔπεισε τὴν Σύγκλητον νὰ κηρύξῃ τὸν Ἀντώνιον ἐχθρὸν τῆς πατρίδος. Ὅθεν ἐστάλησαν κατ' αὐτοῦ οἱ ὕπατοι Ἱρτίας καὶ Πάνσας, μετ' αὐτῶν δὲ ὡς ἀντιστράτηγος καὶ ὁ Ὀκταβιανός. Ὁ Ἀντώνιος ἐνικήθη παρὰ τὴν Μουτίνην (43 π. Χ.), καὶ κατέφυγε πρὸς τὸν Λέπιδον, διοικητὴν τῆς πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας. Ἐφονεύθησαν ὅμως καὶ οἱ δύο ὕπατοι καὶ τοιουτοτρόπως ἔμεινε κύριος τῶν νικηφόρων στρατευμάτων μόνος ὁ Ὀκταβιανός.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Σύγκλητος ἀνέθηκε τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου εἰς τὸν Δέκιμον Βροῦτον, ὁ Ὀκταβιανὸς ὀργισθεὶς ἔσπευσεν εἰς Ῥώμην μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ ἠνάγκασε τὴν Σύγκλητον καὶ τὸν λαὸν ν' ἀναγορεύσουν αὐτὸν ὕπατον, καίτοι ἦτο μόλις εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν. Βλέπων ὅμως ὅτι τὸ μεγαλείτερον πρόσκομμα εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοπούς του ἦσαν οἱ δημοκρατικοί, ἡνώθη μετὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Λεπίδου, καὶ συνεκρότησαν τὴν *δευτέραν τριαρχίαν* (43 π. Χ.)

Κατὰ ταύτην ἀνέλαβον ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ διοικοῦν τὰ τῆς πολιτείας ἐπὶ μίαν πενταετίαν καὶ νὰ διορίζουν τοὺς ἄρχοντας, χωρὶς τὰ διατάγματα αὐτῶν νὰ ὑπόκηνται εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου, διένειμαν δὲ πρὸς ἀλλήλους τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, πλὴν τῆς Ἰταλίας, καὶ ἠνάγκασαν τὴν Σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον ν' ἀνακηρύξουν ὡς νόμους τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντα. Μετὰ ταῦτα ἀπεφάσισαν ὁ μὲν Λέπιδος νὰ μένῃ ἐν Ῥώμῃ διὰ νὰ φρουρῇ τὰ συμφέροντα τῆς τριαρχίας, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος νὰ καταδιώξουν τοὺς φονεῖς τοῦ Καίσαρος. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον ἀνάγκην χρημάτων, προέβησαν εἰς φρικώδεις προγραφάς· ἐφόνευσαν τριακοσίους συγκλητικοὺς καὶ πλείστους ἄλλους πλουσίους καὶ ἥρπασαν τὰς περιουσίας αὐτῶν. Δὲν ἐφείσθησαν δὲ οὐδὲ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Ἀντώτιος προέγραψε τὸν θεῖόν του Λούκιον, ὁ Λέπιδος τὸν ἀδελφόν του Παῦλον, καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς τὸν εὐεργέτην του Κικέρωνα κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ἀντωνίου.

42. Ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη (42 π.Χ.)

Οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῶν δημοκρατικῶν Μᾶρκος Βροῦτος καὶ Κάσσιος (τοῦ Δεκίμου Βρούτου ἀποθανόντος) ἠσχολήθησαν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος εἰς τὸ νὰ συλλέξουν μεγάλην στρατιὰν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος στρατολογήσαντες ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτῶν. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συνηντήθησαν ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας. Γενομένης δὲ μάχης (42 π.Χ.), οἱ δημοκρατικοὶ ἐνικήθησαν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῶν Βροῦτος καὶ Κάσσιος ηὐτοκτόνησαν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ ῥωμαϊκὴ δημοκρατία ἐτάφη ἐν Φιλίπποις. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Ὀκταβιανὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ δὲ Ἀντώνιος μετέβη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἵνα τιμωρήσῃ πάντας ὅσοι εἶχον δώσει βοήθειαν εἰς τοὺς δημοκρατικούς. Ὁ Ἀντώνιος εὑρισκόμενος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας ἐκάλεσε τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν ἵνα παραστῇ ἐνώπιόν του καὶ δώσῃ λόγον διὰ τὴν συνδρομήν, τὴν ὁποίαν παρέσχεν εἰς τὸν Βροῦτον καὶ εἰς τὸν Κάσσιον. Ἡ Κλεοπάτρα ἦλθεν εἰς Ταρσὸν ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι καὶ τῇ ἐπιδείξει. Τοσοῦτον δὲ ὁ Ἀντώνιος ἐγοητεύθη ἐκ τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τοῦ κάλλους τῆς Αἰγυπτίας βασιλίσσης, ὥστε τὴν ἠκολούθησεν ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ τὴν σκανδαλώδη ταύτην διαγωγὴν τοῦ Ἀντωνίου παρ' ὀλίγον νὰ ἐκραγῇ πόλεμος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Ἀλλὰ τὰ πράγματα συνεβιβάσθησαν καὶ ἔγινε νέα διανομὴ τοῦ κράτους. Καὶ ὁ μὲν Ὀκταβιανὸς ἔλαβε τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, ὁ δὲ Ἀντώνιος τὰς ἀνατολικάς, καὶ ὁ ἀσθενὴς Λέπιδος τὴν Ἀφρικήν. Πρὸς ἑδραίωσιν δὲ τῆς συμφιλιώσεως ταύτης, ἀποθανούσης τῆς συζύγου τοῦ Ἀντωνίου Φουλβίας, ὁ Ἀντώνιος ἐνυμφεύθη τὴν σεμνὴν Ὀκταβίαν, ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

40. Ὁ τελευταῖος ἐμφύλιος πόλεμος. — Ἡ παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχία (31 π. Χ.)

Ὁ Ἀντώνιος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀσίαν παρεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὸν μετὰ τῆς Κλεοπάτρας ἀκόλαστον βίον. Ἔγινεν ἀληθὴς δεσμώτης τῆς πολυμηχάνου ἐκείνης βασιλίσσης. Εἰς τόσον δὲ βαθμὸν ἀναισχυντίας ἔφθασεν, ὥστε ἐδώρησεν εἰς τὴν Κλεοπάτραν καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτοῦ δύο υἱούς της ῥωμαϊκὰς ἐν Ἀσίᾳ ἐπαρχίας. Ἡ Σύγκλητος τότε ἀγανακτήσασα ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἀφῄρεσεν ἀπὸ τοῦ Ἀντωνίου τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ στρατηγίαν.

Ὁ Ἀντώνιος ἀντὶ νὰ σπεύσῃ κατὰ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ προλάβῃ αὐτὸν ἀνέτοιμον, ἦλθε μετὰ τῆς Κλεοπάτρας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διεχείμασεν ἐν Πάτραις ἐν μέσῳ ἑορτῶν καὶ διασκεδάσεων. Οὕτω δὲ ἔδωκε καιρὸν εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν νὰ ἑτοιμασθῇ καὶ ἐπέλθῃ κατ' αὐτοῦ. Οἱ δύο ἀντίπαλοι συνηντήθησαν παρὰ τὸ Ἄκτιον, τὴν σημερινὴν Ποῦνταν, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐκεῖ συνήφθη ναυμαχία (31 π. Χ.). Πρὶν ὅμως κριθῇ ὁ ἀγών, ἡ Κλεοπάτρα μετὰ ἑξήκοντα πλοίων ἐτράπη εἰς φυγήν. Ταύτην ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἀντώνιος. Ὁ δὲ στόλος αὐτοῦ καὶ ὁ ἐν τῇ ξηρᾷ στρατὸς παρεδόθησαν εἰς τὸν νικητήν. Ὁ Ὀκταβιανὸς εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ἔκτισε βραδύτερον ἀπέναντι τοῦ Ἀκτίου τὴν Νικόπολιν, πλησίον τῆς σημερινῆς Πρεβέζης.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ὀκταβιανὸς κατεδίωξε τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Ἀντώνιος περιελθὼν εἰς ἀμηχανίαν ηὐτοκτόνησεν, ἀφοῦ προηγουμένως τῷ ἀνήγγειλαν ψευδῶς ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἐδηλητηριάσθη. Ἡ Κλεοπάτρα ἐπεχείρησε νὰ σαγηνεύσῃ καὶ τὸν Ὀκταβιανόν, ἀλλ' οὗτος ἐδείχθη ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὰ θέλγητρα αὐτῆς. Μὴ θέλουσα δὲ ν' ἀκολουθήσῃ ἀλυσίδετος τὸ θριαμβευτικὸν ἅρμα τοῦ νικητοῦ ηὐτοκτόνησε καὶ αὐτή. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Κλεοπάτρας ὁ Ὀκταβιανὸς κατέλυσε τὴν δυναστείαν τῶν Πτολεμαϊδῶν καὶ μετέβαλε τὴν Αἴγυπτον εἰς ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΕΝ ΡΩΜΗι

44. *Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος (30 π. Χ—14 μ. Χ.*

Ὁ Ὀκταβιανός ἐξ Αἰγύπτου μετέβη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα αὐτῆς. Ἔπειτα δὲ ἐπέστρεψε διὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐτέλεσε τριήμερον θρίαμβον διὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην του καὶ διὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰγύπτου. Ὁ λαὸς καὶ ἡ Σύγκλητος ἔδειξαν μεγάλην ἀφοσίωσιν πρὸς αὐτόν. Βλέπων δὲ ὁ Ὀκταβιανὸς ὅτι ὁ λαὸς εἶχεν ἀποκάμει πλέον ἐκ τῶν ταραχῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ ὅτι μετ' εὐχαριστήσεως θὰ ἔβλεπε συγκεντρουμένην πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς ἓν πρόσωπον ἱκανόν, μετέβαλε τὰν δημοκρατίαν εἰς μοναρχίαν, οὐχὶ ἀμέσως καὶ ἀποτόμως, ἀλλὰ βαθμηδόν. Κατ' ἀρχὰς ἀνεδείχθη *αὐτοκράτωρ* (imperator) καὶ ὡς τοιοῦτος ἦτο ἀρχηγὸς πασῶν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεων. Ἔπειτα ἔγινεν *ὕπατος διὰ βίου* καὶ ὡς τοιοῦτος ἦτο ὁ ἐπίσημος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ἔχων νομίμως πᾶσαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Κατόπιν ἔγινε *δήμαρχος ἰσοβίως, ἐπιστάτης τῶν ἠθῶν, μέγιστος ἀρχιερεύς*. Οὕτω λοιπὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεκέντρωσεν εἰς ἑαυτὸν πᾶσαν πολιτικήν, στρατιωτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐξουσίαν. Καὶ διετηρήθησαν μὲν οἱ τύποι τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν πᾶσα ἀρχὴ ἀπέρρεεν ἐκ τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Ἡ Σύγκλητος ἐν τέλει ἀπένειμεν εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ *Αὐγούστου* (Σεβαστοῦ), τὴν ὁποίαν οὗτος ἐδέχθη μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε γνωστὸς ὁ πρῶτος μονάρχης τῶν Ῥωμαίων.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρξεν ἠπία καὶ φιλάνθρωπος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σκληρότητα, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν οὗτος ἐν τῇ τριαρχίᾳ. Ἀνέπτυξεν ὁ Αὔγουστος ἔκτακτον δραστηριότητα καὶ προήγαγε τὸ κράτος εἰς μεγίστην ἀκμὴν καὶ δύναμιν. Ὑπεστήριξε τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἔχων πρὸς τοῦτο σύμβουλον καὶ συμπράκτορα τὸν φιλομουσότατον πρω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θυπουργόν του Μαικήναν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου ἤκμασαν ἐν Ῥώμῃ οἱ ἐξοχώτατοι ποιηταὶ Βιργίλιος, Ὁράτιος καὶ Ὀβίδιος, καὶ οἱ ἱστοριογράφοι Σαλλούστιος καὶ Λίβιος. Ὅθεν καὶ ὁ αἰὼν τοῦ Αὐγούστου ὠνομάσθη «χρυσοῦς αἰὼν τῆς ῥωμαϊκῆς φιλολογίας». Ἐπὶ Αὐγούστου ἐγεννήθη καὶ ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ὁ Αὔγουστος ἦρξε 44 ἔτη, ἀπέθανε δὲ ἐν Νώλᾳ τῆς Καμπανίας τῷ 14 μ. Χ. ἐν ἡλικίᾳ 76 ἐτῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι προσέφεραν εἰς αὐτὸν θείας τιμὰς καὶ τὸν ἕκτον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μῆνα πρὸς τιμήν του ὠνόμασαν Αὔγουστον.

45. *Αἱ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Αὐγούστου αὐτοκράτορες*

Πάντες οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Αὐγούστου αὐτοκράτορες ὑπῆρξαν χείριστοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐφιλοτιμεῖτο τρόπον τινὰ νὰ ὑπερβάλῃ τὸν προκάτοχόν του κατὰ τὴν σκληρότητα καὶ τὴν θηριωδίαν.

α') *Τιβέριος* (14—37 μ. Χ.), ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος, φονεύσας τὸν ἀνεψιόν του Γερμανικόν, τὸν ἔνδοξον νικητὴν τῶν Γερμανῶν, καὶ πάντας σχεδὸν τοὺς ἄλλους συγγενεῖς του καὶ πλείστους ἄλλους ἀθῴους πολίτας, τῶν ὁποίων τὰς περιουσίας ἥρπασε. Ἐπὶ τοῦ Τιβερίου ἐσταυρώθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

β') *Καλιγόλας* (37—41 μ.Χ.), τέρας ἀσεβείας, κακουργίας, ἀσωτείας καὶ μωρίας· τύπος φρενοβλαβοῦς, λυπούμενος διότι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον μίαν μόνον κεφαλὴν διὰ νὰ τὴν κόψῃ διὰ μιᾶς.

γ') *Κλαύδιος* (41—54 μ. Χ.), ἠλίθιος, ἀγόμενος καὶ φερόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του Μεσσαλίνας, ἥτις ὑπῆρξε διαβόητος διὰ τὴν αἰσχρότητά της. Ταύτην φονεύσας ὁ Κλαύδιος ἔλαβε δευτέραν σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Καλιγόλα Ἀγριππῖναν, γυναῖκα φίλαρχον καὶ πανοῦργον. Ἡ Ἀγριππῖνα ἔπεισε τὸν Κλαύδιον νὰ ὁρίσῃ ὡς διάδοχόν του τὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱόν της Νέρωνα, κατόπιν δὲ ἐδηλητηρίασε τὸν σύζυγον.

δ') *Νέρων* (54—88). — Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὑπῆρξε τὸ μεγαλείτερον ἀνθρωπόμορφον τέρας, ὁ θηριωδέστερος τῶν τυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ράννων, ὁ μεγαλείτερος «ἐστεμμένος κακοῦργος». Κατὰ πρῶτον ἐφόνευσε τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του Βρεττανικόν, ἔπειτα δὲ τὴν μητέρα του Ἀγριππῖναν καὶ τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ὀκταβίαν, καὶ κατόπιν μυρίους ἄλλους.

Ὁ Νέρων θέλων νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ τῆς πυρπολήσεως τῆς Τροίας, διέταξε νὰ πυρπολήσουν τὴν Ῥώμην. Ἐνῷ δὲ οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἀπηλπισμένοι ἔβλεπον τὴν καταστροφήν, αὐτὸς ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Μαικήνα ἐθεᾶτο ἀπαθὴς τὸ φοβερὸν καὶ ἀπαίσιον ἐκεῖνο θέαμα. Κατόπιν, ἵνα καταστείλῃ τὴν ἐξεγειρομένην ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ, ἀπέδωκε τὴν πυρπόλησιν εἰς τοὺς Χριστιανούς· δι' ὃ καὶ διέταξε τὸν πρῶτον κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν (64).

Ὁ Νέρων δὲν ἤθελε νὰ φαίνεται μόνον μέγας αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ καὶ καλλιτέχνης ἔξοχος. Ὅθεν παρουσιάζετο δημοσίᾳ ὡς κιθαρῳδός, ὡς ἀοιδός, ὡς ὑποκριτὴς καὶ ὡς ἁρματηλάτης. Μετέβη δὲ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν χώραν τῆς καλλιτεχνίας, καὶ παρέστη εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας ὡς κιθαρῳδὸς καὶ ὡς ἁρματηλάτης, ἀναγκάσας τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀπονείμουν εἰς αὐτὸν σωρείαν στεφάνων.

Ἀλλὰ τὰ διάφορα κακουργήματα αὐτοῦ καὶ ἐν γένει ἡ τυραννικὴ διοίκησίς του ἐξήγειραν εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ. Τέλος ἐπανεστάτησαν οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ λεγεῶνες καὶ ἀνέδειξαν αὐτοκράτορα τὸν Γάλβαν. Ὁ Νέρων ἐγκαταλειφθεὶς ἀπὸ πάντων κατέφυγεν εἰς ἀγροτικήν τινα οἰκίαν καὶ μὴ βλέπων μηδεμίαν σωτηρίαν ηὐτοκτόνησε (68).

46. *Αὐτοκράτορες ἐκ τοῦ γένους τῶν Φλαβίων.*

α') *Βεσπασιανὸς* (69—79), πρῶτος αὐτοκράτωρ ἐκ τοῦ γένους τῶν Φλαβίων. Ὁ Βεσπασιανὸς ὑπῆρξε καθ' ὅλα ἄριστος αὐτοκράτωρ. Ἦτο ἀνὴρ συνετός, ἐπιεικής, δραστήριος καὶ εἰς ἄκρον οἰκονόμος. Κατέβαλε δὲ πᾶσαν προσπάθειαν ν' ἀνυψώσῃ τὸ καταπεσὸν ὑπὸ τοὺς προκατόχους του ῥωμαϊκὸν κράτος.

Ἐπὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ συνέβη καὶ τὸ ἑξῆς σπουδαιότατον γεγονός. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τίτος μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν κατέβαλε τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἰουδαίους καὶ ἐκυρίευσε τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἱερουσαλὴμ (70), τὴν ὁποίαν κατέσκαψε. Μυριάδες Ἰουδαίων ἐσφάγησαν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ἔρρευσεν εἰς τὰς ὁδούς. Τοιουτοτρόπως ἐξεπληρώθη ἡ κατάρα αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ζητοῦντες παρὰ τοῦ Πιλάτου τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἀνέκραζον «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἴοι ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν».

β') *Τίτος* (79—81).—Τὸν Βεσπασιανὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Τίτος, ὁ νικητὴς τῶν Ἰουδαίων, εἷς τῶν καλλίστων αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης. Ἡ βασιλεία τοῦ Τίτου ὑπῆρξε μὲν βραχεῖα ἀλλ' ἀλησμόνητος. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἔτεινον εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ του· διὸ καὶ οἱ ὑπήκοοί του ὠνόμαζον αὐτόν «ἀγάπημα καὶ ἐντρύφημα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τίτου συνέβησαν μεγάλα δυστυχήματα. Πρῶτον ἐξερράγη ὁ Βεσούβιος καὶ κατέχωσε τρεῖς πόλεις, τὸ Ἡράκλειον, τὴν Πομπηΐαν καὶ τὰς Σταβίας· δεύτερον μεγάλη πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας διαρκέσασα ἀπετέφρωσε τὰς καλλιτέρας συνοικίας τῆς Ῥώμης. Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ τὰ κακὰ ταῦτα, ἐνέσκηψε καὶ λοιμὸς καταστρεπτικώτατος εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ δυστυχήματα μόνη παρηγορία ἦτο ὁ Τίτος, ὅστις ἔτρεχε πανταχοῦ καὶ ἐβοήθει τοὺς πάσχοντας. Δυστυχῶς ὁ κάλλιστος οὗτος ἡγεμὼν ἀπέθανε προώρως, δηλητηριασθεὶς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του Δομιτιανοῦ (81).

γ') *Δομιτιανὸς* (81—96). Οὗτος εἶχε τὴν ὠμότητα τοῦ Νέρωνος καὶ τὴν μωρίαν καὶ δοξομανίαν τοῦ Καλιγόλα. Ἐπανέφερε δὲ τοὺς χρόνους τῶν δύο ἐκείνων ἐστεμμένων κακούργων καὶ διέπραξε τὰ τρομερώτερα ἐγκλήματα. Ἐπ' αὐτοῦ ἔγινε καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμός. Τέλος τὸ βδελυρὸν αὐτὸ τέρας ἐφονεύθη ὑπὸ συνωμοτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ σύζυγός του Δομιτία.

47. *Ἡ γένεσις καὶ ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει.*

Ἐπὶ Αὐγούστου, ὡς προείπομεν, ἐγεννήθη ὁ Λυτρωτὴς τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καθ' οὓς δὲ χρόνους ἕνεκα τῆς ἀρξαμένης πάλης μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν θρησκευμάτων ἡ κοινωνία εἶχε στερηθῆ πάσης πίστεως καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἐπεζήτει ψυχικήν τινα παραμυθίαν, ἠκούσθη ἐκ Παλαιστίνης τὸ κήρυγμα τοῦ θεανθρώπου, ὅστις ἐκάλει τὴν ἀνθρωπότητα εἰς θρησκευτικήν, ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάλυσιν καὶ ἀναμόρφωσιν·

Αἱ κυριώτεραι ἀρχαὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ εἶνε αἱ ἑξῆς· ἡ πίστις εἰς ἕνα Θεὸν δημιουργὸν τοῦ παντὸς καὶ ποιητήν· ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη ὅλων τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους· ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ μετὰ τὸν θάνατον κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις.

Τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθη καὶ διεδόθη ὁ χριστιανισμός ὑπῆρξεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἅπασα δὲ ἡ Ἀνατολὴ εἶχεν ἤδη ἐξελληνισθῆ διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐκηρύχθη κατὰ πρῶτον εἰς Παλαιστίνην καὶ εἰς τὴν παρακειμένην Συρίαν. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς δὲ πόλεις Δαμασκόν, Βέρροιαν (νῦν Χαλέπιον), καὶ Ἀντιόχειαν ἱδρύθησαν ἐπιφανεῖς χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυττον κατ' ἀρχὰς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Παῦλος συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκήρυξεν «Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν οὐδὲ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ», ὁ χριστιανισμὸς προσέλαβεν οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα, ὁ δὲ νέος Ἀπόστολος ἀπέβη ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ὅπως καὶ ὠνομάσθη δικαίως.

Ὁ Παῦλος εἰργάσθη μὲ ἀκαταπόνητον δραστηριότητα πρὸς διάδοσιν τοῦ θείου κηρύγματος, τρέχων ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἱδρύων χριστιανικὰς ἐκκλησίας, νουθετῶν τὰς κοινότητας τῶν πιστῶν δι' ἐπιστολῶν, καὶ στηρίζων τὴν νέαν πίστιν διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν ἔργων.

Ἀφοῦ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ ἵδρυσεν εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐκκλησίας, διέβη τὸ 53 ἢ 54

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

...ος εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐπεσκέφθη τοὺς Φιλίππους, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Βέρροιαν. Ἐκήρυξε καὶ ἐνταῦθα τὸ Εὐαγγέλιον καὶ πολλοὺς προσείλκυσεν εἰς τὸν χριστιανισμόν. Ἐκ Μακεδονίας ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου πρὸς τοὺς συνηγμένους Ἀθηναίους τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Ἔπειτα δὲ μετέβη εἰς Κόρινθον, ὅπου ἵδρυσεν ἐπιφανῆ ἐκκλησίαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς Ἀσίαν.

Ὁ χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ διάδοσις τῆς νέας θρησκείας προσέκρουσε κατὰ πολλῶν ἐμποδίων, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἔμειναν ἀκόμη προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν θρησκείαν, τὴν τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, τῶν ὁποίων ἡ λατρεία μετὰ 350 ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως κατέπεσε σοβαρῶς.

Πολὺ ταχύτερον ἢ ἐν Ἑλλάδι ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Γαλατίαν (νῦν Γαλλίαν), τὴν νότιον Γερμανίαν καὶ εἰς τὰς Βρεττανικὰς νήσους ἱδρύθησαν πλεῖσται ἐκκλησίαι. Ἐπιφανεστάτη δ' ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ τῆς Ῥώμης.

47. Ἐποχὴ τῶν λαμπρῶν αὐτοκρατόρων.

α') *Τραϊανός* (98—117). — Τὸν Δομιτιανὸν διεδέχθη ὁ γέρων συγκλητικὸς Νέρβας (96—98) καὶ τοῦτον ὁ Τραϊανός, ὅστις ἦτο Ἱσπανὸς τὴν καταγωγήν. Ὁ Τραϊανὸς ὅλον του τὸν βίον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ του· δι' ὃ καὶ ὁ λαὸς ὠνόμασεν αὐτὸν «ἄριστον».

Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀρχῆς τοῦ Τραϊανοῦ πληροῦσιν οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι. Καὶ πρῶτον ἐκστρατεύσας δὶς κατὰ τῶν Δακῶν (ἐν τῇ σημερινῇ Ῥωμανίᾳ) ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ κατέστησε τὴν Δακίαν ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δακία Τραϊανή». Μετὰ ταῦτα ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνίκησε τοὺς Πάρθους καὶ ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα, τὴν Σελεύκειαν, τὴν Κτησιφῶντα καὶ τὰ Σοῦσα. Καθυπέταξε τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Ἀσσυρίαν καὶ κατέστησεν αὐτὰς ῥωμαϊκὸς ἐπαρχίας. Ἀλλ' ὅταν ἐπανήρχετο ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἠσθένησε καὶ ἀπέθανεν ἐν Σελινοῦντι τῆς Κιλικίας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(117). Ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος εἶχε λάβει τὴν μεγίστην ἔκτασιν. Ἀλλ' ὁ μέγας οὗτος ἡγεμὼν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὰς πλάνας τῶν συγχρόνων του καὶ διὰ τοῦτο διέταξε νέον διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

β') *Ἀδριανὸς* (117—137).—Τὸν Τραϊανὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του Ἀδριανός, ὅστις ἦτο εἰρηνικὸς αὐτοκράτωρ. Ὁ Ἀδριανὸς ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίσῃ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους περιῆλθεν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεζός, τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐπαρχίας, ἐφρόντιζε δὲ νὰ θεραπεύῃ πανταχοῦ πᾶσαν ἀνάγκην. Κατὰ τὰς περιοδείας του ταύτας, αἵτινες διήρκεσαν ἕνδεκα ἔτη, ἔκτισε τὴν Ἀδριανούπολιν. Τὰς Ἀθήνας ἠγάπησεν ἐξαιρετικῶς καὶ πεντάκις ἐπεσκέφθη παραμείνας ἐν αὐταῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ἐκαλλώπισεν αὐτὰς διὰ διαφόρων οἰκοδομῶν. Ὠκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια εἶχε θέσει ὁ Πεισίστρατος. Κατεσκεύασε τὸ μέχρι σήμερον σῳζόμενον Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον. Ἀνήγειρε πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως νέαν πόλιν, ἥτις ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς παλαιᾶς διὰ τῆς μέχρι σήμερον σῳζομένης καὶ κοινῶς λεγομένης *Πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ*.

Τὴν εἰρηνικὴν βασιλείαν τοῦ Ἀδριανοῦ μόνον εἷς πόλεμος διετάραξεν, ὁ κατὰ τῶν Ἰουδαίων. Ἐπειδὴ ὁ Ἀδριανὸς ἠθέλησε ν' ἀνεγείρῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἱερουσαλὴμ ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Αἰλία Καπιτωλῖνα», οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη ἐπολέμησαν μετὰ λυσσώδους φανατισμοῦ. Τέλος ἐνικήθησαν ὁλοσχερῶς. Ἑξακόσιαι χιλιάδες ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κράτους ἐξηφανίσθησαν.

γ') *Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς* (138—161). — *Μᾶρκος Αὐρήλιος* (161—180).—Λαμπροὶ ὡσαύτως αὐτοκράτορες ὑπῆρξαν ὁ Ἀντωνῖνος, ὅστις διὰ τὴν πολλήν του εὐσέβειαν πρὸς τοὺς γονεῖς του ὠνομάσθη Πίος, ἤτοι Εὐσεβής, καὶ ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος, ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος αὐτοκράτωρ, ὅστις κυβερνῶν εἶχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τοῦ Πλάτωνος «Τότε οἱ λαοὶ θὰ εὐδαι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μονήσουν, ὅταν ἢ οἱ φιλόσοφοι γίνουν βασιλεῖς ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσουν».

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἄρχεται ἡ παρακμὴ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Πάντες οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὑπῆρξαν χείριστοι, διὰ δὲ τῆς ἀθλίας καὶ ἐλεεινῆς αὐτῶν διοικήσεως ἐπέφεραν τὴν τελείαν παρακμὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

48. *Ὁ Διοκλητιανὸς καὶ οἱ συνάρχοντες αὐτοῦ.*

Ὁ Διοκλητιανὸς (284—305) ὑπῆρξεν ἱκανὸς καὶ δραστήριος αὐτοκράτωρ. Βλέπων οὗτος ὅτι δὲν ἐπήρκει μόνος εἰς τὴν διοίκησιν τοσοῦτον ἐκτεταμένου κράτους προσέλαβε καὶ συνάρχοντα τὸν γενναῖον στρατηγὸν Μαξιμιανὸν καὶ ἀνέθηκεν εἰς τοῦτον τὴν διοίκησιν τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν, αὐτὸς δὲ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολῆς. Εἶχον δὲ τὰς καθέδρας των ὁ μὲν Μαξιμιανὸς ἐν Μεδιολάνῳ, ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ἐν Νικομηδίᾳ τῆς Βιθυνίας. Μετά τινα ἔτη προσέλαβον οὗτοι καὶ δύο ἄλλους συνάρχοντας ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν *καίσαρος*, τὸν Γαλέριον καὶ τὸν Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν, ἐνῷ ὁ Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ἔφερον τὴν προσωνυμίαν *αὐγούστου*. Οἱ τέσσαρες οὗτοι ἄρχοντες διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰς ἐπαρχίας. Ἐν τούτοις ὁ Διοκλητιανὸς παρέμεινεν ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπέρρεε πᾶσα ἀρχή.

Ὁ Διοκλητιανὸς κατὰ παρακίνησιν τοῦ μοχθηροῦ καὶ κακεντρεχοῦς Γαλερίου διέταξε γενικὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον χιλιάδες Χριστιανῶν ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐν ἔτει 305 ὁ Διοκλητιανὸς ἀσθενήσας παρήτησε τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεσύρθη εἰς Σάλωνα τῆς Δαλματίας, ὅπου διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἀσχολούμενος εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου του, ἠνάγκασε δὲ καὶ τὸν Μαξιμιανὸν νὰ ἀποσυρθῇ τῆς ἀρχῆς.

Οἱ δύο Καίσαρες Γαλέριος καὶ Κωνστάντιος ἀνηγορεύθησαν αὔγουστοι, προσέλαβον δὲ καὶ δύο καίσαρας τὸν Σεβῆρον καὶ τὸν Μαξιμῖνον. Τότε καὶ ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν τοῦ πρώην αὐγούστου Μαξιμιανοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μαξέντιον, ὅστις προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν πατέρα του. Οὕτω παρήχθη ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει πολυαρχία. Ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος μετ' ὀλίγον Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ ἔγινεν αὐγουστος ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος· ἀντὶ δὲ τοῦ Σεβήρου φονευθέντος ὁ Λικίνιος. Ἀλλ' οἱ ἓξ οὗτοι αὐτοκράτορες μετά τινα χρόνον περιωρίσθησαν εἰς τέσσαρας καὶ ἦρχον ἐν μὲν τῇ Δύσει ὁ Μαξέντιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Μαξιμῖνος.

49. Οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν μεγάλοι διωγμοί.

Ὁ Χριστιανισμός, μέχρις οὗ ἐμπεδωθῇ καὶ κατισχύσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ ὄχι μόνον πρὸς τὰς παλαιὰς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν. Καὶ ἦτο μὲν ἡ ῥωμαϊκὴ πολιτεία ἀνεξιθρησκος, ἀλλ' ἡ ἀνεξιθρησκεία αὕτη ἀνεφέρετο εἰς θρησκείας ἀνεγνωρισμένας ἐθνῶν ὑποτασσομένων. Ἄλλως ὅμως εἶχε τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ Χριστιανῶν.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦτο θρησκεία λαοῦ τινος, θρησκεία ἐθνική. Ὁ Χριστιανισμὸς κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη ὡς κοινή τις αἵρεσις τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας, τοιαύτης δὲ αἱρέσεως ὀπαδοὺς ἐθεώρουν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἐν Ῥώμῃ διατριβοντας Χριστιανοὺς καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἡ ῥωμαϊκὴ πολιτεία ἔδεξεν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸ νέον δόγμα. Ἀλλὰ κατὰ μικρόν, ἐ ειδὴ οἱ Χριστιανοὶ ἔζων κατ' ἰδίαν ἀφανῶς καὶ συνήρχοντο εἰς μέρη ἀπόκρυφα διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεόν των, ἔγιναν ὕποπτοι καὶ ἤρχισαν νὰ κυκλοφορῶν ἀσαφεῖς καὶ συγκεχυμέναι διαδόσεις ὅτι δῆθεν εἰς τὰς κρυφίας αὐτῶν συναθροίσεις ἐτελοῦν ὄργια καὶ συνωμότουν κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Ἕνεκα τούτου λοιπὸν ἤρχισεν ἐπίσημος διωγμὸς κατ' αὐτῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἄλλως αὐτοκράτορες δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπουν μὲ καλὸν ὄμμα τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι, ἐνῷ οὗτοι διέθετον ὅπως ἤθελον τὴν ζωὴν τῶν ὑπηκόων των, ὁ Χριστιανισμὸς ἐκήρυττε τὴν ἰσότητα μεταξὺ αὐτοκράτορος καὶ δούλου, τὴν ζωὴν τοῦ ὁποίου μόνος ὁ Θεὸς ἐξουσιάζει· καὶ ἐνῷ ἡ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος ἐτιμᾶτο μὲ θείας τιμὰς καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ θανατον ἐθεοποι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶτο, ὁ Χριστιανισμὸς ἐκήρυττε τὴν λατρείαν μόνον τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ ἀπηγόρευε πᾶσαν ἀνθρωπολατρίαν.

Διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔγινεν δέκα. Ἐκ τούτων σκληρότατος ἦτο ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Τὰ βασανιστήρια ἦσαν ἀπανθρωπότατα· περιετύλισσον τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς εἰς δέρματα ἀγρίων θηρίων καὶ παρέδιδον αὐτοὺς εἰς τοὺς κύνας διὰ νὰ τοὺς κατασπαράξουν, ἢ ἤλειφον τὰ σώματά των μὲ πίσσαν, ἀνήρτων ἔπειτα αὐτοὺς εἰς δοκοὺς καὶ τοὺς ἔκαιον. Τότε ἐμαρτύρησαν οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἐπίσης σκληρότατος ἦτο καὶ ὁ τελευταῖος διωγμός, ὅστις ἔγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Ὁ διωγμὸς οὗτος διήρκεσεν ὀκτὼ ἔτη καὶ ὠνομάσθη *ἐποχὴ τῶν μαρτύρων*, διότι χιλιάδες Χριστιανῶν ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Καθ' ὅλους τοὺς διωγμοὺς οἱ Χριστιανοὶ ἔδειξαν ὑπεράνθρωπον θάρρος, τὸ ὁποῖον ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν Καὶ αὐτοὶ οἱ βασανισταὶ τῶν Χριστιανῶν πολλάκις τόσον πολὺ ἐξεπλήττοντο ἐκ τοῦ θάρρους ἐκείνων ὥστε ἐκήρυττον ἑαυτοὺς Χριστιανοὺς καὶ συναπέθνησκον ὁμοῦ μὲ τοὺς Χριστιανοὺς ὡς μάρτυρες. Εἰς τοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοὺς ἔθεσεν ὁριστικῶς τέρμα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

50. *Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας* (306—337). — *Πόλεμοι αὐτοῦ πρὸς τὸν Μαξέντιον καὶ πρὸς τὸν Δικίνιον. — Ὁ Κωνσταντῖνος, μόνος κύριος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.*

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Χριστιανῆς Ἑλένης, διεδέχθη δ' ἐν τῷ θρόνῳ τὸν πατέρα του καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας, Ἱσπανίας καὶ Βρεττανίας.

Ὁ Μαξέντιος ὀνειρευόμενος τὴν κατάκτησιν τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ὁποίων ἦρχεν ὁ Κωνσταντῖνος, γαμβρός του ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Φαύστᾳ, παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νὰ προκαταλάβῃ ἀνέτοιμον τὸν ἀντίπαλόν του ἐπῆλθεν ἀμέσως κατ' αὐτοῦ. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων, κατελήφθη ὑπὸ ἀνησυχίας διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀγῶνος, πρῶτον διότι ὁ στρατός του ἦτο κατὰ πολὺ μικρότερος τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαξεντίου, καὶ δεύτερον διότι ἐπήρχετο ἐναντίον τῆς Ῥώμης, τὴν ὁποίαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν ὡς ἱερὰν πόλιν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνησυχίας του ταύτης εἶδεν ὁ Κωνσταντῖνος, κατὰ τὴν περιλάλητον παράδοσιν, ἡμέραν τινὰ ἐν τῷ οὐρανῷ φωτεινόν τι σημεῖον ἐν σχήματι σταυροῦ, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐν τούτῳ νίκα». Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεπλάγη. Ἐν τούτοις δὲν ἦτο τελείως πεπεισμένος. Ἀπέμενον εἰς τὸ πνεῦμα του ἀμφιβολίαι τινές. Ἀλλ' ὅταν ἐπῆλθε νύξ, εἶδε καθ' ὕπνον τὸν Χριστόν, ὅστις ἐκράτει εἰς χεῖράς του σταυρὸν καὶ τοῦ εἶπε νὰ μεταχειρίζεται τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ὡς ὅπλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας

Ὁ Κωνσταντῖνος πεισθεὶς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως διέταξε νὰ κατασκευάσοι ν σημαίαν, ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κοντοῦ σταυρὸν μὲ τὸ μονόγραμμα Χ Ρ (=Χριστός). Οὕτω λοιπὸν κατεσκευάσθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ σημαία, ἥτις ὠνομάσθη *λάβαρον* καὶ ἥτις διήγειρε μέγαν ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Κωνσταντίνου εὑρισκομένους Χριστιανούς.

Προηγουμένου τοῦ λαβάρου ὁ Κωνσταντῖνος ὥρμησε μετὰ θάρρους κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Παρὰ τὴν Μουλβίαν γέφυραν κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ῥώμης συνάπτεται μάχη φονική. Ὁ Μαξέντιος νικᾶται καὶ φεύγων πίπτει εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ πνίγεται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ῥώμην.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπῆλθεν εἰς Μεδιόλανον, ὅπου προσῆλθε καὶ ὁ αὔγουστος τῆς Ἀνατολῆς Λικίνιος καὶ ἐτέλεσε τοὺς γάμους του μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντίας. Φρονῶν δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ὅτι ἡ λαμπρὰ κατὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Μαξεντίου νίκη του ὠφείλετο εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ, ἐξέδωκεν ἐν Μεδιολάνῳ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Λικίνιον διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατεπαύετο πᾶς διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀπενέμετο πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους. Τοιουτοτρόπως ἡ νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ὑπέστη τρομεροὺς διωγμούς, νῦν διὰ τῆς ὑπεστηρίξεως τοῦ Κωνσταντίνου ἐξησφαλίσθη καὶ ἐστερεώθη.

Ὁ Λικίνιος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατέβαλε διὰ πολέμου τὸν Μαξιμῖνον καὶ τοιουτοτρόπως ἔμεινε μόνος ἄρχων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐνῷ ἐν τῇ Δύσει ἦρχε μόνος ὁ Κωνσταντῖνος. Ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ὁ Κωνσταντῖνος περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Λικίνιον. Κατατροπώσας δὲ αὐτὸν πρῶτον παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν τὸ 321 καὶ ἔπειτα παρὰ τὴν Χρυσόπολιν, κατέστη μόνος κύριος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἔκτοτε ὁ Κωνσταντῖνος ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ διαφοροτρόπως ἐπροστάτευσε τοὺς Χριστιανούς.

51. *Αἵρεσις τοῦ Αρείου.—Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.—Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου.*

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Ἄρειος, ἱερεὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, θέλων νὰ δώσῃ μᾶλλον μονοθεϊκὸν χαρακτῆρα εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο τέλειος ἐν Τριάδι θεός, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ θεοῦ. Τὸ τελειότατον ὅμως ὅλων τῶν κτισμάτων. Ἡ αἵρεσις αὕτη τοῦ Ἀρείου προσείλκυσε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ προεκάλεσε μακρὰς συζητήσεις καὶ διαμάχας εἰς τὸ κράτος. Ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νὰ φέρῃ τὴν ἑνότητα καὶ τὴν ὁμόνοιαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν συνεκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους εἰς σύνοδον διὰ νὰ ἀποφασίσουν περὶ τοῦ ζητήματος. Ἡ σύνοδος αὕτη, ἥτις ὀνομάζεται «πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος», συνῆλθεν τὸ 325 εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ 318 Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις κατεδίκασεν αὕτη σχεδὸν παμψηφεὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ συνέταξε τὸ *Σύμβολον τῆς Πίστεως* μέχρι τοῦ 8ου ἄρθρου. Ἐθεσπίσθη δὲ διὰ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὅτι ὁ Χριστὸς εἶ ε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέλειος θεός, ὡς ὁ πατήρ, καὶ ὁμοούσιος ἤτοι ἐντελῶς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας.

Μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἀκόμη βαπτισθῆ, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἦτο Χριστιανός. Ἐπειδὴ δ' ἐν Ῥώμῃ ἐπεκράτει ἡ εἰδωλολατρία καὶ ἑπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἡ πόλις αὕτη ὡς καθέδρα τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ ἡγεμόνος, ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν ἕδραν του εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐκείνας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας παρήχθη καὶ τοσοῦτον ηὐδοκίμησε τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα.

Ἀπῆλθε λοιπὸν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὡς τόπον διὰ τὴν νέαν καθέδραν του ἐξέλεξε τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον ἐπὶ τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξέτεινε τὸν περίβολον τοῦ Βυζαντίου, περιέβαλεν αὐτὸ μὲ ἰσχυρὰ τείχη καὶ ἐκαλλώπισε μὲ διάφορα καλλιτεχνικὰ οἰκοδομήματα οἷον μὲ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, ἱπποδρόμιον, ναούς, πλατείας μετὰ στοῶν, ὑδραγωγεῖα, θέατρα, ὁπλοθήκας καὶ μὲ διάφορα ἄλλα ὀχυρωματικὰ ἔργα. Ἡ νέα πρωτεύουσα ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς Νέα Ῥώμη, βραδύτερον δὲ Κωνσταντινούπολις ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κωνσταντίνου. Τούτης τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὴν 11 Μαΐου 330.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ νὰ ἐκλέξῃ τὴν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του, ἡ μήτηρ του, ἡ εὐσεβὴς Ἑλένη, ἐπορεύθη εἰς Παλαιστίνην καὶ μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ἀνεῦρε τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου ὁ Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε λαμπρὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως.

Ἐν ἔτει 337 ὁ Κωνσταντῖνος εὑρισκόμενος ἐν Βιθυνίᾳ ἠσθένησε, προσεσθαλθεὶς δὲ τὸν θάνατόν του ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Νικομηδείας Εὐσεβίου, ἀπέθανε δὲ τὴν 22 Μαΐου 337. Ὁ νεκρός του μετακομισθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Κωνσταντῖνος ὠνομάσθη Μέγας ὡς ἐγκαινίσας νέαν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ· ὑπὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἁγίων. Ὡσαύτως μεταξὺ τῶν ἁγίων κατετάχθη καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἑλένη, ἀμφο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πέρων δὲ τὴν μνήμην ἑορτάζει κατ' ἔτος ἡ Ἐκκλησία τὴν 21 Μαΐου.

52. Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου — Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης (361 – 363).

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος πρὶν ἀποθάνῃ διένειμε τὸ κράτος εἰς τοὺς τρεῖς υἱούς του Κωνσταντῖνον τὸν Β', Κωνστάντιον καὶ Κώνσταντα, καὶ εἰς τοὺς ἀνεψιούς του Δαλμάτιον καὶ Ἀννιβαλιανόν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀμοιβαῖον σπαραγμὸν τούτων ὁ θρόνος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους περιῆλθεν εἰς τὸν Ἰουλιανόν, ἀνεψιὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἀθήναις, ὅπου εἶχε συμμαθητὰς Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἐμελέτησε τὰ ἀρχαῖα ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἀπεθαύμασε τὸ ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν μεγαλεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχον παρουσιασθῆ τὰ συγγράμματα ταῦτα. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἐπεχείρησε ν' ἀνορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θρησκείαν, δι' ὃ καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὠνομάσθη *Ἀποστάτης* καὶ *Παραβάτης*.

Διὰ τῆς ἀνορθώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ θρησκεύματος ἐνόμιζεν ὁ Ἰουλιανὸς ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ ὁ παλαιὸς λαμπρὸς ἑλληνικὸς αἰὼν μὲ ὅλα τὰ μεγαλουργὰ κατωρθώματά του. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἀπέβησαν μάταιαι. Ἡ ἀρχαία θρησκεία εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐκπνεύσει. Τοὐναντίον δὲ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἦτο θεμελιωμένη ἐπὶ βάσεως ἀσαλεύτου. Μετὰ διετῆ βασιλείαν ὁ Ἰουλιανὸς ἀπέθανε πολεμῶν πρὸς τοὺς Πέρσας.

53. Οὐαλεντιανὸς Α' (364 – 376). — Οὐάλης (364 – 378) Μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν. — Οὖν οι. — Γότθοι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε πλέον κληρονόμος τῆς ἀρχῆς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κωνσταντίνου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ Ιοβιανός, ἀνώτερος ἀξιωματικός, ὅστις καιήργησε τὰ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας διατάγματα τοῦ Ιουλιανοῦ καὶ ἀνεκήρυξεν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τὸν Χριστιανι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σμόν. Ἀποθανόντος μετά τινας μῆνας τοῦ Ἰοβιανοῦ, ἐγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Οὐαλεντιανὸς Α΄. Οὗτος προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν ἀδελφόν του Οὐάλεντα καὶ ἀνέθηκεν εἰς τοῦτον τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀνατολῆς, αὐτὸς δὲ διετήρησε τὴν κυβέρνησιν τῆς Δύσεως ἔχων τὴν καθέδραν του ἐν Μεδιολάνῳ.

Ὅταν ἐβασίλευεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Οὐάλης, ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ καλουμένη *μεγάλη μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν*, ἥτις ἔγινεν ἀφορμὴ μεγάλων μεταβολῶν καὶ εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ εἰς τὸν βαρβαρικὸν κόσμον τῆς Δύσεως.

Οἱ Οὔννοι ἦσαν ἔθνος βάρβαρον, δυσειδὲς καὶ νομαδικόν, ἀνῆκον εἰς τὴν μογγολικὴν φυλήν. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τῶν ἀχανῶν πεδιάδων τῆς βορείου Ἀσίας, ὅπου ἔκπαλαι ἐπλανῶντο. καὶ διαπεράσαννες τὸν Βόλγαν ποταμὸν τὸ 374 εἰσέπεσαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐνσπείροντες πανταχοῦ τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον. Πρώτους καθυπέταξαν τοὺς Ἀλανούς, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν τὰς μεταξὺ Βόλγα καὶ Τανάϊδος χώρας. Ἔπειτα προσέβαλον τὸ μέγα κράτος τῶν Γότθων, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ἀπὸ τοῦ Τανάϊδος μέχρι τοῦ Δουνάβεως.

Οἱ Γότθοι, γερμανικῆς καταγωγῆς, διῃροῦντο εἰς δύο κλάδους, τοὺς Ὀστρογότθους καὶ τοὺς Βησιγότθους. Πρῶτοι προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Οὔννων οἱ Ὀστρογότθοι καὶ καταδιωκόμενοι ἐτράτησαν πρὸς τὰς σημερινὰς οὐγγρικὰς καὶ αὐστριακὰς χώρας. Ἔπειτα προσεβλήθησαν οἱ Βησιγότθοι. Μὴ δυνάμενοι οἱ Βησιγότθοι ν' ἀνθέξουν εἰς τὸν χείμαρρον ἐκεῖνον, ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Οὐάλεντος τὴν ἄδειαν νὰ διαβοῦν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους του ὡς ὑπήκοοι αὐτοῦ. Μετά τινας δισταγμοὺς ὁ Οὐάλης ἐπέτρεψε τοῦτο εἰς τοὺς Βησιγότθους καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς κατοικίας ἐν τῇ κάτω Μοισίᾳ (τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ). Ἀλλ' ἡ πλεονεξία τῶν Ῥωμαίων ἐπάρχων ἐξώθησε μετ' ὀλίγον τοὺς Βησιγότθους εἰς ἐπατάστασιν. Ἐξεχύθησαν οὗτοι εἰς τὴν Θράκην, ἐλεηλάτουν δὲ τὰς πόλεις αὐτῆς καὶ ᾐχμαλώτιζον τοὺς κατοίκους. Ὁ Οὐάλης ἐστράτευσε κατὰ τῶν Βησιγότθων, ἀλλὰ παρὰ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀδριανούπολιν ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ πλείστου τῆς στρατιᾶς του (378).

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῇ Δύσει ὁ Οὐαλεντιανὸς Α', διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱός του Γρατιανός, ὅστις προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν ἀδελφόν του Οὐαλεντιανὸν Β'. Ὁ Γρατιανὸς μὴ δυνάμενος νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, τοῦ ὑπὸ τῶν Γότθων διαρπαζομένου, ἀνέδειξεν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς ἕνα ἐκ τῶν ἀρίστων στρατηγῶν του, τὸν ἐξ Ἱσπανίας Θεοδόσιον.

54. *Θεοδόσιος Α'. (379—395).*

Ὁ Θεοδόσιος Α', ὁ ἐπικαλούμενος Μέγας, ἦτο ἀνὴρ συνετὸς καὶ ἀνδρεῖος. Ἀφοῦ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀνατολῆς, ἐπέστησε κατὰ πρῶτον ὅλην τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῶν Βησιγότθων, οἵτινες εἶχον προβῆ μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τετραετεῖς ἀγῶνας κατώρθωσεν ἐν μέρει μὲν διὰ τῶν ὅπλων, ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς πολιτικῆς νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Βησιγότθους, ἐπέτρεψε δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν ἐκ νέου εἰς τὸ κράτος του ὡς ὑπήκοοι.

Ὁ Θεοδόσιος ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας. Κατεβίβασεν ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως τὸν Ἀρειανὸν Δημόφιλον καὶ ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν τὸν Ὀρθόδοξον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἄνδρα διαπρέποντα ἐπὶ εὐγλωττίᾳ καὶ πολυμαθείᾳ. Ἔπειτα δὲ συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 381 τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου, ἀπορρίπτοντος τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως διὰ τῆς προσθήκης καὶ ἑτέρων τεσσάρων ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκυρώθη τὸ δόγμα περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ Θεοδόσιος συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐνῷ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἠνείχετο τὸν ἐθνισμόν, ὁ Θεοδόσιος κατεπίεσεν αὐτὸν πολύ. Διὰ διατάγματος ἐκδοθέντος τὸ 392 διέλυσε τοὺς συλλόγους τῶν ἐθνικῶν ἱερέων, ἔκλεισε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μαντεῖα, καὶ κατήργησε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν εἰδωλολατρίαν. Κατήργησε προσέτι τοὺς Ὀλυμπια-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοὺς ἀγῶνας. Οὕτω δὲ ἔγινεν ὁ μέγας θεμελιωτὴς καὶ ἱδρυτὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Ἀνατολὴ διὰ τοῦ Θεοδοσίου ἀνέκτησε τὴν εἰρήνην, ἡ Δύσις ἐσαλεύετο ὑπὸ δεινῆς ἀναρχίας. Οἱ ἐν Βρεττανίᾳ λεγεῶνες ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Μάξιμον, ὁ δὲ Γρατιανὸς ἐπερχόμενος κατ' αὐτῶν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἰδίων του στρατιωτῶν. Ὁ Μάξιμος ἠθέλησε νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τὸν Οὐαλεντιανὸν Β'. Ἀλλὰ τότε ὁ Θεοδόσιος στρατεύσας εἰς τὴν Δύσιν ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσε τὸν Μάξιμον, γενναιοφρόνως δὲ φερόμενος παρέδωκε τὴν ἀρχὴν τῆς Δύσεως εἰς τὸν Οὐαλεντιανὸν Β'. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ στρατηγὸς Ἀρβογάστης ἐδολοφόνησε τὸν Οὐαλεντιανὸν Β καὶ ἀνέδειξεν αὐτοκράτορα τὸν γραμματέα του Εὐγένιον. Ὁ Θεοδόσιος ἐλθὼν ἐκ δευτέρου εἰς τὴν Δύσιν κατέβαλε καὶ τὸν Εὐγένιον καὶ τὸν Ἀρβογάστην καὶ τοιουτοτρόπως ἥνωσεν ὅλον τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του (394). Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἠσθένησεν ἐν Μεδιολάνῳ καὶ ἀπέθανε τὸ 395. Πρὸ τοῦ θανάτου του διεμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱούς του· καὶ τὸ μὲν ἀνατολικὸν ἔδωκεν εἰς τὸν πρεσβύτερον Ἀρκάδιον, τὸ δὲ δυτικὸν εἰς τὸν νεώτερον.

Ἐκ τῶν δύο τούτων κρατῶν τὸ δυτικὸν διετηρήθη ἐπὶ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα. Διάφορα βάρβαρα ἔθνη εἰσβαλόντα πανταχόθεν ἐλεηλάτουν καὶ κατέστρεφον αὐτό. Τέλος τὸ 476 μ.Χ. κατελύθη τὸ δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἱδρύθησαν διάφορα βαρβαρικὰ βασίλεια. Τὸ δὲ ἀνατολικὸν διετηρήθη ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

55. Ἵδρυσις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἡ σύστασις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἤτοι ἀπὸ τῆς μεταθέσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς ἕδρας εἰς τὸ Βυζάντιον (330). Ἀλλ' ἡ ὕπαρξις

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτοῦ ὡς ἰδίου καὶ αὐτοτελοῦς κράτους χρονολογεῖται ἀφ' ὅτου ὁριστικῶς ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἤτοι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδοσίου Α' (395) Τὸ Βυζαντιακὸν κράτος κατὰ τύπον ἤτοι ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἦτο κράτος ῥωμαϊκόν, διότι καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ στρατιωτικὸς αὐτοῦ ὀργανισμὸς ἦτο ῥωμαϊκὸς καὶ ἐπίσημος γλῶσσα αὐτοῦ ἦτο ἡ λατινική.

Κατ' οὐσίαν ὅμως τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἦτο ἑλληνικόν, διότι πᾶσαι αἱ χῶραι αἱ συνιστῶσαι αὐτὸ ἦσαν ἑλληνικαὶ ἢ ἐξηλληνισμέναι καὶ ἡ λαλουμένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ γλῶσσα ἦτο ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδεύσεως ἦτο ἐπίσης ἡ ἑλληνική. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο ῥωμαϊκὸν κράτος ἔγινε καὶ κατὰ τύπον ἤτοι ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν καθαρῶς ἑλληνικόν, τοῦτο δὲ συνέβη κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα μετὰ Χριστον.

56. Ἀρκάδιος (395—408).

Πρῶτος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἦτο ὁ Ἀρκάδιος, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου. Ἡ βασιλεία τοῦ Αρκαδίου ὑπῆρξεν ἀθλία καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐπὶ τούτου οἱ Βησιγότθοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνακηρύξαντες ἀρχηγὸν τὸν γενναῖον Ἀλάριχον ἐνεπλήσησαν τὴν Θρᾴκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι περιφήμου ναοῦ τῆς Δήμητρος. Προχωρήσαντες δὲ μέχρι Ὀλυμπίας κατέστρεψαν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν αὐτῇ ἱερῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Ἐνῷ δὲ ἡ ἐλεεινὴ αὐλὴ τοῦ Ἀρκαδίου οὐδὲν μέτρον ἔλαβε πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἐπιδρομέων, ὁ γενναῖος Στελίχων, ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Ὁνωρίου, μαθὼν τὰς ἐν Ἑλλάδι τρομερὰς καταστροφάς, ἦλθεν αὐτόκλητος μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος τοὺς Βησιγότθους.

Ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδίου ἤκμασε καὶ ὁ μέγιστος τῆς Ἐκκλησίας ῥήτωρ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, στηλιτεύσας ἀπὸ τοῦ ἄμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βωνος μὲ ἀτρόμητον θάρρος τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν διαφθορὰν τῆς αὐλῆς, διήγειρε ἐναντίον του τὸ σφοδρὸν μῖσος τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας. Διὰ τοῦτο ἐξεθρονίσθη δὶς καὶ ἐξωρίσθη, ἀπέθανε δ' ἐν τῇ ἐξορίᾳ τὸ 408.

57. *Θεοδόσιος Β' ὁ Μικρὸς (408—450).*
Πουλχερία καὶ Μαρκιανός.

Τὸν Ἀρκάδιον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱός του Θεοδόσιος ὁ Β', ὁ ἐπικαλούμενος Μικρὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πάππον του Θεοδόσιον τὸν Μέγαν. Τοῦτον ἀνήλικον ὄντα ἐπετρόπευεν ἡ ἀδελφή του Πουλχερία. Ὁ Θεοδόσιος ἡλικιωθεὶς ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀθηναΐδα, θυγατέρα τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, ἥτις βαπτισθεῖσα ὠνομάσθη Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία ἦτο κάτοχος μεγάλης παιδείας, πολλὰ δὲ ὠφελήθη παρ' αὐτῆς ἡ Ἑλλάς· Τῇ ἐνεργείᾳ τῆς Εὐδοκίας εἰσήχθησαν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἑλληνικοὶ τρόποι καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἥτις ἔκτοτε ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐπίσημόν τινα θέσιν. Ἱδρύθη δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πανεπιστήμιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδιδάσκοντο ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ φιλολογία, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ νομική. Μετὰ τὸν Θεοδόσιον ἀποθανόντα ἄτεκνον ἐβασίλευσεν ἐν ἰδίῳ ὀνόματι ἡ ἀδελφή του Πουλχερία, ἥτις ἔλαβε σύζυγον καὶ κατέστησε συνάρχοντα τὸν συγκλητικὸν Μαρκιανόν. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μαρκινιανοῦ εἰς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἀπενεμήθη ἡ προσωνυμία πατριάρχου.

58. *Ἰουστινιανὸς (527—565).*

Μετὰ τὸν Μαρκιανὸν ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διάφοροι αὐτοκράτορες οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξιοι. Μετὰ τούτους ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἰουστινιανός, εἷς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατήγετο ἐξ εὐτελοῦς γένους, διεδέχθη δὲ εἰς τὸν θρόνον τὸν θεῖόν του Ἰουστῖνον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐπιμελῶς. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλάμπρυνε τὸ κράτος του δι' ἐξόχων πολεμικῶν καὶ εἰρηνικῶν ἔργων· εἶχε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲ συνεργάτας εἰς τοῦτο ἄνδρας ἐπιφανεῖς, τοὺς δύο μεγάλους στρατηγοὺς Βελισάριον καὶ Ναρσῆν καὶ τὸν διαπρεπέστατον νομομαθῆ Τριβωνιανόν. Μέγα ὄνομα ἀπέκτησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα. Ἡ Θεοδώρα κατήγετο ἐξ εὐτελεστάτων γονέων. Ἦτο ὀρχηστρίς, ἠθικῶς δὲ καὶ κοινωνικῶς ὄχι ἀνεπίληπτος. Διεκρίνετο ὅμως ἐπὶ εὐφυΐᾳ, ἐπὶ δυνάμει πνεύματος καὶ θελήσεως, καὶ ἐπὶ ἐξόχῳ καλλονῇ. Γενομένη σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀνυψωθεῖσα εἰς τὸν περίλαμπρον θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐξηυγενίσθη ἠθικῶς καὶ ὑπῆρξε σύμβουλος καὶ συνεργάτις πιστὴ τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς τὰς κρισίμους μάλιστα περιστάσεις. Ἡ ἐπιρροὴ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς Θεοδώρας ἐπὶ τὸν Ἰουστινιανὸν ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἄνευ τῆς Θεοδώρας. Ἡ μεγάλη ἀξία τῆς Θεοδώρας κατεδείχθη ἀμέσως κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.

Στάσις τοῦ Νίκα.—Εἰς τὸν Ἱππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διηγωνίζοντο πάντοτε δύο ἀντίζηλοι φατρίαι, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι, ἤτοι κυανοῖ, ὀνομασθέντες δὲ οὕτω ἐκ τοῦ χρώματος τῆς στολῆς τῶν ἁμαρτηλατῶν. Ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῶν δύο τούτων φατριῶν ἐξερράγη τὸ 532 σφοδρὰ στάσις, ἥτις ἐστράφη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ στασιασταί, μετὰ τῶν ὁποίων ἡνώθη καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, διασκορπισθέντες εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἐπυρπόλησαν διάφορα αὐτῆς μέρη καὶ ἰδίως δημόσια κτίρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἐπλήρωσαν τὴν πόλιν σφαγῶν. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγιστος. Ὁ Ἰουστινιανὸς φοβηθεὶς ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πρωτευούσης. Ἀλλ' ἡ τολμηρὰ Θεοδώρα ἀντετάχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς φυγῆς καὶ μετὰ βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ὡμίλησε πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν, εἰποῦσα ἐν τέλει «Ὁ κυβερνήσας τὸν κόσμον δύναται τὰ δεχθῇ τὸν θάνατον ἀλλ' ὄχι τὴν φυγήν. Καλὸν ἐντάφιον εἶνε ἡ βασιλεία». Οἱ λόγοι τῆς Θεοδώρας ἐνεποίησαν μεγάλην ἐντύπωσιν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδωκε τότε ἐντολὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Βελισάριον νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν διὰ παντὸς μέσου. Καὶ ἀληθῶς ὁ Βελισάριος, ἀφοῦ κατώρθωσε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρῶτον νὰ διαιρέσῃ τοὺς στασιαστάς, ἐπιπεσὼν ἔπειτα κατ' αὐτῶν ἐπέφερε τελείαν καταστροφήν, φονεύσας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ 30,000 καὶ ἀπαλλαξας οὕτω τὴν πρωτεύουσαν ἐκ τοῦ μεγίστου κινδύνου. Ἡ σάσις αὕτη ὠνομάσθη «Στάσις τοῦ Νίκου» ἐκ τοῦ συνθήματος τῶν ἐπαναστατῶν «Νίκα».

Πόλεμοι. — Ὁ Βελισάριος διεξήγαγε τοὺς ἑξῆς πολέμους, διὰ τῶν ὁποίων ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους τοῦ Ἰουστινιανοῦ· α') κατὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ Βανδήλων, τῶν ὁποίων τὸ κράτος κατέλυσε καὶ ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν βασιλέα αὐτῶν Γελίμερον αἰχμάλωτον β') κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ὀστρογότθων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε καὶ κατέκτησε πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, ἔφερε δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς βασιλικοὺς θησαυροὺς καὶ τὸν βασιλέα τῶν Ὀστρογότθων Οὐΐτιγιν αἰχμάλωτον· γ') κατὰ τῶν Περσῶν, κατὰ τῶν ὁποίων ἐστράτευσε δὶς καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα αὐτῶν Χοσρόην Α' νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Βελισάριος ἐπολέμει κατὰ τῶν Περσῶν, ἐπανεστάτησαν ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Ὀστρογότθοι. Κατὰ τούτων ἐστάλη ὁ ἕτερος ἐπιφανὴς στρατηγὸς Ναρσῆς, ὅστις νικήσας τοὺς Ὀστρογότθους ὑπέταξε καὶ προσήρτησε τὴν Ἰταλίαν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος.

Νομοθεσία. — Ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ λαμπρότερον εἶνε ἡ γενομένη ἐπ' αὐτοῦ συστηματικὴ συλλογὴ καὶ κατάταξις τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπετελέσθη τὸ «Ἰουστινιάνειον δίκαιον». Τὴν μεγάλην ταύτην ἐργασίαν συνετέλεσε πολυμελὴς ἐπιτροπεία ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἐξόχου νομομαθοῦς Τριβωνιανοῦ. Ἡ νομοθεσία αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὠνομάσθη «Σύμμικτον τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου», παρέλαβον δὲ αὐτὴν τίνες σχεδὸν τὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ κατέστησαν βάσιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου μέχρι σήμερον.

Κτίσματα. — Ὁ Ἰουστινιανὸς πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους του ἔκτισε πολυπληθῆ φρούρια κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκόσμησε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ διάφορα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Τὸ κάλλιστον δὲ ἐξ ὅλων τῶν κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶνε ὁ περιφημότατος ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φίας, ὅστις συνήθως λέγεται ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τῶν μεγαλοφυῶν ἀρχιτεκτόνων Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ κατὰ τὴν «Στάσιν τοῦ Νίκα» πυρποληθεὶς ὁμώνυμος ναός. Διὰ τὸν ναὸν τοῦτον ἐπὶ ἓξ ἔτη εἰργάζοννο χιλιάδες ἐργάται καὶ ἐδαπανήθησαν διὰ τὸ κτίριον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν πάμπολλα ἑκατομμύρια δραχμῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, ἡ θόλος καὶ τὰ ἡμιθόλια καὶ οἱ τοῖχοι κατὰ μῆκος ἐκοσμοῦντο μὲ μεγάλας πολυχρώμους ψηφιδωτὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶνε ἐπικεχρισμέναι δι' ἀσβέστου. Ἡ Ἁγία Σοφία δὲν εἶχε μόνον μοναδικὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν οὔτε ὅπλῶς θρησκευτικὴν σπουδαιότητα, ἀλλ' εἶχε καὶ ἱστορικὴν σπουδαιότητα εἰς τὸν ὅλον βίον τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς αὐτὴν οἱ αὐτοκράτορες προσηύχοντο εἰς τὸν Θεὸν ἐν κατανύξει, ὅταν ἔμελλον νὰ ἐπιχειρήσουν ἐκστρατείας. Εἰς αὐτὴν οἱ αὐτοκράτορες, ὅταν ἐπανήρχοντο νικηταί, μετέβαινον ἐν θριάμβῳ διὰ νὰ ψάλουν τὸν νικητήριον ὕμνον πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἁγία Σοφία, καὶ ἀφοῦ περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ μετεβλήθη εἰς μωαμεθανικὸν τζαμίον, δὲν ἔπαυσε ν' ἀποτελῇ τὸ ἰδεῶδες σύμβολον τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ εἶνε συνδεδεμένη μὲ τὰς ἐλπίδας καὶ μὲ τὰ ὄνειρα αὐτῶν περὶ τῆς πλήρους ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Ὁ Ἰουστινιανὸς προήγαγε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ μέταξα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦτο γνωστὴ ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατώρθωσε διὰ δύο μοναχῶν νὰ φέρῃ ἐκ Κίνας ἐντὸς ῥάβδων ἐκ καλάμου σπόρον μεταξοσκώληκος καὶ ἐφρόντισε πολὺ περὶ τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ. Ἡ μέταξα ἐκαλλιεργεῖτο ἔκτοτε πρὸ πάντων ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Ἐκ ταύτης δὲ κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἡ κατασκευὴ τῆς μετάξης μετεδόθη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

59. *Μαυρίκιος (582—602).—Φωκᾶς (602—610).*

Τὸν Ἰουστινιανὸν διεδέχθη ὁ Ἰουστῖνος Β' καὶ τοῦτον ὁ Τιβέριος. Μετὰ τον Τιβέριον ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Μαυρίκιος εἷς ἐκ τῶν ἐγκρίτων βασιλέων τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μαυρίκιος ὠνομάσθη «ὁ πρῶτος Ἕλλην αὐτοκράτωρ», εἴτε διότι πρῶτος αὐτὸς κατήγετο ἐξ ἑλληνικῆς χώρας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἴτε διότι ἐπ' αὐτοῦ τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ἤρχισε πλέον ὁριστικῶς νὰ ἐξελληνίζηται. Πάντες οἱ αὐτοκρατορικοὶ νόμοι καὶ πάντα τὰ διατάγματα καὶ πάντα τὰ δημόσια ἔγγραφα ἐδημοσιεύοντο ἑλληνιστὶ καὶ ἐν γένει ὁ ῥωμαϊκὸς βίος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν ἑλληνικόν.

Ὁ Μαυρίκιος ἀφιερώθη εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον πανταχόθεν παρηνωχλεῖτο ὑπὸ διαφόρων ἐχθρῶν, ἀποκατέστησε δὲ εἰς τὸν περσικὸν θρόνον τὸν ἐκδιωχθέντα Χοσρόην Β'. Ἀλλ' ὁ λαμπρὸς οὗτος αὐτοκράτωρ ἐξεθρονίσθη διὰ στρατιωτιωτικῆς στάσεως, ἀνέβη δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ ἑκατόνταρχος Φωκᾶς, εἷς ἐκ τῶν χειρίστων αὐτοκρατόρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ἔπαθε τὰ πάνδεινα. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄθλιος καὶ ὠμὸς οὗτος Φωκᾶς ἐξεθρονίσθη καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ ἐκμανέντος λαοῦ, ἀνεκηρύχθη δὲ αὐτοκράτωρ ὁ Ἡράκλειος.

60. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ Ζ' αἰῶνος.

Ἡ βασιλεία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Διὰ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐσχηματίσθη νέα ἑστία ἑλληνικῆς μορφώσεως. Ἱδρύθησαν ἐν αὐτῇ βιβλιοθῆκαι καὶ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια. Ἀναντιρρήτως πόλις, ἡ ὁποία διέθετε πλουσίους πόρους, καὶ μάλιστα πρωτεύουσα μεγάλου κράτους, συνετέλει πολὺ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Καὶ ἦτο μὲν ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους ἡ λατινική, ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 93), γλῶσσα τοῦ λαοῦ, γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἦτο ἡ ἑλληνική. Ἂν καὶ ἦσαν Ῥωμαῖοι οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες, ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνωτάτων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν λειτουργῶν τοῦ κράτους ὡμίλουν ἑλληνιστὶ καὶ ἐθεράπευον ἐπιμελῶς καὶ ἐπιδεικτικῶς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πόλιν αἱ Ἀθῆναι διεφύλαξαν τὴν ὀνομαστὴν ἐπαγωγόν κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα ἔγινεν ἡ μητρό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολις τῆς ἀναβλαστησάσης καὶ πάλιν σοφιστικῆς. Μετὰ τ
Ἀθήνας ἤρχετο ἡ Ἀλεξάνδρεια. Εἰς αὐτὴν ἐρριζοβόλησεν
νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἐκαλλιεργήθη τὸ ἔπος, ἡ μυθιστορία,
τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ ἀστρονομία.

Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν πόλεων ἐπρωτοστάτει εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἡ Ἀντιόχεια, ἕδρα ἐπιφανοῦς ῥητορικῆς σχολῆς. Ἐπίσης ἐξεῖχον ὡς ἕδραι ἑλληνικῆς παιδεύσεως ἡ Βηρυτός, ἡ Νικομήδεια, ἡ Καισάρεια, ἡ Ἄγκυρα καὶ ἡ Γάζα.

Διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκηρύχθη καὶ διεδόθη εἰς τὸν κόσμον ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Χριστιανῶν, ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος καὶ ἄλλοι, ἐχρημάτισαν μαθηταὶ ἐθνικῶν σοφιστῶν καὶ ἐνέκυψαν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρήχθησαν ἀξιόλογα ἐπικὰ ἔργα. Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ηὐδοκίμησεν εἰς τὴν ποίησιν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ἡ ἱστορία κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον χρόνους παρημελήθη, ἀνῆλθε δὲ καὶ πάλιν εἰς περιωπὴν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τοῦ Προκοπίου. Τὰ ἱστορικὰ ἔργα τοῦ Προκοπίου περὶ τῶν πολέμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τοῦς Πέρσας, πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Βανδήλους καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Ὀστρογότθους εἶνε τὰ ἄριστα ἐξ ὅσων κατέλιπεν ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ περίοδος.

Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἔλαβε καὶ πάλιν μεγάλην ἐπίδοσιν ἡ σοφιστικὴ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ διδάσκαλοι τῆς σοφιστικῆς ἀνεγίνωσκον τοὺς κεκαλλιεπημένους λόγους των ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου ἢ κατὰ τὰς ἑορτὰς ἀνελάμβανον νὰ ἐγκωμιάσουν τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ μὲ λόγους παθητικοὺς καὶ μεστοὺς κολακείας. Διάσημοι σοφισταὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξαν ὁ Λιβάνιος, ὁ Θεμίστιος καὶ ὁ Ἵμερος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παρήχθη νέον γραμματολογικὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶδος, τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄγνωστον κατὰ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα.

Ὡσαύτως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεπτύχθη καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ῥητορεία. Οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀναδειχθοῦν ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς κορυφαίους τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν τέχνην τοῦ λέγειν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παιδευθέντες εἰς τὰς ἐθνικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐγνώρισαν ὅλας τὰς ἀρετὰς τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Καὶ ὅπως οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν σοφιστῶν μετεχειρίζοντο τὴν ῥητορικὴν εἰς τὰς ἐπιδείξεις των, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ χριστιανοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐμόρφωσαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκκλησιαστικὴν ῥητορείαν καὶ ἀνήγαγον αὐτὴν εἰς ἀνυπέρβλητον τελειότητα. Ἐπιφανέστατοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ῥητόρων ὑπῆρξαν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νύσσης, ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου, οἱ ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος καὶ ὁ μέγιστος πάντων Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

61. *Ἡράκλειος (610—641).*

Ὁ Ἡράκλειος ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοφυεστάτων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος, τὸ κράτος εὑρίσκετο εἰς τελείαν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν παραλυσίαν. Ἐν Εὐρώπῃ ἔκμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χώρας οἱ Ἄβαροι, οἵτινες ἦσαν ὁμόφυλοι τῶν Οὔννων, ἦλθον δὲ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ εἶχον ἱδρύσει κράτος βαρβαρικὸν εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας, ὑποτάξαντες τοὺς ἐν αὐταῖς κατοικοῦντας σλαυϊκούς λαούς. Ἐν Ἀσίᾳ δὲ οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Χοσρόην Β' εἶχον ἤδη κυριεύσει τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Συρίαν. Ἐκ Συρίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐλεηλάτησαν αὐτὴν φρικωδῶς, ἐκυρίευσαν δὲ καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔσφαξαν τοὺς πλείστους ἐκ τῶν Χριστιανῶν κατοίκων, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπήγαγον εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀπήγαγον δὲ καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἔπειτα δ' ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐνῷ ἑτέρα περσικὴ στρατιὰ εἰσβα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λοῦσα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐκυρίευσεν αὐτὴν καὶ φθάσασα μέχρι τῆς Χαλκηδόνος, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐστρατοπέδευσεν ἐν αὐτῇ.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ὁ Ἡράκλειος ἐζήτησε νὰ εἰρηνεύσῃ μὲ τοὺς Πέρσας· ἀλλ' ὁ ὑπερόπτης μονάρχης τῶν Περσῶν ἀπέρριψε μεθ' ὕβρεων τὰς προτάσεις τοῦ Ἡρακλείου, αὐτός, ὅστις πρὸ μικροῦ διὰ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος Μαυρικίου ἀποκατεστάθη εἰς τὸν θρόνον τῶν πατέρων του. Τότε ὁ Ἡράκλειος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Χοσρόου. Μὲ τοὺς πενιχροτάτους πόρους τοῦ δημοσίου ταμείου, μὲ τὰ χρήματα τῶν ναῶν καὶ μάλιστα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθη, καὶ μὲ τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη αὐτῶν, τὰ ὁποῖα συναινέσει τοῦ κλήρου ἔλαβε καὶ μετεποίησεν εἰς νομίσματα, παρεσκεύασε στρατὸν καὶ στόλον. Θέλων δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτά του πρὶν ἐπέλθῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὸν Χαγᾶνον ἤτοι ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων. Προσέτι δέ, ἵνα διαιρέσῃ τοὺς Σλαύους ἀπὸ τῶν Ἀβάρων, ἐπέτρεψεν εἰς πολλὰς σλαυϊκὰς φυλάς, οἷον Κροάτας καὶ Σέρβους, νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν ἄνω Μοισίαν (τὴν σημερινὴν Σερβίαν). Ὁ πόλεμος οὗτος

Ὁ Ἡράκλειος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προσέλαβε θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, διότι ὁ Χοσρόης εἶχεν ὁρκισθῇ νὰ μὴ εἰρηνεύσῃ μὲ τὸν Ἡράκλειον, πρὶν ἀναγκάσῃ αὐτὸν καὶ τὸν λαόν του ν' ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἥλιον.

Ὅταν ἐπήρχετο κατὰ τῶν πολεμίων ὁ Ἡράκλειος, μετέβη πρῶτον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ πεσὼν πρηνὴς πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ προσηυχήθη, ἔπειτα δὲ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συγκινήσεως λαβὼν τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἐπορεύθη εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπεβιβάσθη μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ πλοῖα. Ἀλλὰ δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἀπέναντι, ἐν Χαλκηδόνι, ἐστρατοπεδευμένων Περσῶν. Τὸ τοιοῦτον ἀπῄτει στρατὸν μέγαν καὶ ἰσχυρόν. Ἀλλ' ἔπλευσεν εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Κιλικίας. Ἤρχισε δὲ ἀμέσως τὰς ἐπιθέσεις του κατὰ τῶν περσικῶν φρουρῶν καὶ διὰ μικρῶν μαχῶν διῆλθε σχεδὸν ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀρμενίας. Οἱ ἐν Χαλκηδόνι Πέρσαι βλέποντες ὅτι ἠπειλοῦντο τὰ νῶτά των ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Ἡρακλείου.

Ὁ Ἡράκλειος παρέσυρε τοὺς πολεμίους εἰς ἐπίκαιρον θέσιν, ὄχι μακρὰν τῶν ἀρμενικῶν συνόρων, ἐκεῖ δὲ συνάψας μάχην νικᾷ αὐτοὺς ὁλοσχερῶς. Ἀποτέλεσμα τῆς ἥττης ταύτης τῶν Περσῶν ἦτο ἡ ὑπ' αὐτῶν παντελὴς ἐκκένωσις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ νικηφόρος στρατιὰ ἔμεινεν εἰς τὸν Πόντον. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐπανῆλθε διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐρρύθμισε τὰς ἐκ νέου διαταραχθείσας σχέσεις πρὸς τὸν Χαγᾶνον τῶν Ἀβάρων. Μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Πλεύσας εἰς Τραπεζοῦντα συνεκέντρωσεν ἐκεῖ τὴν στρατιάν του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, τὴν ὁποίαν προσείλκυσε πρὸς τὸ μέρος του, καὶ ἔπειτα εἰσβάλλει εἰς τὴν Περσίαν· οὕτω δὲ ἀναγκάζει τὸν Χοσρόην νὰ φύγῃ ἐσπευσμένως εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ κράτους του. Ὁ Χοσρόης τότε θέλων νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν ἐν Εὐρώπῃ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τῶν Ἀβάρων.

Ὁ ἄπιστος Χαγᾶνος διαρρήξας τὴν πρὸς τὸν Ἡράκλειον εἰρήνην ἐπῆλθε μετὰ 80 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐναντίον τῆς Κων-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σταντινουπόλεως καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτήν (626), ἐνῷ ὁ Ἡράκλειος εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Χαγᾶνος εἰδοποίησεν ἀγερώχως τοὺς πολιορκουμένους ν' ἀπέλθουν πάντες ἐκ τῆς Κωνσταντινουπολεως, ἀφοῦ λάβῃ ἕκαστος μίαν ἐνδυμασίαν καὶ μιᾶς ἡμέρας τροφήν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, εἶπε, τότε μόνον θὰ σωθοῦν, ὅταν γίνουν πτηνὰ καὶ πετάξουν ἢ ἰχθύες καὶ πλεύσουν. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι, ἀφοῦ προσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπίσουν μέχρις ἐσχάτων τὴν πόλιν. Μάτην ὁ Χαγᾶνος ἐπιχειρεῖ διαφόρους ἐφόδους κατὰ τῆς πόλεως. Πᾶσαι ἀποτυγχάνουν. Ὁ Χαγᾶνος γίνεται ἔξω φρενῶν ἐκ τῆς ἀποτυχίας καὶ μετὰ πολλὰς ἀπειλὰς λύει τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπέρχεται.

Οἱ Βυζαντῖνοι ἀπέδωκαν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὴν μητέρα τοῦ Σωτῆρος. Διὰ τοῦτο τὴν ἰδίαν νύκτα, καθ' ἣν ἡ πόλις ἠλευθερώθη ἀπὸ τῆς ἀβαρικῆς πολιορκίας, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόκεως συνῆλθεν εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις (συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ναὸν τῆς Πολιούχου Παναγίας καὶ ἐν ἱερᾷ παννυχίδι ὄρθιος ἔψαλε τὸν καλούμενον *Ακάθιστον ὕμνον*. Διὰ τοῦ ὕμνου τούτου ἐξέφραζε τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν Θεοτόκον. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος, ὅστις καὶ *Χαιρετισμοὶ* λέγεται, ψάλλεται μέχρι σήμερον ὁλόκληρος εἰς τοὺς ναοὺς τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Ὡσαύτως καὶ οἱ Πέρσαι ἐνικήθησαν κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου. Οἱ Πέρσαι κατσπεπονημένοι ἐκ τοῦ μακροῦ (εἰκοσιπενταετοῦς) ἀγῶνος ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Χοσρόου καὶ ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σιρόην. Ὁ Χοσρόης συνελήφθη καὶ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Σιρόου. Ὁ δὲ Σιρόης συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὸν Ἡράκλειον καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν πάσας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε κυριεύσει ὁ πατήρ του, καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ὁ Ἡράκλειος ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθη εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος φέρων ἐπ' ὤμου τὸν Τίμιον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σταυρὸν ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου 629. Τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζει κατ' ἔτος ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν.

Μετά τινα ἔτη ὁ Ἡράκλειος ἐστράτευσε κατὰ νέων ἐχθρῶν, τῶν Ἀράβων, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν· ἀπέθανε δὲ τῷ 641.

62. *Ἄραβες — Μωάμεθ — Ἰσλαμισμός.*

Οἱ Ἄραβες, λαὸς σημιτικῆς καταγωγῆς, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων κατῴκουν τὴν καλουμένην Ἀραβικὴν χερσόνησον, ἐθεώρουν δὲ ὡς γενάρχην των τὸν Ἰσμαήλ, υἱὸν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Ἀγαρ, ἐξ οὗ καὶ Ἰσμαηλῖται καὶ Ἀγαρηνοὶ καλοῦνται.

Οἱ Ἄραβες ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἀβραὰμ τὴν κτίσιν τοῦ ἐν Μέκκᾳ ναοῦ τῆς Καάβας, ὅστις θεωρεῖται τὸ κυριώτατον ἐθνικὸν ἱερὸν τῶν Ἀράβων. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτοῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἦτο ἐντετειχισμένος ὁ ἱερὸς λίθος, τὸν ὁποῖον ἐκόμισεν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὡς δῶρον εἰς τὸν Ἀβραάμ.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἀράβων κατ' ἀρχὰς δὲν διέφερεν οὐσιωδῶς τῆς πίστεως τοῦ Ἀβραάμ. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ παρεξετράπη εἰς πολυθεΐαν καὶ κτισματολατρίαν. Οἱ Ἄραβες ἀπέκτησαν ἱστορικὴν σπουδαότητα κατὰ τὸν ἕβδομον μ.Χ. αἰῶνα, ὅτε ἐνεφανίσθη ὡς προφήτης ὁ Μωάμεθ καὶ ἐκήρυξε τὴν νέαν αὐτοῦ θρησκείαν.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη ἐν Μέκκᾳ τῷ 571. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὁδηγὸς καμήλων καὶ ἔκαμε πολλὰ ταξείδια ἰδίως εἰς τὴν Συρίαν. Ἐν Συρίᾳ συνεδέθη μετά τινος Χριστιανοῦ μοναχοῦ καὶ μετά τινος Ἰουδαίου ῥαββίνου, παρ' αὐτῶν δὲ ἐγνώρισε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἤτοι τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην. Λαβὼν δὲ σύζυγον πλουσίαν τινὰ χήραν, ὀνόματι Χαδισδᾶν, ἐπεδόθη ἔκτοτε εἰς θρησκευτικὰς μελέτας. Ἡ Ἀραβία ἦτο παραδεδομένη εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν. Ὁ Μωάμεθ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε κάμει μεγάλην ἐντύπωσιν τὸ μεγαλεῖον τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ δόγματος περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ θεοῦ, ἀπεφάσισε νὰ θραύσῃ τὰ εἴδωλα τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἀληθινὴν λατρείαν τοῦ Ἀβραάμ, ἤτοι εἰς τὴν πίστιν εἰς ἕνα θεόν. Διὰ νὰ δώσῃ δὲ μεγαλείτερον κῦρος εἰς τὴν διδασκαλίαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του ἰσχυρίσθη ὅτι ἐλάμβανε τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ,

Ἐν ἔτει 611 ἀπεκάλυψε τὸ νέον δόγμα του εἰς τὴν σύζυγόν του, εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Ἀλῆν καὶ εἰς τὸν φίλον του καὶ κατόπιν ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου πενθερόν του Ἀβοῦ Βεκίρ, οἵτινες καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μωάμεθ δημοσίᾳ ἐκήρυξεν ἑαυτὸν προφήτην καὶ ἐζήτησε νὰ διαδώσῃ τὸ θρήσκευμά του, ἐχλευάσθη ὑπὸ τῶν Μεκκανῶν καὶ κατεδιώχθη· δι' ὅ καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μετὰ τῶν ὀλίγων ὀπαδῶν του ἐκ τῆς Μέκκας, κατέφυγε δὲ εἰς ἄλλην πόλιν τῆς Ἀραβίας, τὴν Μεδινάν. Ἡ φυγὴ αὕτη, ἥτις συνέβη τὸ 622, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Χέδσρα* ἢ *Ἐγίρα*, ὡς μετεσχηματίσθη ἡ λέξις εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, εἶνε δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς χρονολογίας τῶν Μωαμεθανῶν. Ἐκ τῆς Μεδινᾶς ὁ Μωάμεθ ἐπεχείρησε διὰ τῆς σπάθης τὴν διάδοσιν τοῦ νέου δόγματος καθ' ὅλην τὴν Ἀραβίαν. Ἀφοῦ δὲ συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὸν ἱκανὰς δυνάμεις, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Μέκκας καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν τὸ 630. Τότε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων τῶν Ἀράβων ὡς προφήτης

Ὁ Ἰσλαμισμός—Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὀνομάζεται ἰσλὰμ ἤτοι ἀφοσίωσις εἰς τὸν Θεόν, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτοῦ λέγονται Μουσλὶμ ἢ Μουσουλμάνοι, ἤτοι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Θεόν.

Τὸ ἱερὸν βιβλίον τὸ περιέχον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ λέγεται *Κοράνιον*· εἶνε δὲ τοῦτο συλλογὴ τῶν ῥητῶν τοῦ Μωάμεθ ἄνευ συστήματός τινος καὶ ἄνευ χρονολογικῆς τάξεως. Τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ Κορανίου στηρίζεται εἰς τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς μόνου θεοῦ. Περιλαμβάνεται δὲ τὸ περὶ ἑνότητος τοῦ θεοῦ δόγμα εἰς μίαν καὶ μόνην ῥῆσιν, ἥτις ἀπέβη τὸ σύμβολον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. «Εἷς καὶ μόνος θεὸς ὑπάρχει καὶ προφήτης αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ». Ὁ μόνος οὗτος θεὸς εἶνε ὁ ἀποκαλυφθεὶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ σειρᾶς προφητῶν, οἷον τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Δαυΐδ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πάντων δὲ τούτων τῶν προφητῶν τελευταῖος καὶ μέγιστος εἶνε ὁ Μωάμεθ. Πᾶς, ὅστις δὲν παραδέχεται τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ, εἶνε ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καὶ ὡς τοιοῦτος πρέπει νὰ πολεμῆται πάσῃ δυνάμει ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἤτοι τῶν Μωαμεθανῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ Κοράνιον παραδέχεται τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Προσέτι δ' ἐπιβάλλει εἰς πάντα πιστὸν τὰ ἑξῆς τέσσαρα θρησκευτικὰ καθήκοντα· α') τὴν προσευχήν, ἥτις πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται πεντάκις τῆς ἡμέρας μετὰ προηγούμενον καθαρισμὸν χειρῶν καὶ ποδῶν· β') τὴν νηστείαν ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας καθ' ὅλον τὸν μῆνα Ῥαμαζάν· γ') τὴν ἐλεημοσύνην· καὶ δ') τὴν ἀποδημίαν εἰς Μέκκαν ἅπαξ τοὐλάχιστον ἐν τῷ βίῳ. Ἐπιτρέπει δὲ τὴν πολυγαμίαν καὶ καθιεροῖ τὸ πεπρωμένον.

63. *Ἐξάπλωσις τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην.—Χαλῖφαι.*

Ὁ Μωάμεθ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ ξίφους ἵδρυσε κράτος θρησκευτικὸν ἅμα καὶ πολιτικόν. Οἱ ἄρχοντες τοῦ κράτους τούτου ὠνομάσθησαν χαλῖφαι ἤτοι διάδοχοι, ὡς διαδεχθέντες τὸν Μωάμεθ ὄχι ὡς προφήτην, διότι κατὰ τὴν πίστιν τῶν Μωαμεθανῶν ὁ Μωάμεθ ἦτο ὁ τελευταῖος τῶν προφητῶν, ἀλλ' ὡς ἄρχοντα τοῦ διὰ τῆς θρησκείας ἱδρυθέντος ἀραβικοῦ κράτους.

Πρῶτος χαλίφης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ ἀνεκηρύχθη ὁ ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου πενθερὸς τοῦ Μωάμεθ Ἀβοῦ Βεκίρ. Οὗτος συνέλεξε τὰς ἕως τότε διὰ ζώσης φερομένας ἀποκαλύψεις καὶ διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελέσθη τὸ Κοράνιον· ἔπειτα δὲ ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀπίστων, ἤτοι κατὰ τοῦ περσικοῦ καὶ κατὰ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὁ Μωάμεθ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθανόντος τοῦ Ἀβοῦ Βεκίρ ἐξελέχθη χαλίφης ὁ Ὠμὰρ (634—644), ὁ ἐπιφανέστατος πάντων τῶν χαλιφῶν καὶ ὁ ἀληθὴς ἱδρυτὴς τοῦ μεγάλου ἀραβικοῦ κράτους. Ὁ Ὠμὰρ κατέκτησε τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Αἴγυπτον· προσέτι δὲ κατέλυσε τὸ περσικὸν κράτος καὶ κατέστησε μωαμεθανικὴν πᾶσαν τὴν Περσίαν.

Ἐπὶ τῶν κατόπιν χαλιφῶν οἱ Ἄραβες κατέκτησαν καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικήν, διαβάντες δὲ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ κατέκτησαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν· οὕτω δὲ ἵδρυσαν ἀπέραντον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀραβίας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ μέχρι τῶν Πυρηναίων πρὸς δυσμὰς. Ἕδρα τῆς χαλιφίας κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡ Μεδινά, ἔπειτα ἡ Δαμασκὸς καὶ τελευταῖον τὸ Βαγδάτιον.

64. *Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος (668—685)*

Μετὰ τὸν Ἡράκλειον ἄξιος λόγου αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντῖνος Δ', ὁ ἐπικαλούμενος Πωγωνᾶτος. Ἐπὶ τούτου οἱ Ἄραβες διαπλεύσαντες μετὰ μεγάλου στόλου τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα ἦλθον καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη (672—679). Ἀλλ' ὁ γενναῖος Κωνσταντῖνος Δ' ἀπέκρουσε πάσας τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ τὸ ἕβδομον ἔτος κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον διὰ τοῦ καλουμένου ὑγροῦ πυρός τὸ ὁποῖον ἐφεῦρεν ὁ ἐκ Συρίας Ἕλλην μηχανικὸς Καλλίνικος καὶ τὸ ὁποῖον εἶχεν τὴν ἰδιότητα νὰ καίῃ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Οἱ Ἄραβες ὑποστάντες μεγίστας ζημίας ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀπέλθουν.

Οἱ Βούλγαροι, βάρβαρος λαός, τουρκικῆς καταγωγῆς, ἐλθόντες ἐκ τῶν παρὰ τὸν Βόλγαν καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατῴκουν, ἐγκατεστάθησαν ἤδη πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ἀβάρων· ἀλλὰ τὸ 635 ἐπαναστατήσαντες ἀπετίναξαν τὸν ἀβαρικὸν ζυγόν. Εἰς τοὺς Βουλγάρους ὁ Κωνσταντῖνος Δ' ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως μεταξὺ Αἵμου, Εὐξείνου Πόντου καὶ Σερβίας χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθη Βουλγαρία, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ζοῦν ἐν εἰρήνῃ καὶ νὰ ἐμποδίζουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σλαύων! Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν Σλαύων μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐξεσλαυΐσθησαν, ἐλησμόνησαν δὲ τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν καὶ παρέλαβον τὴν σλαυϊκήν.

65. *Λέων Γ' ὁ Ἴσαυρος (717—741)*

Ὁ Λέων Γ' κατήγετο ἐκ τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰσαυρίας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑπῆρξε δὲ εἷς ἐκ τῶν ἱκανωτάτων καὶ δραστηριωτάτων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησίν του οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν δευτέραν φορὰν τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ κολοσσιαίων πεζικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων (717—718). Ἀλλ' ἔνθεν μὲν τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἔνθεν δὲ ὁ ἐπισυμβὰς λιμὸς καὶ λοιμός, προσέτι δὲ καὶ φοβεραὶ τρικυμίαι προυξένησαν μεγίστην φθορὰν εἰς τοὺς Ἄραβας, οἵτινες καὶ πάλιν ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθουν ἄπρακτοι.

Ὁ Λέων, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς ἀραβικὰς προσβολάς, ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν καὶ ἀναμόρφωσιν τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν παραλυσίαν. Ὁ Λέων μετὰ πολλῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ κράτους ἐφρόνει ὅτι ἡ ἐν τοῖς ναοῖς προσκύνησις τῶν εἰκόνων ἕνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ κατήντα πολλάκις εἰς εἰδωλολατρίαν καὶ ὡς τοιαύτη ἀντέβαινεν εἰς τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Φρονῶν δὲ προσέτι ὁ Λέων ὅτι ἡ τοιαύτη λατρεία τῶν εἰκόνων παρέλυε τὸ ὑγιὲς θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ καὶ ἠμπόδιζε τὴν διὰ τῆς θρησκείας ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἐκ συνεννοήσεως καὶ μετὰ πολλῶν ἀνωτέρων κληρικῶν ἐξέδωκε διάταγμα (726), διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον διήρεσε τοὺς ὑπηκόους του εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, εἰς τοὺς εἰκονολάτρας καὶ εἰς τοὺς εἰκονομάχους. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη ἔρις διαρκέσασα μέχρι τοῦ 842 ἔγινε παραίτιος μυρίων κακῶν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος.

Ὁ Λέων ἐν τῷ μέσῳ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν πολέμων ἀνεδείχθη καὶ τῆς νομοθεσίας μεταρρυθμιστής, ἐκδώσας νέαν νομοθεσίαν ἑλληνιστί, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα «*Ἐκλογὴ νόμων*».

66. *Κωνσταντῖνος Ε'* (741—775).

Τὸν Λέοντα Γ' διεδέχθη ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος Ε', ὅστις ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως σφοδρότερον καὶ ἐπιμονώτερον τοῦ πατρός του. Κατεδίωξε τοὺς μοναχοὺς καὶ ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποβῆ καταγώγια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διαφθορᾶς. Οἱ εἰκονολάτραι καὶ μάλιστα οἱ μοναχοὶ ὠνόμασαν αὐτὸν ὑβριστικῶς *Κοπρώνυμον*, ὡς μολύναντα δῆθεν τὴν κολυμβήθραν καθ' ἣν ὥραν ἐβαπτίζετο.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ὑπῆρξε καὶ γενναῖος ἡγεμών. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἀράβων ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐνίκησεν αὐτούς, ἔξωθεν δὲ τῆς Κύπρου τὸ 746 κατέστρεψεν ὁλοσχερῶς τὸν ἐκ χιλίων πλοίων στόλον αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξοκολουθήσῃ τὰ κατὰ τῶν Ἀράβων τρόπαια, διότι κατὰ τὸ ἔτος 746 ἐνέσκηψεν εἰς τὸ κράτος του δεινὴ συμφορά, λοιμὸς ὀλέθριος, ὅστις διαρκέσας ἐπὶ τρία ἔτη ἠρήμωσε πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους του.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος ἐστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας εἰς τὴν Θρᾴκην. Τοσαύτην δὲ φθορὰν προυξένησεν εἰς τὸ βάρβαρον καὶ ἄγριον τοῦτο ἔθνος, ὥστε οἱ Βούλγαροι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην δώσαντες καὶ ὁμήρους πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Μετ' ὀλίγον διαρρήξαντες τὴν εἰρήνην ἡτοίμαζον νέαν ἐπιδρομὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ 80 χιλ. ἀνδρῶν τοσοῦτον αἰφνιδίως καὶ ἀπροσδοκήτως ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν, ὥστε οἱ Βούλγαροι καταληφθέντες ἀνέτοιμοι ὑπέστησαν πανωλεθρίαν, χωρὶς ὁ Κωνσταντῖνος νὰ πάθῃ τὴν παραμικρὰν ζημίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμων του ἀσθενήσας ἀπέθανε τὸ 755, ἀφῆκε δὲ διάδοχον τὸν υἱόν του Λέοντα Δ'.

67. *Κωνσταντῖνος ϛ' καὶ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία* (780—803).

Τὸν Λέοντα Δ' ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος ϛ', ὅστις ἀνήλικος ὢν ἐπετροπεύετο ὑπὸ τῆς μητρός του Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας. Αὕτη τὸ 787 συνεκάλεσεν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις ἐπανέφερε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Ἀλλ' ἐκ τούτου δυσηρεστήθη ἡ μερὶς τῶν εἰκονομάχων καὶ ἠνάγκασε τὴν Εἰρήνην νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἐνηλικιωθέντα πλέον υἱόν της. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνᾷ μόνος, συμπαρέλαβε καὶ τὴν μητέρα του ὡς συνάρχουσαν. Ἀλλ' αὕτη παρασυρομένη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς φιλαρχίας διέταξε καὶ ἐτύφλωσαν τὸν υἱόν της ἐν τῷ δωματίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχε γεννηθῆ.

Ἡ κακοῦργος αὕτη πρᾶξις ἐξηρέθισε σφόδρα ὄχι μόνον τοὺς εἰκονομάχους, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἐτύφλωττον πρὸς τὰ μεγάλα συμφέροντα τοῦ κράτους ἐξ ἐπουσιωδῶν θρησκευτικῶν λόγων. Ἡ Εἰρήνη θέλουσα ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ποικίλων ἐχθρῶν της ἐδέχθη τὴν περὶ γάμου πρότασιν τοῦ ἐν τῇ Δύσει βασιλέως τῶν Φράγκων Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ἀλλὰ πρὶν γίνῃ ὁ γάμος ἐξερράγη ἐν Κωνσταντινουπόλει στάσις, καθ' ἣν ἡ Εἰρήνη καθῃρέθη, ἀνηγορεύθη δὲ αὐτοκράτωρ ὁ γενικὸς λογοθέτης, ἤτοι ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, Νικηφόρος. Ἡ Εἰρήνη ἐξωρίσθη εἰς Λέσβον, ὅπου μετὰ ἕν ἔτος ἀπέθανε.

68. *Νικηφόρος Α' (803—811). Μιχαὴλ Α'.*

Ὁ Νικηφόρος Α', ἂν καὶ διῆλθε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του εἰς πολιτικὰς ὑπηρεσίας, ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασεν ὡς αὐτοκράτωρ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους. Καὶ πρῶτον ἐπολέμησε κατὰ τοῦ χαλίφου τῶν Ἀράβων Ἀροὺν Ἐλ Ῥασίδ, ὅστις εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἐνικήθη ὑπ' αὐτοῦ κατ' ἐπανάληψιν. Ἀλλὰ κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν ἀπέθανεν ὁ Ἀροὺν Ἐλ Ῥασὶδ μετ' ὀλίγον καὶ ἐπηκολούθησαν μεταξὺ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Οὕτω δὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἀπηλλάγη τοῦ ἐκ τῶν Ἀράβων κινδύνου.

Οἱ Βούλγαροι ὠφελούμενοι ἐκ τῆς παραλυσίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει τὸ ἑλληνικὸν κράτος κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε ἔτη, ἀνέκυψαν ἐκ τῆς ταπεινώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποβάλει αὐτοὺς ὁ Κωνσταντῖνος Ε', καὶ ὑπὸ τὸν νέον αὐτῶν ἡγεμόνα Κροῦμμον ἀπέβησαν ἐπικίνδυνοι. Ὅθεν ὁ Νικηφόρος ἐστράτευσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν. Ἀλλ' εἴς τινα μάχην ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς μαχόμενος. Ὁ θηριώδης ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κροῦμμος ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου ἐκρέμασεν αὐτὴν ἐπὶ ξύλου καὶ ἐπεδείκνυεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Μετὰ ταῦτα καθαρίσας τὸ κρανίον καὶ περιαργυρώσας αὐτὸ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον, ἐξ οὗ ἔπινε τὸν οἶνον καὶ ἐμεθύσκετο ἐν τοῖς συμποσίοις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σταυράκιος, ἀλλὰ μετὰ δίμηνον βασιλείαν ἀπεχώρησεν οὗτος εἰς μοναστήριον, ἀνέλαβε δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του Μιχαὴλ Α' Ῥαγκαβέ. Ἀλλὰ τόσην ἀδράνειαν ἔδειξεν οὗτος, ὥστε οἱ Βούλγαροι προέβησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, συγχρόνως δ' ἐπήρχοντο καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Μιχαὴλ Α' ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν, ἀνεκηρύχθη δὲ αὐτοκράτωρ ὁ ἱκανώτατος στρατηγὸς Λέων ὁ Ἀρμένιος.

69. *Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος* (813—820) *Μιχαὴλ Β'* (820—829).

Ὁ Λέων Ε' ὑπῆρξε γενναῖος καὶ καθ' ὅλα λαμπρὸς αὐτοκράτωρ. Πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν στέψιν τοῦ Λέοντος ἐπεφάνη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κροῦμμος· ἀλλὰ παρατηρήσας τὰ τείχη καὶ τὴν γενομένην πρὸς ἄμυναν ἐργασίαν ἐπείσθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς. Ὅθεν ἐτράπη εἰς λεηλασίαν τῶν πέριξ τῆς πόλεως, ἐπὶ ὀκτὼ δὲ μῆνας δὲν ἔπαυε νὰ πορθῇ καὶ νὰ λεηλατῇ τὴν Θράκην.

Ὁ Λέων παρασκευασθεὶς καλῶς ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Κρούμμου τὸ ἔαρ τοῦ 814· ἐπιπεσὼν δ' ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ παρὰ τὴν Μεσημβρίαν, πόλιν τῆς Θράκης πλησίον τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐνίκησε νίκην περιφανῆ. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθον πανωλεθρίαν. Ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν μετὰ τοῦ Κρούμμου, ὅστις μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν. Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι ἐπὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη ἀπέσχον πάσης ἐπιδρομῆς κατὰ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.

Κατὰ τοὺς μετέπειτα εἰρηνικοὺς χρόνους ὁ Λέων ἐπεδόθη εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων. Φρονῶν ὅτι ἔπρεπε τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας νὰ μεταρρυθμισθοῦν, κατήργησε καὶ πάλιν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν κατεδίωξε τοὺς ἀντιδοξοῦντας. Τοὐναντίον προσηνέχθη πρὸς αὐτοὺς μετὰ πραότητος καὶ ἐπιεικείας. Ἀλλ' ἐνῷ ηὐδοκίμει εἰς ὅλας του τὰς ἐπιχειρήσεις, ἔπεσε θῦμα ἀγρίας συνωμοσίας. Ἐδολοφονήθη τὴν δευτέραν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ ναοῦ, μεθ' ὃ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλός.

Ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Β' οἱ Σαρακηνοί, Ἄραβες πειραταί, ὁρμηθέντες ἐκ τῆς Ἱσπανίας κατέκτησαν τὴν Κρήτην τὸ 825 καὶ ἵδρυσαν ἐν αὐτῇ πειρατικὸν μωαμεθανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν 136 ἔτη, ἔκτισαν δὲ νέαν πρωτεύουσαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Χάνδακα. Αὕτη εἶνε τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον.

70. *Θεόφιλος* (*829—842*). — *Μιχαὴλ Γ'* (*842—847*).

Μιχαὴλ τὸν Τραυλὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Θεόφιλος, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ ἐραστὴς τῶν τεχνῶν.

Ἡ μητρυιὰ τοῦ Θεοφίλου Εὐφροσόνη, θέλουσα νὰ συζεύξῃ αὐτὸν μὲ τὴν ὡραιοτέραν τῶν νεανίδων, προσεκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰς καλλίστας καὶ ἐπιφανεστάτας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει νεανίδων, ἔδωκε δὲ εἰς τὸν Θεόφιλον μῆλον, ἵνα ἐγχειρίσῃ αὐτὸ εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἤθελε ἐκλέξει ὡς σύντροφον τοῦ βίου του. Ὁ Θεόφιλος ἐστάθη τότε ἔμπροσθεν ὡραιοτάτης νεάνιδος, τῆς Κασιανῆς. Ἀλλὰ πρὶν ἢ δώσῃ τὸ μῆλον, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Ὅθεν χαριεντιζόμενος εἶπε πρὸς αὐτὴν «Ἐκ γυναικὸς ἐρρύη τὰ φαῦλα» (ἐννοῶν τὴν Εὔαν). Ἀλλ' ἡ Κασσιανὴ μετὰ σεμνοῦ ἐρυθήματος, συνάμα δὲ καὶ μετὰ παρρησίας ἀπήντησεν «Ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττω» (ἐννοοῦσα τὴν Θεοτόκον). Ὁ Θεόφιλος, μὴ εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης ἑτοιμότητος τοῦ πνεύματος καὶ παρρησίας, ἔδωκε τὸ μῆλον εἰς τὴν σεμνὴν Θεοδώραν.

Ἡ Κασιανὴ μισήσασα τὴν τύχην της ἀπῆλθε μακρὰν τῆς κοινωνίας καὶ ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον, ὅπου διῆλθε τὸν βίον της προσευχομένη καὶ ἐκφράζουσα τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐλάβειαν διὰ ποιημάτων καὶ ὕμνων. Τότε ἐποίησε καὶ τὸ γνωστὸν τροπάριον· «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή», τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὰς ἐκκλησίας τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλης Τρίτης».

Ὁ Θεόφιλος ἐπεμελήθη πολὺ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσαν διὰ λαμπρῶν οἰκοδομημάτων. Ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν χαλίφην τῶν Ἀράβων Μαμούν. Ἀλλὰ πρὸς τὸν διάδοχον τούτου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μοτασσὲμ περιῆλθεν εἰς πόλεμον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ηὐδοκίμησεν ὁ Θεόφιλος· ἀλλ' ἔπειτα ὑπέστη οὐχὶ ὀλίγας ζημίας. Τέλος συνωμολογήθη εἰρήνη τὸ 841.

Καὶ ὁ Θεόφιλος ἦτο εἰκονομάχος καὶ κατεδίωξε τοὺς εἰκονολάτρας καὶ πρὸ πάντων τοὺς μοναχούς, οἵτινες ἠμύνοντο ὑπὲρ τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ σύζυγός του, ἡ σεμνὴ Θεοδώρα, ἐπιτροπεύουσα κατ' ἀρχὰς τὸν ἀνήλικον υἱόν της Μιχαὴλ τὸν Γ', τὸν ἐπικαλούμενον Μέθυσον, συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ἥτις ἐπεκύρωσε τὰς πράξεις τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἐπανέφερε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων (842). Οὕτω δὲ κατελύθη ὁριστικῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ μεταρρύθμισις. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἑορτάζει ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἥτις καλεῖται «Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας».

Ὅταν ἐνηλικιώθη ὁ Μιχαὴλ ἀνέθηκε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους εἰς τὸν θεῖον του Βάρδαν. Καὶ ἦτο μὲν ὁ Βάρδας ἀσεβὴς καὶ ἀνήθικος, ἐν τούτοις ᾐσθάνετο θερμὸν ἔρωτα πρὸς τὰ γράμματα. Ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς πνευματικῆς κινήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε μεγάλην ὤθησιν ὁ Θεόφιλος, ἀνεκαίνισε τὸ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Μαγναύρας πανεπιστήμιον, διάφοροι δὲ καθηγηταὶ ἐδίδασκον εἰς αὐτὸ ἑλληνικὴν φιλολογίαν, φιλοσοφίαν, μαθηματικά, ἀστρονομίαν καὶ ἄλλα.

71. *Ὁ πατριάρχης Φώτιος καὶ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν*

Ἐπὶ Μιχαὴλ Γ' τοῦ Μεθύσου, ἐξωσθέντος τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου, ἀνηγορεύθη πατριάρχης ὁ Φώτιος (857). Ὁ Φώτιος κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτου γένους, ἦτο δὲ ἀνὴρ πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐκ λαϊκοῦ, ἀφοῦ ηὐδοκίμησε πρότερον εἰς τὰ ἀνώτατα πολιτικὰ ἀξιώματα. Ἐπὶ τοῦ Φωτίου ἤρχισε τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἤτοι ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς.

Ἡ ἀνάρρησις τοῦ Φωτίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπέφερε μεγάλας ταραχὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μεγάλη μερὶς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἀπεκήρυττε τὸν Φώτιον καὶ ἀνεγνώριζεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὡς νόμιμον πατριάρχην τὸν Ἰγνάτιον. Πρὸς τούτοις οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰγνατίου ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης Νικολάου Α΄. Τοῦτο δ' ἔγινεν ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ παπικὴ ἐξουσία ἐν τῇ Δύσει εἶχεν ἀνέλθει εἰς μεγάλην περιωπὴν καὶ ὁ πάπας ἐπενέβαινε καὶ εἰς ζητήματα πολιτικῆς φύσεως καὶ ἐδίκαζε ἔριδας μεταξὺ ἡγεμόνων ὡς ὑπέρτατος ἄρχων καὶ διαιτητὴς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ὁ Νικόλαος Α΄ ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δύναμίν του καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὅθεν ἀπῄτησε νὰ παραιτηθῇ ὁ Φώτιος ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς πατριάρχην ἀντέβαινεν εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Φώτιος δὲν παρῃτεῖτο, ὁ πάπας συνεκάλεσε τὸ 863 ἐν Ῥώμῃ τοπικὴν σύνοδον, ἥτις ἀφώρισε τὸν Φώτιον. Καὶ ὁ Φώτιος συνεκάλεσε τὸ 867 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοπικὴν σύνοδον, ἐνώπιον δὲ αὐτῆς κατήγγειλε τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἐπεμβαίνουσαν παρανόμως εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς αἱρετικήν, διότι καὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἐνόθευε, προσθέσασα ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλας καινοτομίας εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὴν θρησκείαν. Ἡ σύνοδος τότε τὸν μὲν πάπαν Νικόλαον Α΄ ἀφώρισε, τὰς δὲ καινοτομίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀνεθεμάτισε καὶ ἀπέκρουσε πᾶσαν κυριαρχικὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Τοιουτοτρόπως ἤρχισε τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 867 καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1053, ὁπότε ἐπὶ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλλαρίου ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπεσπάσθη ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς.

72. *Ἡ Βυζαντιακὴ τέχνη μέχρι τῶν μέσων τοῦ Θ΄ αἰῶνος*

Ἀρχιτεκτονική. — Ἡ Βυζαντιακὴ τέχνη ἀρχίζει κυρίως ἀφ' ὅτου ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος κατέστησε πρωτεύουσαν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας τὸ Βυζάντιον. Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶνε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Βυζαντίνων. Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ Ψηφιοποίηση: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής καὶ καθ' ὅλον τὸν Δ΄ καὶ Ε΄ αἰῶνα

ἐκοσμήθη διὰ καλλιτεχνικῶν οἰκοδομημάτων καὶ διαφόρων ἄλλων ἐξωραϊστικῶν ἔργων. Ἐκ τῶν λαμπρῶν μνημείων τοῦ Κωνσταντίνου διέπρεπον αἱ *ἀγοραὶ* μετὰ στοῶν, τὰ ἀνάκτορα, τὰ γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα *Μέγα παλάτιον*, καὶ ὁ *Ἱππόδρομος*. Τὰ ἀνάκτορα κατεῖχον θαυμασίαν θέσιν, περιελάμβανον δὲ μέγα πλῆθος αἰθουσῶν, στοῶν, λουτήρων, κεκοσμημένων μὲ γλυπτὰ ἔργα.

Ἐκ τῶν ναῶν, τοὺς ὁλοίους ᾠκοδόμησεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐπρώτευον ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὅστις ἐπυρπολήθη κατὰ τὴν Στάσιν τοῦ Νίκα, καὶ ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς *Μαυσώλειον* (τάφος) τῆς οἰκογενείας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν κατόπιν αὐτοῦ αὐτοκρατόρων.

Κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν ναῶν ἐπεκράτει τὸ δρομικὸν σχῆμα ἤτοι τὸ σχῆμα τῶν *βασιλικῶν* τῶν Ῥωμαίων (ἐπίμηκες ὀρθογώνιον κτίριον)[1].

Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα τὸ δρομικὸν σύστημα κατηργήθη ἐντελῶς καὶ ἀντικατεστάθη διὰ κτιρίων, τὰ ὁποῖα ἐστεγάζοντο διὰ *τρούλλου* (θόλου). Τὸ σχῆμα τοῦτο φαίνεται ἐν ὅλῃ τῇ τελειότητί του εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸν οἰκοδομηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Πλαστική.—Ἡ πλαστικὴ ἢ γλυπτικὴ εἰς τοὺς Βυζαντίνους δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἀξία λόγου. Ὁ χριστιανισμὸς ἀπ' ἀρχῆς ἔδειξε δυσπιστίαν τινὰ πρὸς μίαν μορφὴν τέχνης, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ θεοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν ὤφειλον τὰς τελειοτάτας εἰκόνας των. Τὴν πλαστικὴν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀντιπροσωπεύουν κατ' ἐξοχὴν αἱ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου *σαρκοφάγοι* (λάρνακες διὰ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν), ἐκ τῶν ὁποίων διέπρεπον δύο ἀνήκουσαι εἰς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Αἱ σαρκοφάγοι ἐκοσμοῦντο διὰ διαφόρων ἀναγλύφων παραστάσεων, αἵτινες ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, πρὸ παντὸς δὲ διὰ τῶν θαυμάτων τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ

1. Ἡ βασιλικὴ τῶν Ῥωμαίων ἦτο ἐστεγασμένη ἀγορὰ εἰς σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου πλησίον τῆς ὑπαιθρίου ἀγορᾶς. Εἰς αὐτὴν, τὴν βασιλικήν, κατέφευγον οἱ ἔμποροι καὶ οἱ λοιποὶ συναλασσόμενοι ἐν καιρῷ χειμῶνος ἢ βροχῆς ἢ καὶ καυστικοῦ ἡλίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἰησοῦ. Ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ συγκληθεῖσα ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ 787 ἀπηγόρευσε πᾶσαν ἀναπαράστασιν θείων καὶ ἁγίων προσώπων δι' ἀγαλμάτων. Μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν ἡ πλαστικὴ περιωρίσθη εἰς τὰ εἰκονοστάσια. Ἀναγλύφους παραστάσεις προσώπων εὑρίσκομεν μόνον εἰς μικροτεχνήματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ εἰς ἔργα χρυσοχοϊκῆς. Οἱ γλύπται κατεγίνοντο ἀποκλειστικῶς νὰ κατασκευάζουν ἀνδριάντας τῶν αὐτοκρατόρων.

Ζωγραφική.—Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς χριστιανικῆς ζωγραφικῆς ἀνευρίσκονται εἰς τὰς πολυθρυλήτους νεκροπόλεις τῶν πρώτων Χριστιανῶν, τὰς καλουμένας *κατακόμβας*. Ἡ ὀροφὴ τῶν ὑπογείων δωματίων πλουσίων οἰκογενειῶν ἐκοσμεῖτο διὰ διαφόρων παραστάσεων. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀπέφευγον νὰ εἰκονίζουν πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν θεατὴν θλῖψιν καὶ ἀπογοήτευσιν. Εἰς τὰς κατακόμβας εὑρίσκονται παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν συμβολικὸν χαρακτῆρα, οἷον ἰχθύς, ἀμνός, λέων, περιστερά, ἄγκυρα, δορκάς, ἀετός, λύρα. Εἰς παλαιὰς συνθέσεις τῶν κατακομβῶν εὑρίσκεται ἡ Παρθένος ὡς πρωτεύουσα εἰκών. Αἱ τοιαῦται συνθέσεις παριστάνουν τὴν προσκύνησιν τῶν μάγων. Συνηθέστερον δὲ εἰς αὐτὰς ἡ Παρθένος εἰκονίζεται καθημένη, φέρουσα τὸ βρέφος ἐπὶ τῶν γονάτων της, ἐνῷ οἱ μάγοι σπεύδουν πρὸς αὐτήν.

Ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐπῆλθεν ἀναμόρφωσις εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ὁ διάκοσμος τῶν ναῶν, οἵτινες, ὡς προείπομεν, ἀρχικῶς εἶχον σχῆμα βασιλικῆς, ἀπῄτει θέματα ὅλως διάφορα ἀπὸ τὰ ἁπλᾶ ἐκεῖνα καὶ ἀφελῆ τῆς ἀρχεγόνου τέχνης. Τὰ μεγάλα φατνώματα τῶν τοίχων ἀπῄτουν συνθέσεις μὲ πολλὰ πρόσωπα καὶ τοιαύτας ἀνεζήτησαν οἱ τεχνῖται εἰς τὰ ἐπεισόδια τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἐπεισοδίων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, τὰ ὁποῖα εἰκονίζοντο εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν, ἦσαν ἡ ἐν Βηθλεὲμ γέννησις, ἡ αὐτοψία τῶν ποιμένων, οἱ μάγοι δῶρα φέροντες, ὁ δρόμος τοῦ ἀστέρος, ἡ εἰσδοχὴ τοῦ δικαίου Συμεών, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισις, τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, τὰ πάθη αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπερφυὴς Ἀνάστασις καὶ ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς Ἀνάληψις. Ἀπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἐφεξῆς οἱ τεχνῖται ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦν θρησκευτικοὺς τύπους ὡρισμένους καὶ σταθερούς, τύπους ἱστορικούς. Μεγαλειτέραν σπουδαιότητα ἀπέδωκαν οἱ τεχνῖται εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Χριστοῦ. Τότε ἐδημιουργήθη ἡ σοβαρὰ ἐκείνη καὶ μελαγχολικὴ φυσιογνωμία τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν ἡ Βυζαντιακὴ τέχνη διετήρησε μέχρι τῆς ἐσχάτης παρσκμῆς.

Δύσκολον εἶνε νὰ εὑρεθῇ κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐμορφώθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ τύπος τῆς Θεοτόκου, ὅπως οὗτος παρέμεινε εἰς τὴν Βυζαντιακὴν τέχνην. Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἐμορφώθη βραδύτερον, πρὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (431) τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν ὁ Θεοδόσιος Β΄. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισαν νὰ μορφώνωνται οἱ σταθεροὶ τύποι τῶν πολυπληθῶν ἡρώων τῆς πίστεως, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐξέχουν οἱ τύποι τῶν δύο κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ναῶν καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων οἰκοδομημάτων ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος ἐγίνετο συχνὴ χρῆσις τῆς *ψηφιδογραφίας*. Ἡ ψηφιδογραφία εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς καλλιτεχνίαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὑπὸ Ἑλλήνων δὲ τεχνιτῶν μετεδόθη αὕτη εἰς τὴν Ῥώμην καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. Τῆς ψηφιδογραφίας καὶ τῶν ψηφιδωμάτων ἐγίνετο χρῆσις εἰς τὴν στερέωσιν τῶν δαπέδων, ἐκαλεῖτο δὲ τὸ σύστημα τοῦτο *μουσίωμα* ἢ *μωσαϊκόν* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μὲ πλάκας κανονικοῦ σχήματος ἐστρωμένον δάπεδον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο λιθόστρωτον. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἡ χρῆσις τῶν ψηφιδωμάτων ἦτο μεγάλως διαδεδομένη· ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ ψηφιδογραφία ἔγινεν ὁ πρώτιστος κλάδος τῶν διακοσμητικῆς εἰς τοὺς ναούς. Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἄλλων ναῶν οἰκοδομηθέντων κατὰ τοὺς κατόπιν αἰῶνας προξενοῦν θαυμασμὸν καὶ κατάπληξιν διὰ τὴν τελειότητά των.

73. *Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδὼν (867—886)*

Ὁ Βασίλειος Α΄, ὅστις ἔγινεν ἱδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, κατέλαβε τὸν θρόνον, ἀφ' οὗ ἐδολοφόνησε τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ΄, ἀνεδείχθη ὅμως ἱκανώτατος αὐτοκράτωρ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐδόξασε τὸν θρόνον διὰ λαμπρῶν πράξεων. Ἐσωτερικῶς ἐβελτίωσε τὴν διοίκησιν καὶ ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ διωργάνωσε καὶ τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν. Ἔπειτα διὰ τοῦ περιφήμου ναυάρχου Ὠορύφα κατετρόπωσε τοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι ἐλεηλάτουν τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Τότε οἱ Δαλμάται, προσέτι δὲ οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Σέρβοι ἀνεγνώρισαν τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Ἕλληνες δὲ ἱερεῖς ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Βασιλείου διέδωκαν εἰς τοὺς Δαλμάτας, Βοσνίους καὶ Σέρβους τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἐν γένει ὁ Βασίλειος Α΄ προσεπάθησε νὰ ἐκχριστιανίσῃ πάσας τὰς γειτονικὰς φυλάς. Ὡσαύτως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βασιλείου προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ οἱ κατοικοῦντες τὰς νοτίους κλιτῦς τοῦ Ταϋγέτου πρόγονοι τῶν σημερινῶν Μανιατῶν, οἵτινες μόνοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν εἰδωλολάτραι.

Οἱ Ἄραβες ἐλεηλάτουν τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ τὸ 881 ὁ Ὠορύφας μεταβιβάσας ἐν μιᾷ νυκτὶ τὰ πλοῖά του ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου εἰς τὸν Κορινθιακὸν ἐπιπίπτει αἰφνιδίως κατὰ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου καὶ συντρίβει ὁλοσχερῶς αὐτόν. Τοιουτοτρόπως ὁ Βασίλειος ἠλευθέρωσε καθ' ὁλοκληρίαν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τῆς φοβερᾶς πειρατείας τῶν Ἀράβων.

Ὁ Βασίλειος ἐξέδωκεν ἑλληνιστὶ νέαν συλλογὴν νόμων, ἡ ὁποία κατόπιν συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἐξεδόθη ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλικὰ (νόμιμα). Ὁ Βασίλειος ἀποθανὼν ἀφῆκε διάδοχον τὸν υἱόν του Λέοντα.

74. *Λέων ϛ΄ ὁ Σοφὸς (887—912).— Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος (912—959).*

Ὁ Λέων ϛ΄ ἀνέτρεψε τὸ ἔργον τῆς πολιτικῆς ἀναβιώσεως τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ πατήρ του. Ὁ Λέων ϛ΄ ἦτο μὲν κάτοχος παιδείας, δι' ὃ καὶ Σοφὸς ἐπωνομάσθη, ἀλλ' ἐστερεῖτο τῶν ἀρετῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀπαραίτητοι εἰς τοὺς βασιλεῖς. Παρημέλησε καθ' ὁλοκληρίαν τὰ στρατιωτικά. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐπὶ τῆς βασιλείας του τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ἔπαθε δεινὰς συμφοράς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ πρῶτον ἐξ ἀφροσύνης ὁ Λέων ἕνεκεν ἐμπορικῶν λόγων περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁ πόλεμος οὗτος, καθ' ὃν αἱ βουλγαρικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐπεξετάθησαν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, διήρκεσε δι' ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ Λέοντος καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Δεύτερον οἱ Σαρακηνοὶ ἐπανέλαβον τὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ὁρμώμενοι δ' ἐκ τῆς Κρήτης ἐλεηλάτουν δεινῶς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τρίτον οἱ Ῥῶσοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 907. Ἀφοῦ δὲ ἀφῆκεν αὐτοὺς ὁ Λέων νὰ διαπράξουν περὶ τὴν πρωτεύουσαν τρομερὰς λεηλασίας, ἔπειτα ἀπηλλάγη αὐτῶν πληρώσας μέγα χρηματικὸν ποσὸν καὶ συνομολογήσας πολιτικὴν καὶ ἐμπορικὴν σύμβασιν, ἥτις ἀπέβη ὠφελιμωτάτη εἰς τὸ ῥωσικὸν κράτος.

Τὸν Λέοντα ϛ' διεδέχθη ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις ἔλαβεν ὡς συνάρχοντα καὶ τὸν πενθερόν του Ῥωμανὸν τὸν Λακαπηνόν. Ὁ Λακαπηνὸς ἐπηνώρθωσεν ἐν μέρει τὰς μεγάλας συμφοράς, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποστῆ τὸ κράτος ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 957 ἡ ἀρχόντισσα τῶν Ῥώσων Ὄλγα, χήρα τοῦ Ἰγώρ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἴδῃ τὴν μεγάλην καὶ πολυύμνητον μεταξὺ τῶν βαρβάρων «βασιλικὴν πόλιν» καὶ συνάψῃ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Κωνσταντῖνος ὑπεδέχθη τὴν ἀρχόντισσαν μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ἡ Ὄλγα εἶχε βαπτισθῆ πρότερον ἐν Ῥωσία. Ἀλλ' ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆς εἰς τὴν λαμπρὰν χριστιανικὴν πόλιν ἐθέρμανεν ἀκόμη περισσότερον τὸ χριστιανικὸν αὐτῆς αἴσθημα. Καὶ ἐνέμεινε μὲν ὁ υἱὸς αὐτῆς Σβιατοσλαῦος ἐν τῇ εἰδωλολατρίᾳ· ἀλλ' ὁ ἔγγονός της Βλαδίμηρος εἰσήγαγε τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ἐπροστάτευσε πολὺ τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ ἀνεζωπύρησε τὰς σπουδὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μαγναύρας, διορίσας τοὺς σοφωτάτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθηγητὰς καὶ ἐμψυχώνων τοὺς ἀρίστους ἐκ τῶν μαθητῶν. Καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βοήρ. Νεοβυζάντιον Κιεβ

αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἠσχολεῖτο περὶ τὰ γράμματα καὶ συνέγραψε συγγράμματα πολλὰ καὶ ποικίλης ὕλης.

75. *Νικηφόρος Β' ὁ Φωκᾶς (963—969).*

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ὑπῆρξε κατὰ πρῶτον στρατηγὸς ἐπιφανέστατος καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων. Ἐπὶ τοῦ προκατόχου του αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Β' ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐξεστράτευσε μετὰ πολλῆς πεζικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀράβων. Νικήσας δὲ τὸν ἐμίρην τῆς Κρήτης Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ ἐκυρίευσε τὸ 961 μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν τὸν ὀχυρὸν Χάνδακα, κείμενον ὅπου σήμερον τὸ Ἡράκλειον, ἐκρήμνισε τὸ τεῖχος τοῦ Χάνδακος καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐπὶ λόφου ἔκτισε φρούριον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Τέμενος, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς σκοπιὰ τῆς ἐν Κρήτῃ ἀνακαινισθείσης ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Προσεκάλεσεν εἰς Κρήτην νέους ἀποίκους χριστιανοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀρμενίους καὶ ἐφρόντισε νὰ διαδώσῃ τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς τῆς νήσου. Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζων ἄπειρα λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸν τὸν ἐμίρην τῆς Κρήτης.

Εὐθὺς κατόπιν ὁ Νικηφόρος ἐξεστράτευσε μετὰ 200 χιλιάχων ἀνδρῶν κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἀράβων (962), ἐκυρίευσεν ὑπὲρ τὰ 70 φρούρια καὶ συνέλεξεν ἀμυθήτους θησαυρούς. Ὅταν δ' ἐπέστρεφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔμαθε καθ' ὁδὸν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ἀπέθανεν. Ὁ δαφνοστεφὴς στρατηγὸς κατέθηκεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐκόμισεν ἐκ τῆς ἐνδόξου ἐκστρατείας του. Ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τῶν δύο ἀνηλίκων βασιλοπαίδων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, μετὰ μικρὸν δὲ ἀνηγορεύθη καὶ αὐτὸς αὐτοκράτωρ, τῇ συμπράξει τῆς χήρας τοῦ Ῥωμανοῦ Θεοφανοῦς, τὴν ὁποίαν ἔλαβε σύζυγον, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβλαφθοῦν τὰ δικαιώματα τῶν δύο βασιλοπαίδων.

Ὁ Νικηφόρος ἐφιλοτιμήθη νὰ διατηρήσῃ καὶ ὡς αὐτοκράτωρ τὸ μέγα ὄνομα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει ὡς στρατηγός. Ἐκστρατεύσας καὶ πάλιν κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἀράβων ἐκυρίευσε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν Ταρσὸν καὶ ὅλην τὴν Κιλικίαν, ἐνῷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διὰ τοῦ στρατηγοῦ Νικήτα Χαλκούτση ἀνέκτησε τὴν Κύπρον ἀπὸ τῶν Ἀράβων. Καὶ ἐν Κιλικίᾳ ὁ Νικηφόρος διέδωκε τὸν χριστιανισμόν. Ὅσοι ἐκ τῶν Μωαμεθανῶν ἠσπάσθησαν τὸν χριστιανισμὸν ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ μείνουν εἰς τὰς πόλεις των. Οἱ λοιποὶ ἀπεπέμφθησαν εἰς Συρίαν, τὰ τζαμιά των κατεστράφησαν καὶ αἱ πόλεις των κατῳκήθησαν ὑπὸ Χριστιανῶν. Μετὰ ταῦτα ὁ Νικηφόρος ἐκυρίευσε τὴν Ἀντιόχειαν καὶ μέγα μέρος τῆς βορείου Συρίας.

Καὶ ἐσωτερικῶς ὁ Νικηφόρος ἐπολιτεύθη καλῶς. Ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ τέχνας. Ἀλλ' ὅταν ἠθέλησε νὰ περιστείλῃ τὰς διαφόρους καταχρήσεις δι' αὐστηρῶν μέτρων, ἐξήγειρε καθ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ κλήρου. Τέλος ὁ Νικηφόρος ἐδολοφονήθη ἐν τῷ κοιτῶνί του ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου Τζιμισκῆ τῇ συνεργίᾳ τῆς βδελυρᾶς Θεοφανοῦς.

76. *Ἰωάννης Τσιμισκῆς* (969—976).

Ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, ἂν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον διὰ φρικώδους βασιλοκτονίας, ὅμως ἀνεδείχθη ἔξοχος αὐτοκράτωρ, καθ' ὅλα ἐφάμιλλος τοῦ προκατόχου του. Ὅταν ὁ Ἰωάννης προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἵνα στεφθῇ ὁ πατριάρχης Πολύευκτος ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ὡς ὅρον τῆς στέψεως τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς βδελυρᾶς Θεοφανοῦς καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν δικαιωμάτων τῶν δύο μικρῶν βασιλοπαίδων. Ὁ Ἰωάννης ἐνέδωκε καὶ ἡ Θεοφανὼ ἐξωρίσθη.

Ἐπὶ Νικηφόρου Β' οἱ Ῥῶσοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Σβιατασλαῦον κατὰ παρακίνησιν τοῦ Νικηφόρου εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν πρὸς τιμωρίαν τῶν θρασέων Βουλγάρων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Σβιατοσλαῦος ἀπὸ συμμάχου τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος μετεβλήθη εἰς πολέμιον καὶ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς πλεονεξίας ἤθελε νὰ προσαρτήσῃ τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὸ ῥωσικὸν κράτος.

Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, εὐθὺς ὡς ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἐθεώρησεν ὡς πρώτιστον ἔργον αὐτοῦ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ῥώσους ἐκ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς Βουλγαρίας. Ὅθεν προσεκάλεσε τὸν Σβιατοσλαῦον ν' ἀπέλθῃ ἐξ αὐτῆς, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἠρνήθη, ὁ Τζιμισκῆς ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ῥώσων. Τὸ ἔαρ τοῦ 971 εἰσβαλὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐκυρίευσε κατὰ πρῶτον τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Πρεσθλαύαν. Ἔπειτα προσέβαλε καὶ τὸ ὀχυρὸν Δορύστολον (τὴν σημερινὴν Σιλιστρίαν), ὅπου εὑρίσκετο ὁ Σβιατοσλαῦος. Μάχη κρατερὰ συνάπτετοι. Ὁ Τζιμισκῆς μάχεται ὡς λέων. Οἱ Ῥῶσοι κατατροποῦνται καὶ ὁ Σβιατοσλαῦος ἀναγκάζεται νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Τζιμισκῆς μετέβαλε τὴν Βουλγαρίαν εἰς ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν καὶ διῄρεσεν αὐτὴν εἰς ἑπτὰ τοπαρχίας, διορίσας τοπάρχας ἰθαγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο *βοεβόδαι*.

Μετὰ ταῦτα ὁ Τζιμισκῆς ἐστράτευσε δὶς ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Εἰς τὰς ἐκστρατείας ταύτας ἐνίκησε πολλὰς λαμπρὰς νίκας, ἐκυρίευσε πόλεις καὶ φρούρια, ἐκυρίευσεν ἐπίσης μέγα μέρος τῆς νοτίου Συρίας καὶ αὐτὴν τὴν περίφημον πόλιν Βηρυτὸν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Φοινίκης. Ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς καθ' ὁδόν, ὡς πιστεύεται, διὰ δηλητηρίου βραδέως ἐνεργοῦντος, ὑπὸ τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου Βασιλείου, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνακαλύψει φοβερὰς καταχρήσεις.

77. *Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος* (976—1025).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ὁ Βασίλειος Β' ὁ ἐπικαλούμενος Βουλγαροκτόνος, υἱος Ῥωμανοῦ τοῦ Β', ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν. Ὁ Βασίλειος ὑπῆρξε διασημοτατος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ πρῶτον ἐπολεμησε προς τον στασιάσαντα στρατάρχην τῆς Ἀνατολῆς Βάρδαν Σκληρον και κατεβαλεν αὐτὸν μετὰ τριετῆ ἀγῶνα. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Βουλγαροι ὠφελούμενοι ἐκ τῶν ἐρίδων και στάσεων τῶν Ἑλληνων τοῦ Βυζαντίου ἐπανεστάτησαν καὶ ἀναγορεύσαντες βασιλέα τὸν τολμηρον Σαμουήλ, υἱον τοῦ βοεβόδα Σίσμαν, ἤρχισαν νὰ κάμνουν καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Τέλος δὲ εἰσέβα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λον καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ προυχώρησαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ φονεύοντες καὶ λεηλατοῦντες.

Ὁ Βασίλειος Β', ἀφοῦ ἀπηλλάγη τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἐστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνικήθη, μέγα δὲ μέρος τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων. Ἐν τούτοις ὁ Βασίλειος δὲν ἀπεθαρρύνθη, ἀλλὰ παρεσκευάζετο εἰς νέον ἀγῶνα κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Ἐν ἔτει 995 οἱ Βούλγαροι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Βασίλειος ἔπεμψε κατ' αὐτῶν τὸν περίφημον στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν. Ὁ Σαμουὴλ μαθὼν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ ἀνήρχετο ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς φθάσας εἰς τὴν Φθιώτιδα εὗρε τοὺς Βουλγάρους ἐστρατοπεδευμένους ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχε πλημμυρήσει ἕνεκα ῥαγδαιοτάτων βροχῶν. Οἱ Βούλγαροι θεωροῦντες ἀδύνατον τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, ὅταν ἐπῆλθε νύξ, ἐκοιμήθησαν ἀμέριμνοι. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος ἀκοίμητος περισκοπεῖ τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τέλους εὑρίσκει πόρον τινά. Διαβαίνει περὶ τὸ μεσονύκτιον τὸν ποταμὸν καὶ ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως κατὰ τῶν κοιμωμένων Βουλγάρων κατακόπτει αὐτοὺς (996). Μόλις διέφυγε τὴν σφαγὴν ὁ βασιλεὺς Σαμουὴλ μετὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ ὀλίγων ἄλλων. Διὰ τῆς νίκης ταύτης ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἀπήλλαξε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς κυριαρχίας. Ἔκτοτε ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησε τακτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων, θέλων νὰ καταλύσῃ ὁλοσχερῶς τὸ βουλγαρικὸν βασίλειον. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε μέχρι τοῦ 1018. Τέλος οἱ Βούλγαροι ὑπετάχθησαν καὶ ἡ Βουλγαρία προσηρτήθη ὡς ἐπαρχία εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου ὁ Βασίλειος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀναβὰς δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὅστις εἶχε μεταβληθῆ εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἀφιερωμένην εἰς τὴν *Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν*, καὶ προσέφερεν εὐχαριστήρια εἰς τὴν Θεοτόκον διὰ τὰς νίκας του, ἐκόσμησε δὲ τὸ ἱερὸν διὰ λαμπρῶν ἀναθημάτων. Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ δὲ τὴν θριαμβευτικήν του

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἴσοδον ἀνευφημούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὠνομάσθη *Βουλγαροκτόνος* ὡς καταλύσας τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Ὁ Βασίλειος διεξήγαγε διὰ τῶν στρατηγῶν του καὶ ἕτερον ἐπιτυχῆ πόλεμον πρὸς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρόν του Ὄθωνα Β', αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν, ὅστις ἐζήτει νὰ λάβῃ τὴν κάτω Ἰταλίαν ὡς προῖκα τῆς συζύγου του Θεοφανοῦς. Δώσας δὲ ὁ Βασίλειος καὶ τὴν ἄλλην ἀδελφήν του Ἄνναν ὡς σύζυγον εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων Βλαδίμηρον, ὅστις εἶχε προσέλθει εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐν τῇ Κριμαϊκῇ χερσονήσῳ πόλιν Χερσῶνα, τὴν ὁποίαν οὗτος εἶχε κυριεύσει.

Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β' τὸ Βυζαντιακὸν κράτος εἶχε τὴν μεγίστην ἔκτασιν καὶ εὑρίσκετο ἐν τῇ ὑψίστῃ ἀκμῇ. Μετ' αὐτὸν δὲ ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ. Ὁ Βασίλειος ἀπέθανε τὸ 1025.

§ 78. *Ἐμφάνισις τῶν Σελδζουκιδῶν Τούρκων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν Συρίᾳ καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις.—Ἀγῶνες κατ' αὐτῶν τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Διογένους.*

Οἱ Σελδζουκίδαι Τοῦρκοι, ὀνομασθέντες οὕτω ἐκ τοῦ γενάρχου αὐτῶν Σελδζούκ, μετενάστευσαν εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Ὄξου περσικὰς χώρας κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα. Ἀποδεχθέντες δὲ τὸν ἰσλαμισμὸν κατέλυσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ἐν ταῖς περσικαῖς χώραις διάφορα μωαμεθανικὰ κράτη καὶ ἵδρυσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν μέγα τουρκικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου ὁ ἡγεμὼν ἐκαλεῖτο σουλτᾶνος.

Ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Κωνσταντῖνος Θ', ὁ ἐπικαλούμενος Μονομάχος, ἔγιναν αἱ πρῶται πολεμικαὶ συγκρούσεις ἐν Ἀρμενίᾳ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σελδζουκιδῶν Τούρκων, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν μέγα μέρος τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ κτήσεών των. Ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ι' Δούκα οἱ Σελδζουκίδαι Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν μέγαν αὐτῶν σουλτᾶνον Ἄλπ-Ἀρσλὰν ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς Διογένης, ὅστις διεδέχθη τὸν Κων-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σταντῖνον Ι' Δούκαν, ἐπεχείρησε τρεῖς ἐκστρατείας κατ' αὐτῶν. Καὶ κατὰ μὲν τὰς δύο πρώτας ἀπώθησε τοὺς Τούρκους πέραν τῶν ὁρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τρίτην ἐνικήθη καὶ ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐτραυματίσθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ μεγαλόψυχος σουλτᾶνος Ἀλπ-Ἀρσλάν, θαυμάσας τὴν γενναιότητα τοῦ Ῥωμανοῦ, ὄχι μόνον τὴν ἐλευθερίαν ἀπέδωκεν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὑπεσχέθη καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν κατὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπιδρομῶν του. Ἀλλ' ὅταν ὁ Ῥωμανὸς ἐπανήρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ τὸν συνέλαβον παρασπόνδως καὶ τὸν ἐτύφλωσαν. Τότε ὅμως οἱ Σελδζουκίδαι Τοῦρκοι εἰσέβαλον καὶ πάλιν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χερσονήσου. Ταὐτοχρόνως δὲ κατέλαβον καὶ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ πᾶσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Ἀλπ' Ἀρσλὰν Μαλὲκ-Σὰχ ἐξέτεινε τὰς κατακτήσεις του μέχρι τῆς Βιθυνίας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου. Ὁ Μαλὲκ-Σὰχ τὰς ἀπομεμακρυσμένας τοῦ κράτους του χώρας κατέστησεν ὑποτελῆ κράτη, ἅτινα ἐκυβερνῶντο κληρονομικῶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν του. Τότε καὶ αἱ χῶραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπετέλεσαν ἴδιον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο κράτος τῆς Νικαίας ἐκ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ.

78. *Ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων.*

Οἱ Κομνηνοὶ ἦσαν μεγάλη καὶ ἐπιφανὴς στρατιωτικὴ οἰκογένεια ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αὕτη παρέσχε τρεῖς μεγάλους αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ ὁλόκληρον αἰῶνα ἠγωνίσθησαν γενναιότατα ν' ἀποτρέψουν τοὺς ἀπ' ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἐπικρεμαμένους κινδύνους καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ κράτος τὴν τελευταίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν αἴγλην.

α') *Ἀλέξιος Α'* (1081—1118).—Καθ' ὃν χρόνον ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος Α', ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, τὸ Βυζαντιακὸν κράτος εὑρίσκετο εἰς ἀθλιωτάτην κατάστασιν. Ἐσωτερικῶς μὲν ἦτο παραλελυμένον ἕνεκα τῶν συνεχῶν στάσεων, ἐξωτερικῶς δὲ περιεστοιχίζετο ὑπὸ παντοίων ἐχθρῶν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξιος κατόρθωσεν ὄχι μόνον νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διατηρήσῃ αὐτὸ σῶον καὶ ἀβλαβές, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἐπεκτείνῃ, ἀνακτήσας πολλὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἁρπαγῆ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Καὶ πρῶτον ὁ Ἀλέξιος ἀπέκρουσε νικηφόρως τοὺς Νορμανοὺς (ἔθνος γερμανικόν), οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ῥοβέρτον Γυσκάρδον ὁρμώμενοι ἐκ τῆς κάτω Ἰταλίας, τὴν ὁποίαν εἶχον κυριεύσει, ἐπεχείρησαν τὸ 1081 φοβερὰν ἐπιδρομὴν εἰς τὰς χώρας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Δεύτερον ἐπολέμησε κατὰ τῶν Σελδζουκιδῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀνέκτησε πόλεις τινάς, ὡς τὴν Νικομήδειαν καὶ τὴν Σινώπην. Τρίτον ἐπολιτεύθη δεξιώτατα, ὅταν ἔγινεν ἡ πρώτη σταυροφορία, περὶ τῆς ὁποίας θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

β') *Ἰωάννης Β'* (1118—1143).—Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἰωάννης Β', ὅστις ἕνεκα τῆς ἀγαθότητός του ὠνομάσθη Καλοϊωάννης, καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ κράτους ἐφάνη βασιλεὺς καὶ κυβερνήτης ἄριστος καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἀνδρεῖος μαχητὴς καὶ στρατηγός, ἀποκρούσας τὰς ἀλληλοδιαδόχους εἰς τὸ κράτος του ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων ἐχθρῶν.

γ') *Μανουὴλ Α'* (1143—1180),—Ὁ Μανουὴλ Α', υἱὸς τοῦ Καλοϊωάννου, ὑπῆρξεν ὁ ῥωμαλεώτερος καὶ ἡρωϊκώτερος ὅλων τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Μανουὴλ ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Σελδζουκιδῶν Τούρκων ἐν Ἀσίᾳ. Ὑπερεκίνησε διὰ τῆς τόλμης του καὶ τῆς συνέσεως τὰς πολλὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας παρεσκεύασεν εἰς αὐτὸν ἡ δευτέρα σταυροφορία. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Μανουὴλ ἀπησχολε:το μὲ τοὺς σταυροφόρους,οἱ Νορμανοὶ ὑπὸ τὸν Ῥογῆρον Β', ἀνεψιὸν τοῦ Ῥοβέρτου Γυσκάρδου, ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κερκύρας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν· ἔπειτα δὲ εἰσέπλευσαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἀποβιβασθέντες εἰς Κρῖσαν ἐστράτευσαν κατὰ τὸν Θηβῶν καὶ ἔπειτα κατὰ τῆς Κορίνθου. Ἀμφοτέρας τὰς πόλεις ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὀνομασταὶ διὰ τὰ πλούτη των καὶ τὰ μεταξουργεῖά των, ἐλεηλάτησαν δεινῶς. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν συμφορῶν τούτων τῆς Ἑλλάδος ὁ Μανουὴλ ἐπῆλθε κατὰ τῶν Νορμανῶν καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ἴδια. Ἔπειτα δ' ἐστράτευσε κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας Ῥενάλδου καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑποταχθῇ εἰς πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολλοῦ ἐξευτελισμοῦ. Ὡσαύτως ἠνάγκασε τὸν σουλτᾶνον τοῦ Ἰκονίου νὰ ὁμολογήσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑποταγήν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ἤρχισε νὰ βαίνῃ ῥαγδαίως πρὸς τὴν παρακμήν.

79. *Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.*

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἐνάτου εἶχε σταματήσει πᾶσα πνευματικὴ κίνησις. Οἱ χρόνοι τῶν εἰκονομάχων (726—829) δὲν ἦσαν μόνον διὰ τὰς εἰκόνας ὀλέθριοι ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παιδείαν.

Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ τελευταίου εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Θεοφίλου. Ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Γ' ὁ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ κυβερνῶν τὸ κράτος θεῖός του Βάρδας ἀνεκαίνισεν, ὡς προείπομεν, τὸ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Μαγναύρας πανεπιστήμιον (ἰδὲ σελ. 113). Ἀλλὰ νέαν καὶ ἰσχυρὰν πνοὴν ἐνεφύσησεν εἰς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους ὁ μεγαλώνυμος πατριάρχης Φώτιος. Ἡ πνευματικὴ κίνησις φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα. Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία καὶ ἡ δυνασνεία τῶν Κομνηνῶν πολὺ ηὐνόησαν καὶ ὑπεστήριξαν αὐτήν. Τὸν αἰῶνα τοῦ Φωτίου ἀκολουθεῖ ὁ αἰὼν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ ὁποῖος δὲν διαπρέπει τόσον διὰ τὴν πρωτοτυπίαν ὅσον διὰ τὴν ἔκτακτον δραστηριότητα πρὸς ἐρανίσματα καὶ συλλογάς. Ὁ αἰὼν οὗτος δύναται νὰ ὀνομασθῇ «*αἰὼν τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν*». Αἱ συλλογαὶ ἢ *ἀνθολογίαι*, αἱ ὁποῖαι κατηρτίσθησαν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐπεξετάθησαν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας. Διὰ τῶν ἀνθολογιῶν τούτων περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς πλεῖστα ὅσα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα ἴσως ἄνευ αὐτῶν ἤθελον ἀπολεσθῇ διὰ παντός.

Εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας ἀσχολοῦνται τώρα μὲ νέαν ζέσιν καὶ ἐνίοτε μὲ πολλὴν ἐπιτυχίον λαϊκοὶ καὶ θεολόγοι. Διάσημος ὑπῆρξεν ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, ὁ ὁποῖος μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐσχολίασε τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πίνδαρον.

Πάντες ὅμως οἱ λόγιοι, λαϊκοὶ καὶ κληρικοί, καὶ εἰς τὸν πε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζὸν καὶ εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον μετεχειρίζοντο τὴν ἀρχαΐζουσαν ἐκείνην γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν ἐδιδάσκετο εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ κράτους καὶ ἦτο ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας. Ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν ταύτην οὔτε ὡμίλουν οὔτε ἐνόουν τὰ πλήθη, Αἱ λαϊκαὶ τάξεις ὡμίλουν τὴν δημώδη γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἀπέρρεεν ἐκ τῆς καλουμένης *κοινῆς γλώσσης* τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων καὶ ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ ὑπέστη μεταβολὰς καὶ ἀπεσχίσθη εἰς τοπικὰς διαλέκτους. Οἱ λόγιοι κατεφρόνουν τὸ λαϊκὸν ἰδίωμα. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μαυρικίου ἠκούσθη τὸ πρῶτον δημώδες ᾆσμα. Ἔκτοτε ὁ λαὸς τοὺς μεγάλους ἄθλους τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατιῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἡρώων ἔψαλλε μὲ λαϊκοὺς στίχους εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Περίφημα ἦσαν τὰ *ἀκροτικὰ ᾄσματα*, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξυμνοῦντο οἱ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἄθλοι τῶν *Ἀκριτῶν* ἤτοι τῶν *μεσαιωνικῶν ἁρματωλῶν* τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Τὸ πρότυπον τῶν ἡρώων ἐκείνων ἦτο ὁ Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, ὅστις ἀπέβη τὸ ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ, ἄλλος Ἡροκλῆς, τοῦ ὁποίου τὰ κλέη διεδίδοντο ἐν μύθοις καὶ ἐψάλλοντο δι' ᾀσμάτων εἰς πᾶσαν γωνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἐκ τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου προῆλθε τὸ περίφημον περὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἡρωϊκὸν ἔπος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ δημώδης ποίησις, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ περιεφρονεῖτο ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Κομνηνῶν ἀπέκτησε δύναμιν. Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς αὐτήν. Ἀπ' αὐτοῦ ἤρχισαν καὶ οἱ λόγιοι νὰ γράφουν ποιήματα εἰς δημώδη γλῶσσαν.

80. Ἡ τέχνη ἀπὸ τοῦ Θ' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος

Ὅπως τὰ γράμματα οὕτω καὶ αἱ τέχναι παρημελήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας. Ἡ ἀναγέννησις τῶν τεχνῶν συμπίπτει μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ τελευταίου εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Θεοφίλου. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοφίλου παρήχθησαν ἀξιόλογα καλλιτεχνικὰ ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς καὶ μηχανικῆς. Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία καὶ ἡ τῶν Κομνηνῶν πολὺ ἐνίσχυσαν καὶ ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας ὅπως καὶ τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γράμματα. Κατὰ τὸν 10ον καὶ 11ον αἰῶνα ἀνηγέρθησαν πάμπολλα μνημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Πλησιέστατα τῶν Ἀθηνῶν ἡ μονὴ τοῦ Δαφνίου, ἡ Καισαριανὴ καὶ ἡ παρὰ τὸ χωρίον Γέρακα μονὴ τῶν Κυνηγῶν μαρτυροῦν ἀκόμη περὶ τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἐπίσης ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν ναοί, ὁποῖοι ἡ Καπνικαρέα, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι, εἶνε σπουδαῖα μνημεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης.

81. *Ἡ μεγάλη μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν ἐκτεινομένη καὶ εἰς την Δύσιν καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐπελθοῦσα ἐν Εὐρώπῃ μεταβολή.*

Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βησιγότθων Ἀλάριχος ἐν ἔτει 400 εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν καὶ ἐπὶ δύο ἔτη διήρπαζε καὶ ἐλεηλάτει τὰς χώρας αὐτῆς. Ὁ γενναῖος ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος Ὀνωρίου Στελίχων, καλέσας τοὺς ἐν Γαλατίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Βρεττανίᾳ ῥωμαϊκοὺς λεγεῶνας, κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὸν Ἀλάριχον καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ ἐπιδρομῆς. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἀλαρίχου εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπέφερε μεγάλας μεταβολὰς ἐν τῇ Δύσει.

Ἀπὸ αἰώνων ἤδη διάφοροι γερμανικοὶ λαοὶ ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἀλλὰ δὲν ἐγκαθίσταντο ἐν αὐταῖς. Ἀλλ' ὅταν ὁ Στελίχων ἐκάλεσε τοὺς πέραν τῶν Ἄλπεων, ἐν Γαλατίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Βρεττανίᾳ, ῥωμαϊκοὺς λεγεῶνας πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Ἀλαρίχου, ὅλον τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἔμεινεν ἀνυπεράσπιστον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων. Οἱ Οὖννοι εἰσβαλόντες εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἠνάγκασαν πολλοὺς σλαυϊκοὺς λαοὺς νὰ εἰσβάλουν εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας καὶ ὠθήσουν δυτικώτερον καὶ νοτιώτερον πολλοὺς γερμανικοὺς λαούς. Ἀλλὰ μόλις ὁ Ἀλάριχος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Ἰταλίας, σμῆνος ἀνάμικτον γερμανικῶν λαῶν, Βανδήλων, Σουήβων, Ἀλανῶν, Βουργουνδίων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ῥαδαγαίσου εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν καὶ προυχώρησε μέχρι τῆς Φλωρεντίας (405). Ἀλλ' ὁ γενναῖος Στελίχων καὶ πάλιν ἐφάνη σωτὴρ τῆς Ἰταλίας. Κατανικήσας τὰ βαρβαρικὰ ἐκεῖνα

Ψηφιοποίηση: Ινστιτούτο Ελληνικής Φιλοσοφίας & Βυζαντινής Πολιτικής

στίφη εἰς τὰ στενὰ τῶν ἐν Ἐτρουρίᾳ Φαισουλῶν ἠνάγκασεν αὐτὰ νὰ τραποῦν πρὸς τὴν Γαλατίαν. Καὶ οἱ μὲν Βουργούνδιοι μετὰ μακρὰς λεηλασίας ἐγκατεστάθησαν καὶ ἵδρυσαν κράτος ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Γαλατίᾳ μεταξὺ τοῦ Ῥοδανοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ ὄρους Ἰόρα, οἱ δὲ Σουῆβοι, οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Βανδῆλοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ καταλαβόντες αὐτὴν διένειμαν μεταξύ των. Ταὐτοχρόνως οἱ Ἀλαμανοὶ κατέλαβον τὸ πλεῖστον τῆς σημερινῆς Ἑλβετίας καὶ τὴν Ἀλσατίαν, καὶ οἱ Φράγκοι ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Γαλατίᾳ. Οἱ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἄλβιος κατοικοῦντες Ἀγγλοσάξονες διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Βρεττανίαν κατέλαβον αὐτὴν καὶ ἵδρυσαν ἐν αὐτῇ ἀγγλοσαξονικὸν κράτος. Καὶ οἱ Βανδῆλοι δὲ βραδύτερον διαπεραιωθέντες εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν ἵδρυσαν ἐν αὐτῇ ἴδιον βασίλειον ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἄλλοτε ἡ Καρχηδών.

Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος μ.Χ. τὸ δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος περιωρίσθη εἰς μόνην σχεδὸν τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἐν ἔτει 478 ὁ Ὀδόακρος, ἀρχηγὸς γερμανικῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων, καθῄρεσε τὸν τελευταῖον Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα Ῥωμύλον, τὸν ἐμπαικτικῶς ὀνομασθέντα Αὐγουστύλον, καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτὸς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας. Οὕτω καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἱδρύθη γερμανικὸν κράτος. Ὁ Ὀδόακρος περιωρίσθη νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἰταλίαν ὡς στρατιωτικὸς κυρίως διοικητής, ἀνεγνώρισε δὲ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς. Μετὰ δεκατρία ἔτη ὁ ἡγεμὼν τῶν Ὀστρογότθων Θευδέριχος κατέλυσε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ὀδοάκρου καὶ ἵδρυσεν ἐν Ἰταλίᾳ ὀστρογοτθικὸν κράτος.

82. *Τὸ μέγα φραγκικὸν κράτος καὶ τὰ ἐκ τῆς διαλύσεως τούτου παραχθέντα κράτη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας.*

Οἱ Φράγκοι ἦσαν ἔθνος γερμανικῆς καταγωγῆς, συνέκειντο δ' ἐκ πολλῶν φύλων, καὶ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶχεν ἴδιον βασιλέα Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἐγκατεστάθησαν, ὡς προείπομεν, ὁριστικῶς ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Γαλατίᾳ. Τὸ ἐπισημότερον τῶν φραγκικῶν φύλων ἦτο τὸ τῶν Σαλίων. Ἡ πρώτη δυναστεία τῶν Σαλίων Φράγκων ἦτο ἡ τῶν Μεροβιγγίων, ἐπι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φανέστατος δὲ τῶν βασιλέων τῆς δυναστείας ταύτης ἦτο ὁ Χλωδοβῖκος (481—511), ὁ ἀληθὴς ἱδρυτὴς τοῦ φραγκικοῦ κράτους. Ὁ Χλωδοβῖκος εἰκοσαετὴς ὢν τὴν ἡλικίαν κατέβαλε τὸ 486 τὸν Συάγριον, Ῥωμαῖον διοικητὴν τῆς μεταξὺ Σηκουάνα καὶ Λείγηρος χώρας, καὶ ὑπέταξε τὴν χώραν ταύτην, οὕτω δὲ ἐξηφάνισε καὶ τὸ τελευταῖον λείψανον τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, τῆς ἱδρυθείσης ἐν Γαλατίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος.

Ὁ Χλωδοβῖκος δολοφονήσας τοὺς ἄλλους Φράγκους βασιλεῖς ἥνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ἅπαντα τὰ φραγκικὰ φῦλα καὶ τοιουτοτρόπως ἵδρυσε τὸ μέγα φραγκικὸν κράτος. Ἐν ἔτει 496 ἐβαπτίσθη ἐν Ῥήμοις μετὰ τρισχιλίων εὐγενῶν Φράγκων. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἐπέφερε μετ' ὀλίγον τὴν προσέλευσιν ὁλοκλήρου τοῦ φραγκικοῦ ἔθνους εἰς τὸν χριστιανισμόν.

Οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς τῆς δυναστείας τῶν Μεροβιγγίων ὠνομάζοντο *νωθροὶ* (rois fainéants) καὶ τοιοῦτοι ἦσαν πράγματι. Ἀποκεχαυνωμένοι ἐκ τῆς μαλθακότητος καὶ τῆς διαφθορᾶς ἔζων εἰς τὸ βάθος τῶν ἀνακτόρων παντελῶς μεμονωμένοι καὶ ἀόρατοι, ἄφινον δὲ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς καλουμένους *αὐλάρχας* (οἱονεὶ πρωθυπουργούς). Διασημότατος δὲ τῶν αὐλαρχῶν ὑπῆρξεν ὁ Κάρολος Μαρτέλλος. Οὗτος ὑπῆρξεν ἔξοχος πολεμιστής· τὸ σπουδαιότατον δὲ κατόρθωμα αὐτοῦ ἦτο ἡ μεγάλη νίκη του κατὰ τῶν Ἀράβων. Οἱ Ἄραβες εἶχον κατακτήσει τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἱσπανίαν· ἐκ δὲ τῆς Ἱσπανίας διαβάντες τὰ Πυρηναῖα κατέκλυσαν τὴν νότιον Γαλατίαν καὶ ἠπείλησαν τὴν ὕπαρξιν τοῦ φραγκικοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ Κάρολος Μαρτέλλος προσβαλὼν αὐτοὺς παρὰ τὴν Πικταυΐαν τὸ 732 κατετρόπωσε καὶ τοιουτοτρόπως ἀπήλλαξε τὸ κράτος σπουδαιοτάτου κινδύνου.

Τὴν δυναστείαν τῶν Μεροβιγγίων κατέλυσεν ὁ Πιπῖνος ὁ Μικρός, ἤτοι μικρόσωμος (752—768), ὅστις ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἦτο αὐλάρχης. Ὁ Πιπῖνος ἐκθρονίσας τὸν τελευταῖον νωθρὸν Μεροβίγγιον Ἰλδέριχον Γ' καὶ ἐγκλείσας εἰς μοναστήριον ἀνεκηρύχθη αὐτὸς βασιλεὺς τῶν Φράγων. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἄρχεται ἡ δευτέρα δυναστεία τῶν Φράγκων, ἡ ὁποία ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐνδοξοτέρου αὐτῆς ἀντιπροσώπου Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὀνομάζεται δυναστεία τῶν Καρολιδῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Πιπίνου Κάρολος ὁ Μέγας (768—814) ὑπῆρξε μέγας δορικτήτωρ καὶ μέγας νομοθέτης. Ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἔτη δὲν ἀφῆκε τὸν ἵππον καὶ τὸ ξίφος. Διεξήγαγε μακροὺς καὶ αἱματηροὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Λογγοβάρδων ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ, τῶν Ἀράβων ἐν Ἱσπανίᾳ, τῶν Σαξόνων ἐν ταῖς πέραν τοῦ Ῥήνου χώραις, τῶν Ἀράβων ἐν τῇ σημερινῇ Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, καὶ ἄλλων λαῶν, τοὺς ὁποίους πάντας κατέβαλε. Πρῶτος δὲ αὐτὸς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἀποκατέστησε τὴν δυτικὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἔδωκε νέαν ῥύθμισιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Δύσεως. Μεταβὰς ἐν ἔτει 800 εἰς Ῥώμην κατὰ πρόσκλησιν τοῦ πάπα ἐστέφθη ὑπ' αὐτοῦ *αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων*.

Τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Καρόλου ἔλαβε τόσην ἔκτασιν, ὅσην εἶχε καὶ τὸ ἀρχαῖον δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος. Περιελάμβανε δὲ τοῦτο τὴν Γαλατίαν, τὴν βορειοανατολικὴν Ἱσπανίαν, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἰταλίας, πᾶσαν τὴν Γερμανίαν μέχρι τοῦ Ὀδέρου ποταμοῦ καὶ τῆς Βοημίας. Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο κράτος βραδύτερον διελύθη. Οἱ ἔγγονοι τοῦ Μεγάλου Καρόλου Λοθάριος, Λουδοβῖκος καὶ Κάρολος ὁ Φαλακρός, υἱοὶ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, περιῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ τῆς ἐν Βεροδούνῳ (Verdun) συνθήκης τοῦ 843 διένειμαν ὡς ἑξῆς τὸ κράτος· ὁ Λουδοβῖκος ἔλαβε τὰς πέραν τοῦ Ῥήνου χώρας, τὰς καθαρῶς γερμανικάς· ὁ Κάρολος ὁ Φαλακρὸς ἔλαβε τὴν δυτικὴν Γαλατίαν (τὰ δύο τρίτα τῆς σημερινῆς Γαλλίας) καὶ ὁ Λοθάριος ἐντεῦθεν μὲν τῶν Ἄλπεων ἔλαβε τὴν Ἰταλίαν, πέραν δὲ τῶν Ἄλπεων τὴν Βουργουνδίαν καὶ τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Λοθαριγγίαν. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλατία καὶ ἡ Γερμανία, αἵτινες εἶχον ἑνωθῆ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἐχωρίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὰ ὁμώνυμα βασίλεια τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἀλλ' ἐκ τούτων μόνον τὸ τῆς Γαλλίας καὶ τὸ τῆς Γερμανίας διετηρήθησαν, τὸ δὲ τῆς Ἰταλίας ὑποδιηρέθη κατὰ μικρὸν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ οἴκου τῶν Καρολιδῶν 875) εἰς πληθὺν μικρῶν καὶ ἀνεξαρτήτων ἡγεμονιῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

83. Διάδοσις καὶ ἐμπέδωσις τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ Δύσει.

Ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἤτοι τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν νότιον Γερμανίαν καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησία, ἥτις ἦτο ἡ ἐπιφανεστάτη τῶν ἐν τῇ Δύσει ἱδρυθεισῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἀφοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἡ Δύσις κατελήφθη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ βαρβάρων λαῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς μὲν ἦσαν αἱρετικοὶ Χριστιανοὶ ἤτοι Ἀρειανοί, ὡς οἱ Γότθοι, οἱ Βουργούνδιοι, οἱ Λογγοβάρδοι, οἱ δὲ ἄλλοι εἰδωλολάτραι, ὡς οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἀγγλοσάξονες, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία κατέβαλε μεγάλους ἀγῶνας ὅπως καὶ τοὺς Ἀρειανοὺς Χριστιανοὺς προσαγάγῃ εἰς τὴν καθολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ παρὰ τοῖς εἰδωλολάτραις διαδώσῃ τὸν χριστιανισμόν. Καὶ τὸ κατώρθωσε.

Πάντες οἱ ἐκ Ῥώμης εἰς τὰ διάφορα μὴ χριστιανικὰ ἔθνη πεμπόμενοι ἱεραπόστολοι, διδάσκοντες τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὰ ἔθνη ταῦτα, ἐδίδασκον συγχρόνως καὶ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸν σεβασμὸν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης ὡς ὑπέρτατον ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ὡς ἕδραν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, διότι κατ' αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἵδρυσε τὴν ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίαν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Δύσεως καὶ ὁ καθολικὸς κλῆρος ἦσαν σφόδρα ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπήκουον εἰς τὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς.

84. Σταυροφορίαι.

Σταυροφορίαι ὀνομάζονται αἱ ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησεν ἡ δυτικὴ Εὐρώπη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κατακτητῶν. Τοιαῦται σταυροφορίαι ἔγιναν ὀκτὼ ἐν διαστήματι δύο περίπου αἰώνων.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πορευθεῖσα εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀνεῦρε τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ἐπ' αὐτοῦ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἐσχηματίσθη ἡ συνήθεια παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς

Ψηφιοποίηση: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξ ἀπωτάτων χωρῶν ν' ἀποδημοῦν χάριν ψυχικῆς σωτηρίας εἰς τοὺς ἁγίους ἐκείνους τόπους, ὅπου ἐνεφανίσθη, ἐδίδαξε καὶ ἐσταυρώθη ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Αἱ ἀποδημίαι αὗται ἐξηκολούθουν ἀκωλύτως καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Σελδζουκιδῶν Τούρκων, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, οἱ Χριστιανοὶ προσκυνηταὶ ὑφίσταντο τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, λῃστευόμενοι, κακοποιούμενοι καὶ ἀναγκαζόμενοι νὰ πληρώνουν κεφαλικὸν φόρον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1093 προσκυνητής τις, ὁ ἐρημίτης Πέτρος ἐξ Ἀμβιανοῦ τῆς Γαλλίας, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ παρουσιάσθη εἰς τὸν τότε πάπαν Οὐρβανὸν Β' καὶ διηγήθη τὰ δεινοπαθήματα, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν μουσουλμάνων κατακτητῶν.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ πάπα ὁ Πέτρος περιῆλθε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἵνα προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων ἀπὸ τῶν ἀπίστων. Ἡ ἀφελὴς διήγησις τοῦ ἐρημίτου Πέτρου περὶ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν Χριστιανῶν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους διήγειρε πανταχοῦ ζωηρὰν συγκίνηοιν. Ὅταν δὲ κατόπιν ὁ πάπας Οὐρβανός Β' συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Κλερμοντίῳ τῆς Γαλλίας, συνέρρευσαν εἰς αὐτὴν ἐπίσκοποι, μεγιστᾶνες καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ πάσης τάξεως. Ὁ πάπας διὰ λόγου ἐνθουσιαστικοῦ ἐκάλεσεν ἕκαστον ν' ἀπαρνηθῇ ἑαυτὸν καὶ νὰ ἄρῃ τὸν σταυρὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἁγίας χώρας. Πάντες ἑνὶ στόματι ἀνεβόησαν «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει», χιλιάδες δ' ἐγονάτισαν καὶ ὡρκίσθησαν ν' ἀπέλθουν εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον, προσέρραψαν δ' ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος ἐρυθρὸν σταυρὸν ἐξ ὀθόνης. Ἐκ τούτου ἐκλήθησαν *σταυροφόροι*.

85. *Πρώτη σταυροφορία* (1096—1100).

Τὸ ἔαρ τοῦ 1096 στίφη ἀσύντακτα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐρημίτου Πέτρου καὶ τοῦ πτωχοῦ Γάλλου ἱππότου Βαλθέρου ἐκίνησαν διευθυνόμενα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν διέπραξαν τοσαύτας ἀσεβεῖς καὶ μιαρὰς πράξεις,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὥστε ἐπιπεσόντες οἱ Οὔγγροι, διὰ τῆς χώρας τῶν ὁποίων διήρχοντο, ἐφόνευσαν χιλιάδας ἐκ τῶν σταυροφόρων, τοὺς δὲ λοιποὺς διεσκόρπισαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεκίνησαν ἐκ τῆς Εὐρώπης τὰ κύρια σταυροφορικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν διαφόρων ἡγεμόνων, διὰ διαφόρων δὲ ὁδῶν διηυθύνθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς τόπον συνενώσεως. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς παρέσχεν εἰς τοὺς σταυροφόρους πλοῖα, ἵνα διαπεραιωθοῦν διὰ τοῦ Βοσπόρου εἰς Ἀσίαν, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ὑπεσχέθησαν ἐνόρκως ν' ἀναγνωρίσουν τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα ὑπέρτατον κυρίαρχον τῶν χωρῶν, ὅσας ἤθελον κυριεύσει.

Οἱ σταυροφόροι ἀνερχόμενοι εἰς πλείονας τῶν τριακοσίων χιλιάδων διέβησαν τὸν Βόσπορον καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Νίκαιαν, πρωτεύουσαν τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ σελδζουκικοῦ κράτους. Ὁ σουλτᾶνος Καλὶτζ Ἀρσλὰν στενοχωρηθεὶς παρέδωκε τσύτην οὐχὶ εἰς τοὺς σταυροφόρους ἀλλ' εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅστις πκρηκολούθει μετὰ στρατοῦ τοὺς σταυροφόρους. Τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων δυσαρεστηθέντας ἐξηυμένισε διὰ δώρων ὁ Ἀλέξιος. Μετὰ ταῦτα οἱ σταυροφόροι διασχίσαντες τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰσήλασαν εἰς τὴν βόρειον Συρίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀντιόχειαν, ἐκυρίευσαν δὲ αὐτὴν μετὰ ἐννεάμηνον πολιορκίαν.

Κατόπιν οἱ σταυροφόροι ἐβάδισαν κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ. Εὐθὺς ὡς εἶδον αὐτὴν μακρόθεν, ἐγονάτισαν, ἔχυσαν δάκρυα χαρᾶς καὶ ἔψαλον ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Ἔπειτα δὲ προσέβαλον τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὴν μετὰ πολιορκίαν 39 ἡμερῶν. Τρομερὰ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἡττηθέντων. Χιλιάδες Μωαμεθανῶν ἐσφάγησαν εἰς τὰ τζαμία. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐκάησαν εἰς τὰς συναγωγάς. Οἱ σταυροφόροι δὲν ἐφείσθησαν οὐδεμιᾶς ἡλικίας καὶ οὐδενὸς φύλου. Αἱ ὁδοὶ ἐπληρώθησαν νεκρῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐκορέσθησαν ἐκδικούμενοι, ἐπῆλθε πάλιν εἰς αὐτοὺς ἔπειτα ἡ χριστιανικὴ ταπεινόιης καὶ μετάνοια! Μὲ τὴν κεφαλὴν ἀποκεκαλυμμένην καὶ γυμνοὺς τοὺς πόδας ἐπορεύοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἔψαλλον δοξολογίας εἰς τὸν Θεόν, αὐτοί, οἵτινες πρότερον ἐμαίνοντο ὡς λυσσῶντα θηρία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ ταῦτα οἱ σταυροφόροι λησμονήσαντες τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχον δώσει πρὸς τὸν Ἀλέξιον, ἀπεφάσισαν νὰ ἱδρύσουν ἴδιον βασίλειον ἐν τῇ Ἀνατολῇ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὅθεν προσέφεραν τὸ στέμμα εἰς τὸν Γοδοφρέδον, τὸν ἐπιφανέστερον καὶ εὐλαβέστερον ἐκ τῶν ἀρχηγῶν των. Ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη νὰ φορέσῃ τὸ βασιλικὸν στέμμα εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἄλλοτε ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου περιεβλήθη στέφανον ἐξ ἀκανθῶν· ἠρκέσθη δὲ μόνον νὰ λέγεται «προστάτης τοῦ Παναγίου Τάφου». Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Βαλδουῖνος ἔλαβε τὴν βασιλικὴν προσωνυμίαν.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως καὶ ἄλλας ἑπτὰ σταυροφορίας ἐπεχείρησαν. Ἀλλ' ὁ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν αὗται, δὲν ἐπραγματοποιήθη. Οἱ ἅγιοι τόποι καὶ πάλιν περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν, ἀφοῦ ἐποτίσθησαν μὲ τὸ αἷμα τοσούτων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

86. *Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων* (1204).

Ἐν ἔτει 1195 ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀλέξιος Γ', ἐκθρονισθέντος καὶ τυφλωθέντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα (1202) Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ καὶ Γερμανοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βονιφατίου, μαρκίωνος τοῦ Μομφερράτου, καὶ τοῦ Βαλδουΐνου, κόμητος τῆς Φλάνδρας, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν τετάρτην σταυροφορίαν. Ὁ δόγης τῆς Ἐνετίας Ἐρρῖκος Δάνδολος, γέρων ὑπερενενηκοντούτης, ἀλλὰ φιλόδοξος καὶ πανοῦργος, ἀνέλαβεν ἐπὶ πληρωμῇ νὰ διαπεραιώσῃ τοὺς σταυροφόρους δι' ἐνετικῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀσίαν. Τότε παρουσιάσθη ἐνώπιον τῶν σταυροφόρων ὁ Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος Ἰσαακίου Ἀγγέλου, καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ πλεύσουν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ βοηθήσουν τὸν πατέρα του πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου. Ἀντὶ δὲ τούτου αὐτὸς ἀνελάμβανε νὰ βοηθήσῃ τοὺς σταυροφόρους καὶ διὰ χρημάτων καὶ δι' ἀνδρῶν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικήν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ σταυροφόροι πεισθέντες εἰς τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλεξίου ἔπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προσωρμίσθησαν τὸ 1203 εἰς τὴν Χαλκηδόνα ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφοῦ δὲ μάτην προσεκάλεσαν τὸν σφετεριστὴν Ἀλέξιον Γ' ν' ἀποδώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον, διαρρήξαντες τὴν σιδηρᾶν ἅλυσον, ἥτις ἔφρασσε τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου, ἔγιναν κύριοι τοῦ λιμένος τοῦ Γαλατᾶ. Ἔπειτα δὲ προσέβαλον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀπέτυχε μὲν ἡ ἔφοδος· ἀλλ' ὁ δειλὸς Ἀλέξιος Γ', χωρὶς κἂν νὰ δοκιμάσῃ τὰς δυνάμεις του, ἐδραπέτευσε διὰ νυκτὸς ἐγκαταλιπὼν εἰς τὴν τύχην τὴν πόλιν καὶ τὴν οἰκογένειάν του.

Τότε ἀπεφυλακίσθη ὁ τυφλὸς Ἰσαάκιος καὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξίου Δ'. Ἀλλ' ὅταν οἱ Φράγκοι ἢ Λατῖνοι, ὡς ὠνομάζοντο οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως, ἀπῄτησαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Ἀλεξίου καὶ μάλιστα τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Δυτικήν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξωργίσθη ὁ λαός, ὥστε στασιάσας καθῄρεσε τὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱόν του Ἀλέξιον Δ', ἀνεβίβασε δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐπίσημόν τινα πολίτην, τὸν Νικόλαον Καναβόν. Ἀλλὰ τότε φαῦλός τις καὶ πανοῦργος συγγενὴς τοῦ Ἰσαακίου, ὁ Ἀλέξιος Ε', ὁ ἐπικαλούμενος Μούρτζουφλος, ἥρπασε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐφόνευσε τὸν Καναβὸν καὶ τὸν Ἀλέξιον Δ'. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανε καὶ ὁ Ἰσαάκιος ἐκ τῆς λύπης καὶ τοῦ φόβου.

Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα οἱ Φράγκοι ἀπεφάσισαν νὰ κατακτήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔφοδος ἀπέτυχεν. Ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανελήφθη ἡ ἔφοδος. Ὁ Μούρτζουφλος δειλιάσας ἐδραπέτευσεν. Ὁ λαὸς κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν, γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ', ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐδὲν κατώρθωσεν. Οἱ σταυροφόροι ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διέπραξαν ἐν αὐτῇ ἀνηκούστους ὠμότητας· ἔσφαξαν, ἠχμαλώτισαν, ἠτίμασαν γυναῖκας, ἐβεβήλωσαν ἱερά, ἐνέπαιξαν τὴν θρησκείαν, καὶ μυρία ἄλλα ἀνουσιουργήματα διέπραξαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ ταῦτα οἱ Φράγκοι διένειμαν τὰς χώρας τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ὡς ἑξῆς, ἔχοντες σκοπὸν νὰ καταλάβουν αὐτὰς κατόπιν εἴτε εἰρηνικῶς εἴτε διὰ τῶν ὅπλων. Ὁ Βαλδουῖνος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως, ἔλαβε δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ χώρας ὡς βασιλικὴν κτῆσιν. Ὁ Βονιφάτιος ἔλαβε τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη τότε χάριν αὐτοῦ καὶ περιελάμβανε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἔλαβον τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, τοῦτ' ἔστι τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Πελοπόννησον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἠγόρασεν παρὰ τοῦ Βονιφατίου καὶ τὴν Κρήτην ἐπὶ εὐτελεῖ χρηματικῷ ποσῷ. Ἐνετὸς δὲ ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐκλεχθεὶς Λατῖνος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Θωμᾶς Μοροζίνης.

ΤΕΛΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Ἡ ἐν Σελλασίᾳ μάχη	222	»
Ἵδρυσις τοῦ βασιλείου τοῦ Περγάμου	281	»
» » » τῆς Βακτριανῆς	254	»
» » Παρθικοῦ βασιλείου	250	»
Ἀνανέωσις τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας	281	π. Χ.

Κτίσις τῆς Ῥώμης	754	π. Χ.
Κατάλυσις τῆς βασιλείας ἐν Ῥώμῃ	510	»
Ἵδρυσις τῆς δημαρχίας ἐν Ῥώμῃ	474	»
Ἅλωσις τῶν Οὐηΐων	395	»
Μάχη παρὰ τὸν Ἀλλίαν	388	»
Ἅλωσις καὶ πυρπόλησις τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν	388	»
Πολιτικὴ ἰσότης πατρικίων καὶ πληβίων	360	»
Μάχη παρὰ τὴν Ἡράκλειαν	280	»
» » τὸ Ἄσκλον	279	»
» » τὸ Βενεβέντον	275	»
Ἡ παρὰ τὰς Κάννας μάχη	216	»
Ἅλωσις τῶν Συρακουσῶν	212	»
Ἅλωσις καὶ καταστροφὴ τῆς Καπύης	211	»
Ἡ ἐν Ζάμᾳ μάχη	202	»
Μάχη παρὰ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς	197	»
Ἧττα Ἀντιόχου Γ' παρὰ τὰς Θερμοπύλας	192	»
Θάνατος τοῦ Ἀννίβα	183	»
Κατάλυσις τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου	148	»
Καθυπόταξις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους	146	»
Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος	146	»
Ἅλωσις Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα	86	»
Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα	63	»
Ἡ μάχη τῶν Φαρσάλων	48	»
Ἡ παρὰ τὴν Θάψον μάχη	46	»
Ἡ παρὰ τὴν Μοῦνδαν μάχη	45	»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θάνατος τοῦ Καίσαρος..... 44 π. Χ.
Ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη..... 42 »
Ἡ παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχία..... 31 »
Κατάλυσις τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου..... 30 »

Ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Τίτου..... 70 μ. Χ.
Ἡ στάσις τοῦ Νίκα..... 533 »
Ἡ γέννησις τοῦ Μωάμεθ..... 571 »
Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ὑπὸ τῶν Ἀράβων.....672—679 »
Δευτέρα.....717—718 »
Ἅλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.. 1204 »

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἄβδοὺζ Ἀζὶζ σ. 116.
Ἀβοῦ-Βεκὶρ σ. 105, 106
Ἀγιᾶτις σ. 17.
Ἄγις Δ' σ. 17.
Ἄγκος Μάρκιος σ. 24.
Ἀγριππῖνα σ. 78
Ἀδριανὸς σ. 82, 47.
Αἰμίλιος Παῦλος σ.
Αἰνείας σ. 22.
Ἀλάριχος σ. 129.
Ἀλῆς σ. 105.
Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας σ. 3, 5.
Ἀλέξιος Α' σ. 125.
Ἀλέξιος Γ' σ. 136.
Ἀμίλκας Βάρκας σ. 46.
Ἀμούλιος σ. 22.
Ἀνδρίσκος σ. 53.
Ἀννίβας σ. 46—50.
Ἀντίγονος ὁ Δώσων σ. 3, 14.
Ἀντίοχος σ. 6, 51 καὶ 62.
Ἀντωνῖνος σ. 82.
Ἀντώνιος σ. 72, 75.
Ἄππιος Κλαύδιος σ. 36.
Ἄρατος σ. 16, 18.
Ἀρβογάστης σ. 92.
Ἄρειος σ. 87.
Ἀρκάδιος σ. 93.
Ἀρουν-ἐλ-Ῥασὶδ σ. 110.
Ἀρσάκης σ. 8.
Ἀρχέλαος σ. 62.
Ἀρχιμήδης σ. 48.
Ἀσδρούβας σ. 46.
Ἀσκάνιος σ. 22.
Ἄτταλος Α' σ. 13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὔγουστος σ. 76.
Βαλδουῖνος σ. 136.
Βάρδας σ. 113.
Βάρδας Σκληρὸς σ. 123.
Βασίλειος Α' σ. 117.
Βασίλειος Β' σ. 122.
Βασίλειος ὁ Μέγας σ. 99.
Βελισάριος σ. 95.
Βεσπασιανὸς σ. 78.
Βιργίλιος σ. 77.
Βλαδίμηρος σ. 119.
Βολέρων σ. 34.
Βονιφάτιος σ. 136.
Βρεττανικὸς σ. 78.
Βροῦτος Δέκιμος σ. 72
» Ἰούνιος σ. 28, 29.
» Μᾶρκος σ. 72.
Γαλέριος σ. 63.
Γελίμερος σ. 96.
Γερμανικὸς σ. 77.
Γλαυρίων σ. 52.
Γοδοφρέδος σ. 136.
Γράκχος Γάϊος σ. 60.
Γράκχος Τιβέριος σ. 59.
Γρατιανὸς σ. 91.
Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς σ. 99.
Δάνδολος Ἑρρῖκος σ. 137.
Δίαιος σ. 55.
Δίδυτος σ. 7.
Διοκλητιανὸς σ. 83.
Δομιτιανὸς σ. 79.
Δουΐλιος σ. 45.
Εἰρήνη Ἀθηναία σ. 109.
Εὐδοκία σ. 94.
Εὐδοξία σ. 94.
Εὐμένης σ. 7, 13.
Εὐφροσύνη σ. 112.
Ζιποίτης σ. 8.
Ἠγερία σ. 24.
Ἡράκλειος σ. 100—104.
Θεοδόσιος Α'. σ. 91.
Θεοδόσιος Β' σ. 94.
Θεοδώρα σ. 95.
Θεοφανὼ σ. 120, 121.
Θεόφιλος σ. 112, 127.
Θευδέριχος σ. 130.
Ἰγνάτιος σ. 113.
Ἱέρων Β' σ. 44.
Ἰόβας σ. 70.
Ἰουλιανὸς σ. 89.
Ἰούλιος Καῖσαρ σ. 67—72.
Ἰουστινιανὸς σ. 94—97.
Ἰσαάκιος Ἄγγελος σ. 136.
Ἰωάννης Β' ὁ Καλοϊωάννης 126
Ἰωάννης Τζιμισκῆς σ. 121.
Ἰωάννης Χρυσόστομος σ. 99.
Καλιγόλας σ. 77.
Κάλιτζ-Ἀρσλὰν σ. 135
Καλλικράτης σ. 54.
Κάρολος ὁ Μέγας σ. 132.
Κασιανὴ σ. 112.
Κάσσιος Λογγῖνος σ. 72
Κατιλίνας σ. 66.
Κιγκινᾶτος σ. 33.
Κικέρων σ. 67.
Κινέας σ. 42.
Κίννας σ. 63, 64.
Κλαύδιος σ. 77.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κλεομένης σ. 17, 18.
Κλεοπάτρα σ. 70, 74.
Κοριολανὸς σ. 32.
Κορνηλία σ. 55
Κορνήλιος Σκιπίων σ. 49.
Κούριος Δεντᾶτος σ. 42.
Κράσσος σ. 68
Κριτόλαος σ. 54,55.
Κροῦμμος σ. 110.
Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας 85-88.
Κωνσταντῖνος Δ' σ. 107.
Κωνσταντῖνος Ε' σ. 108.
Κωνσναντῖνος ς' σ. 109.
Κωνσταντῖνος Ζ' 119.
Λατῖνος σ. 22.
Λέπιδος σ. 73.
Λεύκιος Σέξτιος σ. 39.
Λέων Γ' σ. 107.
Λέων Ε' σ. 111.
Λέων ς' σ. 118.
Λίβιος σ. 77.
Λικίνιος σ. 86.
Λικίνισς Στόλων σ, 99.
Λούκουλλος σ. 65.
Λυκόρτας σ. 54.
Λυσίμαχος σ. 4.
Μαικήνας σ. 77.
Μάνλιος Καπινωλῖνος σ. 34.
Μαλὲκ-Σὰχ. σ. 125.
Μαμοὺν σ. 112.
Μανουὴλ Α' σ. 126.
Μαξέντιος σ. 84, 85.
Μαξιμιανὸς σ.
Μαξιμῖνος σ.
Μάριος σ. 61—64.
Μάρκελλος σ. 48.
Μαρκιανὸς σ. 94.
Μᾶρκος Αὐρήλιος σ. 82.
Μασσανάσσης σ. 65.
Μαυρίκιος σ. 97.
Μενήνιος Ἀγρίππας σ. 31.
Μέτελλος σ. 53, 54.
Μιθραδάτης σ. 9, 65, 66.
Μιχαὴλ Α' σ. 110.
Μιχαὴλ Β' σ. 111.
Μιχαὴλ Γ' 112.
Μόμμιος σ. 55.
Μοτασσὲμ σ. 113.
Μούκιος Σκαιόλας σ. 29.
Μωάμεθ σ. 104.
Ναρσῆς σ. 95, 96.
Νέρβας σ. 81.
Νέρων σ. 77.
Νικηφόρος Α' σ. 110.
Νικηφόρος Β' Φωκᾶς σ. 120.
Νικόλαος Α' Πάπας σ. 114.
Νουμᾶς Πομπίλιος σ. 24.
Νουμίτωρ σ. 22.
Ξάνθιππος σ. 45.
Ὀβίδιος σ. 77.
Ὀδόακρος σ. 130.
Ὄθων Β' σ. 124.
Ὀκταβία σ. 74.
Ὀκταβιανὸς σ. 72.
Ὀκτάβιος σ. 62, 63.
Ὀνώριος σ. 93.
Ὁράτιος Κόκλης σ. 29.
Ὁράτιος σ. 77.
Οὐαλεντιανὸς σ. 90.
Οὐάλης σ. 90.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οὐΐτιγις σ. 96.
Παῦλος (Ἀπόστολος) σ. 80, 81.
Περσεὺς σ. 52, 53.
Πέτρος (Ἀπόστολος) σ. 113.
Πολύβιος σ. 54.
Πολύευκτος σ. 121.
Πομπήϊος σ. 64—70.
Πορσήνας σ. 29.
Ποστούμιος σ. 30.
Πουλχερία σ. 94.
Πτολεμαῖος σ. 4, 9, 10.
Πύρρος σ. 42.
Ῥέα Σιλβία σ. 25.
Ῥέμος σ. 22.
Ῥήγουλος σ. 45.
Ῥοβέρτος Γυισκάρδος σ. 126.
Ῥωμανὸς Λακαπηνὸς σ. 119.
Ῥωμανὸς Διογένης σ. 124.
Ῥωμύλος σ. 22, 23.
Σαλλούστιος σ. 77.
Σβιατοσλαῦος σ. 121.
Σέλευκος σ. 4, 4.
Σέρβιος Τύλλιος σ. 27, 28.
Σιρόης σ. 103.
Σκιπίων Αἰμιλιανὸς σ. 56.
Στελίχων σ. 29.
Σύλλας σ. 61 – 64.
Ταρκύνιος ὁ Πρεσβύτερος σ. 25
Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος 28, 30
Ταρπηΐα σ. 23.
Τερεντίλιος Ἄρσας σ. 25.
Τιβέριος σ. 77, 97.
Τιγράνης σ. 65.
Τίτος σ. 79.
Τίτος Τάτιος σ. 23.
Τραϊανὸς σ. 81.
Τριβωνιανὸς σ. 95, 96.
Τύλλος Ὀστίλιος σ. 54.
Φάβιος Μάξιμος σ. 47.
Φαρνάκης σ. 66, 70.
Φιλέταιρος σ. 6.
Φίλιππος Ε' σ. 19, 50.
Φιλοποίμην σ. 19.
Φλαμινῖνος σ. 40, 51.
Φούριος Κάμιλλος σ. 88.
Φωκᾶς σ. 97.
Χλωδοβῖκος σ. 131.
Χοσρόης Α' σ. 80.
Χοσρόης Β' σ. 98, 100.
Ὠμὰρ σ. 106.
Ὠορύφας σ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελίδι	στίχῳ	ἀντὶ	γράφε
3	27	κρόνος	κράτος
5	25	τὴν Ὀρόντην	τὸν Ὀρόντην
7	26	κοίλας	κοίλης
10	16	Πτολεμαῖον	Πτολεμαίων
12	27	ἑλλινικὴν	ἑλληνικὴν
12	33	ἐπιστιμονικὴ	ἐπιστημονικὴ
30	31	πᾶσον	πᾶσαν
46	10	Ἱερέων	Ἱέρων
84	24	κόριος	κύριος
92	19	νεώτερον	νεώτερον Ὀνώριον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θούγα Θ. Θεωρ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΙ[illegible] ΓΡΑΦΕΩΣ

ΔΙΑ ΓΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ

1) Ἱστορία Ἑλληνική ἀπὸ τῶν [illegible] χρόνων μέχρι τῆς ἐν [illegible] μάχης [illegible] Ἑλλήνων [illegible] ἔτη.

Ἱστορία Ἑλληνική [illegible] Ῥωμαϊκή [illegible] ἐν [illegible] μάχης μέχρ[illegible] Θεοδοσίου τοῦ Με[illegible]ου μετ[illegible] τῆς ἑσπερίας Ἰταλίας.

2) Ἱστορία Βυζαντιακή [illegible] μέχρι τῆ[illegible] ἕως τῆς Κω[illegible] [illegible]ταντινουπόλεως [illegible] ὧν [illegible] πουδαιοτέρων κεφαλαίω[illegible] [illegible] Ἑλληνικῆς ἱστο[illegible] διὰ τὴν Γ' τάξιν.

Ἱστορία τῶν Νέων Εὐρώπης [illegible] Ἑλλήνω[illegible] ἀπὸ τοῦ [illegible] μέχρι τοῦ [illegible].

ΔΙΑ [illegible] ΣΟΛΕΙΑ

1) Ἱστορία Ἑλληνική [illegible] χρόνων μέχρι τῆς [illegible] χαρτῶν διὰ τὴν Α' [illegible].

2) Ἱστορία [illegible] Κωνσταντινουπόλεως [illegible] αὐτῆς [illegible] ὧν Ὀθ[illegible] [illegible] 14η.

[illegible] τῷ [illegible] Τοσίτσα [illegible]

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής